

Inleiding

'Het gaat erom alle omstandigheden te niet te doen waarin een mens een vernederd, een geknecht, een verlaten en veracht wezen is.'

De PSP werkt aan radicale veranderingen in de maatschappij. De bestaande machtsverhoudingen moeten doorbroken worden. Culturele en structurele belemmeringen voor mensen om zich te ontplooiën moeten worden opgeruimd. De PSP gaat daarbij uit van de principiële gelijkwaardigheid van alle mensen. Zij kiest voor een duidelijke, principiële politiek:

- ontwapening, voor het te laat is;
- socialisme, om een eind te maken aan de uitbuiting van mens en milieu door het kapitalisme;
- feminisme, voor de bevrijding van de vrouw;
- democratisering, baas in eigen buurt en bedrijf, huis en school;
- gelijkwaardigheid van mensen, los van lichamelijke of geestelijke beperkingen en leeftijd, tegen racisme, fascisme, anti-semitisme, seksisme, homohaat en andere vormen van diskriminatie;
- actieve milieupolitiek om te kunnen overleven.

Veel mensen hebben zich georganiseerd in actiegroepen, bonden en verenigingen die bovenstaande doelen voor een deel nastreven. Deze sociale bewegingen vormen de belangrijkste krachten voor de maatschappijverandering die de PSP voorstaat. De PSP voelt zich dan ook nauw met die bewegingen verbonden en brengt dat tot uiting in haar buitenparlementaire en parlementaire werk. Dat wil niet zeggen dat de politiek van de PSP een optelsom is van de eisen van die bewegingen. Die eisen vormen namelijk geen onderling samenhangend geheel.

• 1 De huidige maatschappij

Nederland maakt deel uit van het blok westerse rijke landen. Het speelt daardoor een belangrijke rol bij het in stand houden en opvoeren van de bewapening en in de uitbuiting van de landen in de Derde Wereld (als algemeen gangbare term gebruiken we deze aanduiding, hoewel hij van een westerse blik getuigt). De grote ongelijkheid in macht en welvaart tussen landen, volkeren en mensen is mede gebaseerd op het kapitalisme. Daarbij zijn de produktiemiddelen in handen van privé-ondernemingen die produceren voor de winst en niet voor de maatschappelijke behoeften. Vooral de grote multinationale ondernemingen hebben een overheersende invloed op de economie. Zij bepalen, vanuit hun winststreven, wat er geproduceerd wordt, waar, wanneer, hoe en hoeveel. Het onbegrensde machts- en groeistreven van het kapitalisme, met zijn wereldwijde jacht op grondstoffen, afzetgebieden en winst, is een voortdurende bron van milieuvernietiging en oorlogsgevaar. Uitbuiting en onderdrukking kunnen, als het er op aan komt, niet zonder wapens.

Bewapening is niet alleen een dankbaar en verzekerd winstobject voor ondernemingen. Het is ook een middel waarmee het kapitalisme zo nodig, evenals bijvoorbeeld het sovjet-socialisme, de ongelijke verhoudingen tussen volkeren en mensen in stand houdt. De supermachten zijn de belangrijkste aanjagers van de bewapening. Zij trachten hun economische en militaire invloedssferen steeds uit te breiden. Bij de vele grote en kleine oorlogen van de laatste jaren speelt het Oost-West-konflikt op de achtergrond mee, ook via het daardoor versterkte vijanddenken, vaak gekoppeld aan nationalisme. Daarbij vormen de kernwapen-

arsenalen van de supermachten een van de belangrijkste bedreigingen voor de mensheid.

Het kapitalisme leidt ook binnen Nederland, één van de rijkste en welvarendste landen ter wereld, tot grote ongelijkheid, onrechtvaardige verhoudingen en maatschappelijke problemen. In de jaren dat de economische groei stagneert, worden de maatschappelijke problemen nog schrijnender. Als de niet-geregistreerde werkloosheid wordt meegeteld, zijn er meer dan een miljoen werklozen. De inkomensverschillen nemen toe. Steeds meer mensen moeten beknibbelen op eerste levensbehoeften. De scherpe bezuinigingen van de regering op alles behalve defensie, de afbraak van het stelsel van sociale zekerheid, en de talloze tegemoetkomingen aan het bedrijfsleven hebben deze ontwikkeling in de hand gewerkt.

Behalve het kapitalisme leidt ook het al veel langer bestaande patriarchale systeem, de onderdrukking van vrouwen door mannen, tot grote ongelijkheid tussen mensen. Dit patriarchale systeem is diep doorgedrongen in allerlei facetten van het maatschappelijke leven: in individuele relaties, in het gezinsdenken, in hoe mensen wonen en werken, in de opvoeding van kinderen, in de politiek. Mensen worden tot mannen of vrouwen gemaakt, van elkaar afhankelijk, met elk een apart gedrag en een aparte maatschappelijke rol en positie. Nog altijd worden vrouwen geacht het huishoudelijke en verzorgende werk te doen, de kinderen op te voeden, terwijl mannen het merendeel van het betaalde werk doen. Zij bezetten de hogere posities in het werk en in maatschappelijke organisaties. Het kapitalisme steunt ondermeer op deze arbeidsdeling tussen mannen en vrouwen. Onder druk van de vrouwenbeweging lijkt langzaam een zekere kentering plaats te vinden. De regering voert echter een beleid dat er op is gericht de oude situatie te handhaven, zodat vrouwen hun ondergeschikte positie houden.

De Nederlandse maatschappij is niet vrij van racisme. Migranten worden in toenemende mate gekonfronteerd met openlijke rassenhaat en diskriminatie. Dit racisme is diepgeworteld, en kwam al voor in de tijd dat Holland een koloniale mogendheid was. De ideologie dat gekleurde mensen minderwaardig zijn, wordt zelden openlijk beleden, maar diskriminatie komt op vele gebieden toch in één of andere vorm tot uiting, zoals blijkt uit hogere werkloosheid, slechtere huisvesting en slechtere rechtspositie.

Nederland is ook heel wat minder democratisch dan het vaak lijkt. Parlement en regering hebben geen controle over de belangrijkste economische machten, terwijl de zeggenschap van het parlement over de militaire macht volstrekt onvoldoende is. Veel essentiële zaken zijn geheim, worden binnenskamers geregeld. Wel wordt de parlementaire democratie opgevoerd als legitimatie om verzet tegen besluiten, die de bestaande machtsongelijkheid in stand houden of versterken, als 'ondemocratisch' van de hand te doen. Zo probeert men, kort voor de verkiezingen, plaatsing van nog meer kernwapens en uitbreiding van kernenergie door te zetten, tegen een meerderheid van de bevolking in. Er wordt meer over en vóór dan dóór mensen zelf besloten.

Met de zeggenschap van mensen zelf over hun eigen woon-, leef en werksituatie is het vaak slecht gesteld. De overheid stelt zich daarbij veelal op als beschermer van de gevestigde orde. Het is geen overheid 'van ons allemaal', maar in toenemende mate een bureaucratische moloch, die zich op steeds infamer wijze controlerend opstelt ten opzichte van haar 'onderdanen'.

Al deze problemen zijn geen toeval, maar komen voort uit de op ongelijkheid gebaseerde, kapitalistische, patriarchale, racistische en autoritaire structuur van deze maatschappij. Het beleid van de regering is er, op een voor Nederlandse verhoudingen ongekend harde wijze, in de afgelopen jaren op gericht geweest de werkelijke machthebbers ter wille te zijn. Daardoor is de onderdrukking en maatschappelijke ongelijkheid aanzienlijk versterkt.

• 2 Vrijheidslievend socialisme

De PSP gaat uit van de principiële gelijkwaardigheid van alle mensen, en streeft vanuit die gedachte naar een vrijheidslievend socialisme. Naar een samenleving die ontstaat door het opheffen van alle uitbuiting en onderdrukking die voortvloeien uit kapitalisme, patriarchaat, racisme en militarisme. Een samenleving waar het uit is met de macht van een paar grote ondernemingen over de economie. Waar niet wordt geproduceerd om de winst, maar voor de maatschappelijke behoefte. Waar bezit en beheer van de produktiemiddelen in handen van de gemeenschap zijn. De hoofdlijnen van de economische ontwikkeling moeten door het parlement vastgesteld worden. In bedrijven en instellingen beslist het personeel zelf over de gang van zaken (arbeiderszelfbestuur).

Socialisme betekent voor de PSP niet een maatschappij als in de Sovjet-Unie of China. De meeste produktiemiddelen zijn daar in handen van de staat, maar de staat is daar in handen van een kleine minderheid. Een werkelijke democratie, zowel op economisch als politiek gebied, ontbreekt. Vrouwen hebben er vaak wel betaald werk, maar het verzorgende en huishoudelijke werk komt vrijwel uitsluitend op hun schouders neer. De onderdrukking van homoseksualiteit neemt er harde vormen aan. Ook wordt, met name in de Sovjet-Unie, het van oudsher aanwezige anti-semitisme in stand gehouden.

Voor de PSP gaat het juist om een radicale democratisering en feminisering van de hele maatschappij. Het gaat er niet alleen om af te rekenen met het privé-bezit van de produktiemiddelen, maar ook met de huidige arbeidsdeling tussen arbeiders en de verdeling van betaalde en onbetaalde arbeid tussen mannen en vrouwen. Dan zullen mannen net zo goed bij het verzorgen en opvoeden van kinderen betrokken zijn als vrouwen. Alle arbeid betaalde, vrijwillige en huishoudelijke zal evenredig verdeeld zijn. Ieder mens moet verzekerd zijn van een zelfstandig bestaan, recht hebben op zelfbeschikking over eigen lijf en leven, seksuele voorkeuren vrij kunnen ontplooiën. De PSP wil een maatschappij waarin minderheden niet verdrukt of geminacht worden; een maatschappij zonder racisme, fascisme, anti-semitisme, homohaat en seksisme; een maatschappij waar mensen uit verschillende culturen naast elkaar en met elkaar leven.

De PSP wil een open en democratische samenleving. Het gaat erom dat mensen zelf zeggenschap krijgen over hun eigen leef-, woon en werksituatie. Daarvoor moeten nieuwe democratische vormen worden ontwikkeld: organen van basisdemocratie in buurten, bedrijven en instellingen die zoveel mogelijk hun eigen zaken beheren. Daarnaast moeten rechtstreeks gekozen parlementaire organen beslissen over de hoofdlijnen van de maatschappelijke ontwikkeling. Een zekere spanning tussen parlementaire democratie en basis-democratie is daarbij onvermijdelijk. Die spanning is tegelijk een middel tegen verstarring. De PSP keert zich tegen een 'sterke', autoritaire staat. Volledige openbaarheid van het optreden van de overheid, democratisering van ambtelijke instellingen en tegengaan van machtskoncentraties binnen de overheid, zijn daarvoor belangrijke voorwaarden. De overheid behoort niet de gevestigde orde te beschermen, maar juist die groepen die in de knel dreigen te komen.

De PSP wil een ontwapende wereld, waarin geweld niet meer als middel ter oplossing van conflicten aanvaard wordt en waarin vreedzame relaties tussen mensen bestaan. Een rechtvaardige internationale economische ordening, solidariteit en gelijkwaardigheid tussen de volkeren is daarbij van groot belang. De schrijnende ongelijkheid op wereldschaal tussen Noord en Zuid moet worden opgeheven, de militaire blokken ontbonden en alle wapens uitgebannen. Onderdrukking en uitbuiting kunnen, als het er op aan komt, niet zonder geweld. Alleen in een wereld, waar alle vormen van structurele onderdrukking zijn opgeheven, is geen geweld.

Op dit moment dreigen (kern)wapens zelfs de gehele mensheid te vernietigen. De kernwapens de wereld uit helpen, om te beginnen uit Nederland, is dan ook nog steeds een van de belangrijkste taken waar we voor staan. De PSP vindt dat we moeten ophouden oorlogsvoorbereiding als normaal menselijk gedrag te zien. De PSP kiest voor onmiddellijke, eenzijdige ontwapening, als enige reële weg om de verstarring in de wapenwedloop tussen de militaire blokken te doorbreken: bijvoorbeeld door het verwijderen van de kernwapens, uittreden uit de NAVO, afschaffen van het leger. De risico's van zo'n stap zijn aanzienlijk kleiner dan de risico's van de steeds verder op hol geslagen bewapening.

- **3 Naar een socialistische samenleving**

Een maatschappij zonder geweld en uitbuiting komt er niet vanzelf. Degenen die de macht hebben of belang hebben bij de huidige verdeling van werk en inkomen, zullen die macht niet vrijwillig afstaan. Daarom moet daarvoor strijd worden gevoerd. Niet om de macht in handen van een nieuwe bevoorrechte groep te brengen, maar juist in handen van alle mensen samen. Die strijd kan alleen met succes gevoerd worden als deze geweldloos is en actief wordt ondersteund door een grote meerderheid van de bevolking. Dat vereist een langdurig proces van bewustwording en machtsvorming van onderop. Gelukkig zijn er al veel mensen die in verzet komen tegen de bewapening, tegen onderdrukking van mensen, tegen de vernietiging van het milieu.

In de Derde Wereld wist een aantal volkeren zich te bevrijden van de koloniale onderdrukkers en vechten andere volkeren tegen de neo-koloniale onderdrukking. In West-Europa, en ook daarbuiten, is een krachtige vredesbeweging opgebouwd die zich keert tegen de verdergaande wapenwedloop. In Oost-Europa proberen oppositiegroepen te komen tot democratisering van de maatschappij. In Nederland zijn talloze mensen actief in actie-groepen, organisaties en bewegingen. Deze democratische machtsvorming van mensen zelf in progressieve en linkse bewegingen vormt de belangrijkste kracht om maatschappelijke veranderingen af te dwingen. Zij zijn ook essentieel in het verzet tegen het regeringsbeleid. De bestaande machtsverhoudingen zijn niet onveranderlijk. Het is dit besef dat in tal van acties tot uitdrukking komt. Zij leveren tegelijk een bijdrage aan de verdere bewustwording over de werkelijke machtsverhoudingen in deze maatschappij.

Het is uitgesloten dat de noodzakelijke structurele veranderingen alleen via een parlementaire meerderheid kunnen worden afgedwongen. Daarvoor onttrekken de belangrijkste maatschappelijke machten, bijvoorbeeld de economische en militaire, zich te zeer aan de parlementaire besluitvorming. Een werkelijk democratische maatschappelijke ordening, zoals de PSP die wil, kan natuurlijk niet van bovenaf opgelegd worden. Die is gebaseerd op de democratische machtsvorming van mensen zelf, in buurten en bedrijven, in vrouwen en vredesbeweging, enzovoort. Daarom legt de PSP haar hoogste prioriteit bij het versterken van linkse sociale bewegingen, die gestalte geven aan de tegenmachtsvorming van onderop. De vraag onder welke voorwaarden het zinvol is om regeringsdeelname na te streven, is

daarvan afgeleid. Voor de PSP is het essentieel dat gebroken wordt met kapitalisme, patriërchaat, racisme en bewapening. Dat kan alleen als er voldoende maatschappelijke basis is voor het doorvoeren van vergaande structurele veranderingen en een meerderheid van de bevolking zich daarvoor actief wil inzetten.

Een linkse regering, zoals de PSP die voorstaat, moet zich inzetten voor:

- radikale democratisering en openheid van de maatschappij op alle niveo's;
- de ekonomie onder kontrole van de gemeenschap;
- ontwapening en een daadwerkelijke anti-imperialistische politiek;
- bestrijding van diskriminatie en racisme. Gelijke rechten voor Nederlandse en buitenlandse ingezetenen;
- stopzetting van het verspillen van grondstoffen en energiebronnen en daarmee de aantasting van het milieu;
- drastische herverdeling van alle betaalde en onbetaalde arbeid en ekonomische zelfstandigheid voor iedereen.

Een linkse regering, die de politieke wil heeft om aan deze politiek gestalte te geven, kan een enorme stimulans betekenen voor de strijd van mensen zelf voor ontwapening en zeggenschap over de eigen situatie, en tegen diskriminatie en onderdrukking. Elkaar ondersteunend kunnen linkse bewegingen en partijen en zo'n regering op deze manier de noodzakelijke veranderingen tot stand brengen en de weerstanden van de huidige machthebbers overwinnen.

Deze situatie lijkt nog ver weg. Voor veel linkse mensen zijn de ontwikkelingen van de afgelopen jaren weinig bemoedigend. Op veel gebieden is links in een verdedigende positie gedrongen en moet er opgekomen worden voor behoud van het bestaande. Soms gaat dat met sukses, vaak ook niet. Materieel heeft een groeiende groep mensen, door de ekonomische krisis en de bezuinigingspolitiek, steeds minder ruimte voor essentiële levensbehoeften, laat staan voor 'leuke dingen'. Kruisraketten en kerncentrales dreigen er, ondanks massaal verzet, toch te komen. Op kultureel en ideologisch gebied is links ook in een soort krisis geraakt. Doordat links zich concentreert op verdediging van bestaande verworvenheden, lijken verderreikende idealen naar de achtergrond gedrongen te zijn. Linkse politiek is er echter niet in de eerste plaats om het bestaande te behouden, maar om het bestaande te veranderen. De PvdA, verreweg de grootste progressieve partij, is de laatste jaren in strategisch opzicht naar rechts opgeschoven. Zij kiest vóór een sterk leger, binnen de NAVO, met 1 tot 2 atoombommen. Zij kiest steeds meer 'voor versterking van de markt' in plaats van socialisatie van produktiemiddelen. Aan drastische arbeidstijdverkorting en afschaffing van het kostwinnersbeginsel wordt slechts lippendienst bewezen. In de praktijk kiest de PvdA voor een zeer geleidelijke arbeidstijdverkorting en vóór handhaving van het kostwinnersbeginsel, bijvoorbeeld in de tweeverdienerswet en in de sociale zekerheid. De voor buitenlanders uiterst diskriminerende Wet Arbeid Buitenlandse Werknemers wordt door de PvdA gesteund. Niet voor niets kiest de PvdA uitdrukkelijk voor een koalitie met het CDA, of desnoods VVD, bóven een koalitie met partijen ter linkerkant, zelfs als er een progressieve meerderheid zou bestaan. Door deze opstelling en de voorwaarden die de PSP stelt aan het beleid van een linkse regering, is deelname van de PSP aan een te vormen regering in de huidige situatie uitgesloten. De PSP wil een krachtige oppositie-politiek voeren door enerzijds radikale alternatieven te ontwikkelen en te bundelen en anderzijds actief mee te denken en te doen met breed gesteunde maar minder radikale initiatieven.

De PSP staat open voor radikale standpunten en blijft die meehelpen ontwikkelen en in het parlement naar voren brengen. Daarnaast wil de PSP met initiatieven komen op wezenlijke terreinen waarop breed ondersteunde bewegingen actief zijn,

om zo op korte termijn een deel van de verdergaande eisen van de PSP bereikbaar maken.

De bestaande parlementaire verhoudingen zijn, vooral op korte termijn, niet onbelangrijk. Brede bewegingen, zoals de FNV en het Komitee Kruisraketten Nee, hebben keer op keer hun hoofd gestoten bij de vorige coalities en in het bijzonder bij de huidige CDA/VVD-koalitie. Er komen ongetwijfeld meer politieke mogelijkheden als bij de komende verkiezingen CDA plus VVD plus 'klein rechts' in de minderheid komen. Als D'66 niet weer voor rechts kiest en de PvdA zich aan haar beloften op dit terrein houdt, bestaat er dan een parlementaire meerderheid tegen bijvoorbeeld het plaatsen van kruisraketten en het bouwen van nieuwe kerncentrales. De PSP zal zich er van harte voor inzetten deze punten dan ook verwezenlijkt te krijgen.

De PSP ziet het als één van haar taken om de PvdA aan haar beloften op dit soort punten te houden, en om haar op andere punten 'naar links' te trekken. Een onafhankelijke linkse opstelling en waar nodig oppositie, ook bij een progressieve meerderheid in het parlement, is daarvoor noodzakelijk. De PSP is daarbij bereid om de vorming van een eventueel progressief minderheidskabinet mogelijk te maken. Zij zal dan geen steun geven aan pogingen van rechts zo'n kabinet ten val te brengen. Belang rijker is nog het bestaan en versterken van linkse sociale bewegingen. Uiteindelijk is de PvdA ook pas onder de maatschappelijke druk van de vredes- en anti-kernenergie-beweging gekomen tot haar afwijzend standpunt ten aanzien van kruisraketten en kerncentrales.

Het mobiliseren en activeren van mensen voor verdergaande doeleinden, en het vertalen daarvan in het parlement, blijft dan ook hoofdpunt van politiek voor de PSP. De PSP kan, wil en hoeft dat gelukkig niet alleen te doen. Op allerlei strijdterreinen zijn radicale bewegingen actief, en willen ook andere partijen opkomen voor verdergaande doelen. De PSP streeft in dergelijke gevallen naar samenwerking met die bewegingen en partijen om gezamenlijk te werken aan een steeds krachtiger maatschappelijke (tegen)machtsvorming. Op deze wijze kan de PvdA, en ook andere gematigd progressieve (massa-)organisaties, onder druk worden gezet om de discussie op deze verdergaande punten van structurele maatschappijverandering aan te gaan. Zo kan voorkomen worden dat de strijd van progressieve (massa-)bewegingen bij bijvoorbeeld een PvdA/CDA-koalitie ingekapseld en afgeremd wordt. De PSP staat open voor samenwerking op deelgebieden met elke partij en beweging, binnen en buiten het parlement, die samen met haar wil strijden voor de door haar beoogde veranderingen. Dat wil niet zeggen dat deze bewegingen en/of partijen dan ook letterlijk moeten instemmen met de eisen zoals die in dit programma geformuleerd zijn. Van de thans in de Tweede Kamer vertegenwoordigde partijen ligt samenwerking met PPR en CPN het meest voor de hand.

• 4 De PSP in het parlement

Het werk van de PSP in het parlement ligt in het verlengde van deze algemene politieke opstelling van de PSP. Aan de ene kant brengt de PSP in het parlement socialistische alternatieven naar voren, tegen de heersende ideologie in, om zo duidelijk te maken dat een werkelijk links beleid wel degelijk uitvoerbaar is, als de politieke wil ertoe maar aanwezig is. Zij laat het geluid van de tegenbeweging op principiële wijze in het parlement horen, ook van de radicale delen van die beweging, die door velen verguisd en verdacht gemaakt worden. Aan de andere kant komt de PSP in het parlement ook op voor kleine verbeteringen en tegen verslechtingen voor de mensen die door de maatschappelijke orde in de verdrukking komen, in de overtuiging dat de steun voor verdergaande doeleinden

voor een belangrijk deel gevoed wordt door het behalen van (deel)suksessen op korte termijn. De PSP probeert dit te doen door zich te verbinden met degenen die hiertegen in actie komen, door de buitenparlementaire druk om te zetten in parlementaire resultaten.

Ekonomie

- **5** De huidige economische orde is een wanorde. Massale werkloosheid, toenemende armoede bij grote groepen mensen, achterstelling van vrouwen, produktie die meer door de winst dan door maatschappelijke behoefte bepaald wordt, verspilling van grondstoffen en energie, vervuiling van het milieu, bewapeningswedloop en uitbuiting van de Derde Wereld. Deze economische problemen worden in belangrijke mate veroorzaakt door de kapitalistische produktiewijze. De ongerijmdheden waartoe het winststreven van partikuliere ondernemingen als bepalende economische faktor leidt, zijn talloos: terwijl vele mensen werkloos zijn, wordt de werkdruk opgevoerd. Terwijl miljarden aan bewapening worden uitgegeven, ontberen talloze mensen zelfs de meest elementaire levensbehoeften. Nederland importeert op grote schaal veevoer uit landen met een grote hongersnood, en zit zelf met melkplassen en mestoverschotten. Het zijn maar een paar voorbeelden.

Hoewel de overheid een grote bemoeienis heeft met de ekonomie is er geen sprake van democratische besluitvorming. Arbeiders hebben nauwelijks zeggenschap. Het parlement in feite ook niet, zelfs niet als er voor miljoenen aan gemeenschapsgeld in een bedrijf is gestopt. RSV was geen geval apart, maar slechts één van de zovele. Jaarlijks worden vele miljarden steun aan het bedrijfsleven gegeven, ongericht en zonder democratische controle. Deze steun is door de huidige regering nog fors opgevoerd. In samenhang met de grote bezuinigingen en loonmatiging heeft dat er wel voor gezorgd dat de winsten van vooral de grote exporterende bedrijven sterk zijn gestegen. Tot een evenredige toename van de investeringen heeft dat niet geleid. De multinationale ondernemingen kopen liever bedrijven in het buitenland op, met name in de Verenigde Staten. Door de dalende koopkracht hier kwamen de kleinere bedrijven, die vooral produceren voor de binnenlandse afzet, in de verdrukking, terwijl het merendeel van de werkgelegenheid juist in deze sektor is gekoncentreerd. Ook op andere manier werkt de overheid aan een 'versterking van de markt', in navolging van de kommissie-Wagner: privatisering van overheidsbedrijven zoals de postgiro, eenzijdige toepassing van het profijtbeginsel en deregulering. Dit laatste heeft niet tot minder burokratie geleid, wel tot aantasting van werknemers rechten en milieubescherpende maatregelen. Het invoeren van nieuwe technologieën wordt overgelaten aan de werkgevers, terwijl de overheid volstrekt kritiekloos subsidies verstrekt. De gevolgen voor de werkgelegenheid, de kwaliteit van de arbeid en het maatschappelijk leven in het algemeen moeten kennelijk maar op de koop toe worden genomen. Dit overheidsbeleid lost de economische problemen niet op, maar versterkt eerder de werking van het kapitalisme, en daarmee de ongelijkheid en uitbuiting van mens en milieu.

De PSP wil een ekonomie, waarbij de produktie is gericht op het vervullen van maatschappelijke behoeften, ekologisch verantwoord is en niet is gebaseerd op uitbuiting van de Derde Wereld. Dat kan alleen bij een andere ekonomische ordening, waar niet langer ongelijke eigendomsverhoudingen, het maken van winst, concurrentie en geheimhouding centraal staan, maar juist gemeenschappelijk bezit van de produktiemiddelen, democratische besluitvorming, openbaarheid en samenwerking. De PSP wil een zo gedecentraliseerd mogelijke socialisatie van de produktiemiddelen, dat wil zeggen dat ze, met invoering van

arbeiderszelfbestuur, eigendom worden van het rijk, provincie, gemeente of buurt, al naar gelang de omvang en het belang van de betreffende productie. De productie moet gericht zijn op het vervullen van maatschappelijke behoeften. Dat kan door te voldoen aan een economisch plan, dat zo gedecentraliseerd mogelijk wordt vastgesteld. Landelijk worden de grote lijnen van het plan vastgesteld, terwijl regionaal en plaatselijk een verdere invulling en aanvulling voor de op de regio afgestemde productie kan worden gemaakt. Zo'n plan moet niet erg gedetailleerd zijn, maar is voornamelijk bedoeld voor een maatschappelijke toetsing en richting-geving van de gewenste productie. Binnen de kaders van zo'n plan bestaat een vergaande autonomie voor de bedrijven en instellingen, waarbinnen volledige democratie bestaat (zelfbeheer) en een volledige openbaarheid van bedrijfsgegevens ook voor de 'buitenwacht' is gegarandeerd. De keuze van leveranciers kan bijvoorbeeld vrij worden gelaten. De wijze van prijsvorming moet wel - met marges om een zekere differentiatie mogelijk te maken - in het plan worden opgenomen. Ook zal er een maatschappelijke toetsing moeten kunnen plaatsvinden of de produktiemiddelen wel naar behoren beheerd worden.

Een democratisch georganiseerde economie is ook een belangrijke voorwaarde om te komen tot een ekologisch verantwoorde economie. Het wordt steeds duidelijker dat het volstrekt onverantwoord is om op de huidige manier door te produceren. Zure regen, bodemverontreiniging, aantasting van de vruchtbaarheid van landbouwgronden en drinkwaterkwaliteit stellen ons voor de noodzaak van zeer ingrijpende maatregelen. De PSP wijst daar om een economisch beleid dat zich enkel en alleen richt op meer economische groei als middel om uit de werkloosheidsproblemen te komen af. Economische groei kan nooit een doel op zich zijn. Meer zinvolle productie is wenselijk, maar aan de andere kant moet allerlei onnodige en schadelijke productie worden afgeschaft. De PSP is geen voorstander van een algemene verhoging van de particuliere consumptie, maar voor meer kollektieve voorzieningen, bijvoorbeeld stimulering van het openbaar vervoer ten koste van het particulier autobezit. Op korte termijn is een stimulerend overheidsbeleid goed te verenigen met een verantwoord milieubeleid door gerichte investeringen in energiebesparing, schone energie, milieubescherming en dergelijke. Op langere termijn moet het economisch systeem zo ingericht zijn dat economische groei niet, zoals in het kapitalisme, een essentiële drijfveer vormt.

De PSP wijst een internationale arbeidsverdeling met in het Westen hoog-technologische productie en in de Derde Wereld landen vooral eenvoudige productie af, maar wil juist naar diverse productie-structuren, zowel hier als daar, afgestemd op de regionale behoeften. Technologische vernieuwingen moeten niet ten dienste staan van ondernemers en bestuurders, maar van iedereen. Een beheerste en gerichte invoering is daarvoor nodig, dit wil zeggen vroegtijdige en volwaardige invloed van werknemers al in de ontwikkelingsfase, en garanties tegen misbruik en aantasting van de privacy bij informatika-toepassingen.

De PSP beseft dat zo'n andere, op solidariteit gebaseerde Economische ordening alleen tot stand kan komen als die gedragen wordt door machtsvorming aan de basis. Wettelijke maatregelen en makro-economische beleidsinstrumenten alléén leiden niet tot een democratische, socialistische economie. Versterking van de machtspositie van arbeiders en groepen die buiten de betaalde arbeid worden gehouden tegenover de economische machthebbers, staat daarom voor de PSP voorop. Daarnaast moet ook op korte termijn gewerkt worden aan een verandering van de productie-structuur.

- 6 *Daarom wil de PSP:*

1. Opstelling van een globaal landelijk economisch plan waarin de gewenste ontwikkeling in de produktie-sfeer wordt aangegeven. Sektorplannen en regelingen voor steunverlening worden hier aan getoetst. Afschaffing van de ongerichte en ongecontroleerde overheidssteun aan het bedrijfsleven, zoals via de WIR. Bij gerichte steunverlening zeggenschap en controle over de gemeenschapsgelden door werknemers(organisaties) en overheid.
2. Een gericht investeringsprogramma van de overheid zelf in met name energiebesparing, ontwikkeling schone energie, milieubeschermdende technologie, bodemsanering, openbaar vervoer, onderwijs en scholingsvoorzieningen, kinderopvang, stadsvernieuwing en sociale woningbouw.
3. Nationalisatie en onder arbeiderscontrole brengen van de banken, verzekeringsmaatschappijen, pensioenfondsen en grote handels- en transportondernemingen. Socialisatie van om te beginnen de belangrijkste ondernemingen in de andere sectoren van de industrie en kommerciële dienstverlening. Geen privatisering van overheidsbedrijven.
4. De exploitatie van de bodemschatten volledig onder gemeenschapscontrole. De winsten hierop komen volledig aan de gemeenschap toe.
5. Omvorming van de wapenindustrie tot civiele industrie, voor zover mogelijk, anders sluiting.
6. Opheffing van de BV en CV als rechtsvorm voor bedrijven. Volledige openbaarheid inzake eigendomsverhoudingen van bedrijven. Aandelen aan toonder worden afgeschaft ten gunste van aandelen op naam, die pas na registratie in openbare registers overgedragen kunnen worden. Openbaarheid van bedrijfsgegevens. Op termijn opheffing van patenten. Accountants in overheidsdienst, met rapportageplicht aan overheid en werknemers.
7. Vervanging van de Wet op de Ondernemingsraden door een Wet op de Personeelsraden. Personeelsraden krijgen inzage in alle bedrijfsgegevens en het recht op bindend advies inzake alle bedrijfsbeslissingen, met name ook bij benoeming van de directie, investeringsbeslissingen, ontwikkeling en invoering van nieuwe technologieën. Stimuleren van arbeiders-zelfbestuur. Socialisatie van een bedrijf op verzoek van het personeel.
8. Een prijspolitiek die er op is gericht de prijzen meer in overeenstemming te brengen met de maatschappelijke kosten, bijvoorbeeld door heffingen op basischemikaliën en metalen, en afschaffing van BTW op arbeid in de bouw en dienstverlenende bedrijven.
9. Behoud van maatschappelijk waardevolle industrietakken die geheel dreigen te verdwijnen door vaststelling van een minimaal gewenste omvang en beschermende maatregelen. Invoering van een Wet Bedrijven in Moeilijkheden om onnodige bedrijfssluitingen te voorkomen.
10. Ondersteuning van kleinschalige, democratische mens en milieuvriendelijke bedrijven en initiatieven. Bescherming van kleine detailhandel tegen grootwinkelvestigingen. Meer avondwinkels.
11. Een algeheel verbod op kasino's.
12. Democratisering van de regionale ontwikkelingsmaatschappijen en oprichting daarvan in alle provincies. Deze ontwikkelingsmaatschappijen dienen de oprichting van kleinschalige, democratische en milieuvriendelijke bedrijven te bevorderen. Rechtstreekse en uitgebreidere steun aan regio's met een extra hoge werkloosheid. Vestiging van nieuwe (takken van) rijksdiensten in die regio's. Géén verplaatsing van bestaande rijksdiensten.
13. Volledige stakingsvrijheid. Invoering van nieuwe technologieën moeten onderdeel uitmaken van de CAO-onderhandelingen.

Arbeid en inkomen

• 7 Onder druk van de massale werkloosheid is het de regering en de ondernemers gelukt scherpe bezuinigingen door te voeren, lonen te matigen, het arbeidstempo op te voeren en de rechtspositie van het personeel te verslechteren, onder meer door 'fleksibilisering': afroepkontrakten, tijdelijk werk, thuiswerk enzovoort. Vrouwen worden op vele manieren van de arbeidsmarkt verdreven: de tweeverdienersmaatregelen, het gebrek aan kinderopvang en de psychologische oorlogsvoering van gezinsdenkers die vinden dat bij een krappe arbeidsmarkt vrouwen voor mannen moeten wijken. Het recht op uitkering of loon van jongeren wordt hen stelselmatig afgepakt. Zo wordt hen de kans op een zelfstandig bestaan steeds meer ontnomen. Als de niet-geregistreerde werkloosheid meegerekend wordt, zoekt nu ruim een miljoen mensen een baan. Vooral jongeren, vrouwen en migranten zijn hiervan de dupe.

Bij de sociale zekerheid, waar EG-richtlijnen formeel verplichten tot gelijkberechtiging van mannen en vrouwen, wordt juist het gezinsdenken verder ingevoerd - nu ook in niet-traditionele samenlevingsvormen. Intussen wordt de disciplinerende van werklozen versterkt. Door verhalen dat het hun eigen schuld is dat ze werkloos zijn, door het handhaven van de vernederende en onzinnige plicht te solliciteren naar banen die er niet zijn, door de bureaucratische rompslomp en tegenwerking als ze voor zichzelf zinvol werk willen beginnen. Anderzijds is er een toenemende druk op werklozen om verplicht 'vrijwilligerswerk' te doen. Veel onbetaald werk is van groot belang voor de maatschappij, maar wordt sterk ondergewaardeerd. Maar zonder al dat werk, waar van het meeste nog steeds door vrouwen wordt gedaan, zou de maatschappij niet kunnen functioneren. Het is hard nodig de heersende arbeidsmoraal, die er vaak op neer komt dat mensen zonder betaald werk nauwelijks als volwaardig worden gezien, te bestrijden. Daarnaast dient waar maar enigszins mogelijk vrijwilligerswerk dat van groot belang is voor de maatschappij, omgezet te worden in betaald werk. Dit dient bij voorrang te gebeuren in die sectoren waar door uitstoot van beroepskrachten ten gevolge van de bezuinigingen het vrijwilligerswerk - noodgedwongen - een grote vlucht heeft genomen.

In deze konsumptiemaatschappij wordt waardering eigenlijk alleen maar in geld uitgedrukt. Waardering voor arbeid wordt uitgedrukt in de hoogte van het inkomen dat ermee verworven kan worden. Daar zijn enorme verschillen in en de laatste tijd worden de verschillen alleen maar groter in plaats van kleiner. De winst-inkomens zijn sterk gestegen. Hogere inkomens zijn er vaak op vooruit gegaan. Daarentegen is op de uitkeringen waanzinnig gekort: een reëel koopkrachtverlies voor de minima van minstens 10 procent, en voor sommige WAO-uitkeringen zelfs 25 procent.

Terwijl juist voor de lagere inkomensgroepen de vaste (woon)lasten sterk zijn gestegen. De herziening van het stelsel van sociale zekerheid komt neer op een afbraak ervan. Bovendien is het stelsel nog veel ingewikkelder geworden. Er wordt steeds meer gekeken of, en met wie, iemand samenwoont (gezinstoeslagen wet, voordeurdelersmaatregel). Dat brengt een nog sterkere en volstrekt onaanvaardbare controle op het privé-leven van uitkeringsgerechtigden met zich mee, zoals menige bijstandsvrouw al heeft moeten ervaren.

Deze politiek leidt tot een driedeling in de maatschappij: een kleine toplaag van bezitters en beslissers, een laag van mensen met een vaste baan en redelijk inkomen, en een groeiende laag van vooral vrouwen, jongeren, migranten en uitkeringsgerechtigden zonder (volwaardige) baan, en vrijwel of geheel zonder inkomen. De toenemende, ongecontroleerde automatisering werkt deze

ontwikkeling verder in de hand door de arbeidsuitstoot en verschraling van functies die daarmee deels gepaard gaat.

De PSP vindt dit een buitengewoon gevaarlijke en onrechtvaardige ontwikkeling. Om die te keren zijn er juist in die 'derde laag' krachtige belangenbehartigingsorganisaties nodig. De vakbeweging, die een organisatie van en voor mensen met vast werk dreigt te worden, zal daadwerkelijk moeten opkomen voor de baanlozen. Door baanloze mensen worden alternatieven ontwikkeld en in praktijk gebracht, die niet alleen van belang zijn voor de baanloze mensen zelf, maar voor de hele maatschappij en dus ook voor mensen die (nu nog) wel baan hebben.

De PSP wil naar een solidaire, klassenloze, maatschappij. Waarin mensen zelfstandig hun leven kunnen inrichten. Waar mensen vrij met elkaar relaties kunnen aangaan, zonder dat dit tot economische afhankelijkheid leidt. Waar mensen zelf zeggenschap hebben over hun eigen arbeid. Waar ieder mens recht heeft op maatschappelijk zinvol, volwaardig en betaald werk. Waarin al het maatschappelijk noodzakelijke werk betaald, vrijwillig en huishoudelijk evenredig is verdeeld tussen mannen en vrouwen. En waarin iedereen een ongeveer even hoog, zelfstandig inkomen heeft. Dat betekent dat de PSP streeft naar een maatschappij waarin in beginsel iedereen naar vermogen bij draagt aan de maatschappelijk noodzakelijke arbeid, met een vergaande loskoppeling van arbeid en inkomen.

Op kortere termijn wil de PSP dat in ieder geval het recht van een ieder op een eigen, zelfstandig minimum-inkomen wordt gerealiseerd. Dat kan door uitbreiding van de bijstandswet tot een recht op een gegarandeerde minimum-uitkering voor iedereen die niet anderszins al een inkomen uit arbeid of uitkering heeft. Zo'n recht op een zelfstandig inkomen voor iedereen is een essentiële voorwaarde om het kostwinnersbeginsel volledig af te kunnen schaffen. De PSP vindt het onwenselijk dat tegenover zo'n minimum-uitkering ook een arbeidsplicht staat.

Invoering van een zelfstandig inkomen voor iedereen, geeft individuen wel meer vrije keuzemogelijkheden, maar tast de machtsongelijkheid tussen mensen, met name tussen mannen en vrouwen, nog onvoldoende aan. Daarom is het voor de PSP essentieel dat er een drastische herverdeling plaatsvindt van de arbeid, zowel de betaalde als de onbetaalde. Een snelle, drastische arbeidstijdverkorting (ATV) tot 25 uur per week is daartoe een noodzakelijke voorwaarde.

Daarnaast is een 25-urige werkweek ook essentieel om op afzienbare termijn een eind te maken aan de massa-werkloosheid. Want zelfs bij een hogere economische groei, en een ATV tot bijvoorbeeld 32 uur in 1990 zoals PvdA en FNV willen, zal er dan nog steeds een massale werkloosheid van veel meer dan een half miljoen mensen bestaan. De PSP acht de strijd voor zo'n drastische ATV niet alleen een taak voor de vakbeweging. Juist de mensen die nu buiten het betaalde arbeidsproces staan, en dus buiten de CAO-onderhandelingen, hebben er alle belang bij. Daarom wil de PSP een wettelijke regeling voor ATV, waarbij de belangen van juist die groepen worden benadrukt. Zo'n wet kan bovendien de positie van de vakbeweging versterken bij de concrete invoering van de ATV per bedrijf(stak), net zoals de wet op het minimumloon dat doet bij de loononderhandelingen.

De PSP wil dat de inkomensverschillen drastisch worden verkleind. Met name de minima moeten sterk worden opgetrokken. Om al deze voorstellen te betalen, is het niet nodig dat de ATV gepaard gaat met 'evenredig inleveren'. Er zijn belangrijke 'inverdieneffekten': de premies voor werkloosheid en dergelijke kunnen aanzienlijk dalen. Daarnaast vormen de stijging van de produktiviteit en de sterk gestegen winsten van ondernemingen belangrijke financieringsbronnen. Omdat iedereen minstens een zelfstandig gegarandeerd minimum-inkomen krijgt, kunnen alle

kostwinnerstoelagen en -regelingen worden afgeschaft. Verder zal er wel een drastische nivellering van de hogere (individuele) inkomens plaats moeten vinden.

• **8** *Daarom wil de PSP:*

1. Drastische ATV tot 25 uur per week in vier jaar met behoud van koopkracht voor de inkomens tot ongeveer modaal (minimum-loon plus 20 procent). Daartoe invoering van een raamwet die vastlegt wanneer een 25-urige werkweek moet zijn gerealiseerd. Ondernemingsraad en vakbeweging en plaatselijk georganiseerde groepen van vrouwen, jongeren en uitkeringsgerechtigden krijgen controle op de herbezetting. Een herbezetting gegarandeerd tot 100 procent. Bij de herbezetting in een bedrijf of instelling krijgen reeds aanwezige deeltijdwerkers voorrang om, zo zij dat willen, hun uren aan te vullen tot de nieuwe norm voor een volledige werkweek. Instelling van een ATV-fonds, waaruit met name kleinere bedrijven loonkostensubsidies kunnen krijgen.
2. Volledig recht op betaalde arbeid.
3. Een regeling bij herbezetting die bevordert dat nieuwe banen bij voorkeur toekomen aan jongeren en, door middel van een kwoteringsregeling, aan vrouwen en migranten, zolang er nog geen evenredige positie op de arbeidsmarkt bestaat. Er moet een aanmoedigingspremie komen voor het in dienst nemen van jongeren en langdurig werklozen. Afschaffing van de regelingen waarbij de duur van het arbeidsverleden bij ontslag als enig criterium geldt.
4. Uitgebreide mogelijkheden tot om-, her en bijscholing, met name voor vrouwen die willen herintreden op de arbeidsmarkt.
5. Afschaffing van het kostwinnersbeginsel in de sociale wetgeving. Zelfstandige rechten op een uitkering voor iedereen, ongeacht sekse, burgerlijke staat, leef of woonvorm. Afschaffing van alle partner-inkomens-toetsen en afschaffing van de voordeurdelerskorting. Afschaffing van de vermogenstoets in de bijstandswet. Uitbreiding van de bijstandswet tot een recht op een gegarandeerde minimum-uitkering voor iedereen vanaf 16 jaar en niet-thuiswonenden onder 16 jaar, die geen zelfstandig inkomen uit betaald werk, uitkering of andere bron heeft. Zolang de inkomensverschillen zo groot zijn, invoering van een inkomensafhankelijke kinderbijslag, kostendekkend voor modale inkomens.
6. Verhoging van alle minimum-uitkeringen met 10 procent. Het gegarandeerde minimum-uitkeringsbedrag dient tenminste 80 procent van het minimumloon te bedragen. Minstens handhaving van het koopkrachtnivo van de minima, ook bij een economische teruggang.
7. Om te beginnen weer optrekken van de WW en WAO tot 80 procent van het laatstverdiende loon. Op den duur verhoging tot 100 procent. Handhaving van de verdiskonteringsregeling in de WAO. Onbepaalde duur van de WW.
8. Herstel en handhaving van de koppeling van ambtenarensalarissen en uitkeringen aan de algemene loonontwikkeling.
9. Optrekken van de minimum-jeugdlonen tot het normale nivo voor volwassenen. Zware sancties voor werkgevers die het minimum(jeugd)loon ontduiken. Volledige uitkeringsrechten voor jongeren.
10. Invoering van één pensioen voorziening, waarin de AOW en de huidige pensioenregelingen opgaan. Flexibele, vrijwillige pensionering vanaf 55 jaar, waarbij mensen dus na hun 65-ste ook desgewenst door kunnen werken. .
11. Drastische vermindering van de inkomensongelijkheid. Op heffing van de onderwaardering van handarbeid ten opzichte van hoofdarbeid.

12. Omzetting van vrijwilligerswerk in betaald werk, als er sprake is van contract-werk of de vrijwilligersactiviteiten op initiatief van de overheid of werkgevers zijn ontstaan. Geen regionale toetsingskommissies voor vrijwilligerswerk met behoud van uitkering. In beginsel is werken met behoud van uitkering toegestaan, als het initiatief daarvoor uitgaat van de werkloze zelf. Eventuele toetsing vindt plaats door (een commissie benoemd door) de gemeenteraad.
13. Geen verruiming van het begrip 'passende arbeid'. Geen verplichting tot nachtarbeid. Volledige vergoeding voor veilig vervoer bij nachtarbeid.
14. Een verbod op commerciële uitzendburo's. Vraag en aanbod van tijdelijk werk wordt bemiddeld door de gewestelijke arbeidsburo's.
15. Afschaffing van de sollicitatieplicht voor mensen met een minimumuitkering. Bij een WW-uitkering boven het minimum nivo wel een verplichting tot beschikbaarheid voor de arbeidsmarkt.
16. Democratisering van de sociale diensten en bedrijfsverenigingen. Vastleggen van de rechten van cliënten, zoals klachten-procedures. Geen controle op het privé-leven van mensen. Geen gebruik van anonieme tips.
17. Mensen die in deeltijd werken dezelfde rechten als mensen die in een volledige betrekking werken. Geen verplichting tot deeltijdwerk voor nieuwkomers op de arbeidsmarkt. Geen beperkende bepalingen ten aanzien van deeltijdbanen in de hogere functies.
18. Werknemers met een handicap zoveel mogelijk integreren in gewone arbeidsverhoudingen. Daartoe scherpe controle op de naleving van de weer in te voeren kwoteringsregeling voor werknemers met een handicap. Normale beloning, rechtspositie, en CAO-onderhandelingen van werknemers in de WSW. Bestuur in de WSW door de mensen zelf. Op termijn opheffing van de WSW.

Financiën

- **9** Al sinds 1975 wordt er een steeds scherper bezuinigingsbeleid gevoerd om de kollektieve uitgaven (overheidsuitgaven en sociale voorzieningen) terug te dringen, onder het motto dat het financieringstekort moet worden verlaagd. De bezuinigingen hebben de werkloosheid eerder vergroot. Door gebrek aan afzetmogelijkheden blijven de investeringen achter. Het bezuinigingsbeleid is ook weinig effectief als het gaat om het terugdringen van het financieringstekort. Er zijn grote 'uitverdieneffekten': een lagere economische groei door de beperking van de koopkracht en lage investeringen, hogere uitgaven wegens de grotere werkloosheid. Feitelijk gaat het bij het bezuinigingsbeleid dan ook om het terugdringen van de overheid als zodanig ten gunste van het 'vrije bedrijfsleven'. Volgens de PSP is het huidige tekort geen groot probleem. Veel belangrijker is om het greep te krijgen op wat er met de sterk gegroeide rentebetalingen gebeurt. Daarom wil de PSP de banken en institutionele beleggers nationaliseren. Dat betekent niet dat het tekort onbeperkt hoog mag worden. De overheid besteedt tientallen miljarden aan schadelijke en onnutte zaken, zoals bewapening, ongerichte bedrijfssteun, ME-uitrustingen en extra gevangnissen. Daarnaast kan er op veel terreinen doelmatiger met gemeenschapsgelden worden omgesprongen. Bezuinigingen zijn zo geen doelstelling van beleid, maar een gevolg ervan. Anderzijds wil de PSP een drastische uitbreiding van bepaalde kollektieve voorzieningen. Die moeten gefinancierd worden uit de opbrengst van belastingen en premies. De laatste jaren zijn de premies en indirecte belastingen verhoogd, maar de belasting op de winsten van bedrijven verlaagd. Dat heeft bijgedragen tot vergroting van de inkomensverschillen. Het huidige systeem van premieheffingen maakt arbeid duur, terwijl kapitaal juist sterk wordt gesubsidieerd. De werkloosheid wordt daardoor bevorderd. De loon- en inkomstenbelasting kent wel

een progressief tarief, maar de hoge inkomens profiteren juist het meest van een keur aan aftrekposten. Daarnaast zit bij die groep veel 'zwart geld'. Zo werd in 1981 al 6,5 miljard gulden aan rente inkomsten verzwegen!

Het resultaat van de indirecte belastingen is vaak dat bepaalde produkten te duur worden voor iedereen, behalve voor een rijke elite. Als de overheid het koopgedrag wil beïnvloeden kan dat beter gebeuren via het bieden van alternatieven, het wegnemen van oorzaken, het beïnvloeden van de mentaliteit, waar nodig reglementering en het selectief toepassen van heffingen en prijs voorschriften teneinde de prijs meer in overeenstemming te brengen met de maatschappelijke kosten.

De 'tweeverdienerswet' maakt de hoogte van de te betalen belasting afhankelijk van het inkomen van een partner, door de kostwinnerstoelage en voetoverheveling. Met name vrouwen met een deeltijdbaan worden daarvan de dupe. Steeds meer worden mensen die samenwonen als een 'gezin' beschouwd en behandeld. De staat gaat ook in de belastingheffing controleren of, en met wie, je samenwoont. De PSP vindt dat iedereen een zelfstandig inkomen behoort te hebben, en daar zelfstandig belasting over moet betalen. Dat maakt de belastingheffing ook aanzienlijk eenvoudiger, en maakt gesnuffel in privé-omstandigheden overbodig.

- **10** *Daarom wil de PSP:*

1. Afschaffing van de tweeverdienerswet. Volledig zelfstandige belastingheffing per individu, onafhankelijk van sekse, burgerlijke staat of samenlevingsvorm. Belastingvrije sommen in de loon- en inkomstenbelasting vervangen door vaste kortingsbedragen die voor iedere belastingplichtige gelijk zijn. Voor mensen met een laag inkomen kan dit ertoe leiden dat zij netto belasting terug ontvangen.
2. Sterkere progressie in de loon- en inkomstenbelasting. Een tarief van 100 procent op inkomsten boven een ton. Sterke vereenvoudiging van de wet op de inkomstenbelasting. Beperking van het aantal aftrekposten. Aftrekposten worden in het algemeen aan een maximum gebonden, en bij voorkeur gegeven in de vorm van kortingsbedragen.
3. Sterke verhoging van de vennootschapsbelasting. Tegengaan van konstrukties om de belasting te ontduiken, via belastingparadijzen, juridische vormgeving van ondernemingen, interne verrekenprijzen van multinationals en dergelijke.
4. Verhoging van de vermogensbelasting, en 100 procent suksessierechten boven een belastingvrije voet.
5. Afschaffing van de BTW-heffingen, om te beginnen, op primaire levensbehoeften als voeding, wonen, gas, elektriciteit, kleding, onderwijsmiddelen en informatiebronnen. Verlaging van de loonkosten in dienstverlening en de woningbouw door afschaffing van de BTW op arbeid in die sectoren. Overigens geen verhoging van de indirecte belastingen, afgezien van specifieke gevallen waarbij aksijnzen of heffingen worden opgelegd om de prijs van een produkt meer in overeenstemming te brengen met de maatschappelijke kosten.
6. Vervanging van de werkgeverspremies op arbeid door premies op de toegevoegde waarde. Integratie van de werknemerspremies in de loonbelasting.
7. Scherpere controle op belastingontduiking door het openbaar maken van alle inkomens en door daadwerkelijke controle door de fiskus van bankgegevens. De gegevens die bij het fiscaal nummer worden opgeslagen, dienen te worden beschermd door een privacy-wet of -verordening.
8. Koning en Oranje uit het muntstelsel en van de postzegels. De spreuk "god zij met ons" van de rand van de munten.

Ontwapening en vrede

- **11** Oorlogen en de militaire voorbereiding daartoe zijn haast niet meer weg te denken uit de hedendaagse realiteit. Per jaar wordt hier maar liefst 3500 miljard gulden aan uitgegeven. Meer wapens brengen echter niet meer veiligheid, maar meer onveiligheid. Wel meer veiligheid ontstaat wanneer gestreefd wordt naar een veel grotere onderlinge verwevenheid en afhankelijkheid van beide grote blokken. Daarbij valt te denken aan kulturele kontakten, wederzijds voordelige economische betrekkingen en een gezamenlijke aanpak van milieuproblemen. Dit alles parallel aan te voeren ontwapeningsbesprekingen.

Miljoenen mensen in de hele wereld zijn tot het inzicht gekomen dat de huidige politiek niet tot een oplossing leidt. Nu gaat de aandacht uit naar nieuwe technologische ontwikkelingen, zoals de nieuwste ontwikkeling in de opgaande bewapeningsspiraal: SDI ('Star Wars').

De vredesbeweging heeft enorm aan kracht en breedte gewonnen. Voor de PSP, als pacifistische en anti-militaristische partij, een hoopvolle ontwikkeling. Het niet plaatsen van de kruisraketten kan een belangrijke stap zijn op weg naar het afbreken van militaire blokken, legers en militaristisch denken. De PSP ondersteunt en neemt het initiatief tot geweldloze acties om de plaatsing van kruisraketten te voorkomen.

De belangrijkste wedloop is die tussen de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie, die hun bondgenoten daar in meezuigen. Beide bondgenootschappen worden gekenmerkt door militarisme, door vertrouwen op vernietigingskracht en wantrouwen tegenover politiek gedurfde alternatieven. Het Warschau-Pakt maakt gebruik van een opgefokte anti-westerse propaganda. Maar ook de NAVO kan slechts gedijen wanneer het klimaat van angst voor de Sovjet-Unie in stand wordt gehouden. Wanneer de bevolking in het Westen zich daadwerkelijk gaat verzetten tegen de bestaande onrechtvaardige verhoudingen, zal blijken dat de NAVO-legers, net als die van het Warschau-Pakt, binnen het eigen blok een onderdrukkende rol spelen. De beeldvorming bevestigt zo duidelijk de status quo. De NAVO loopt voorop bij het ontwikkelen van nieuwe systemen, die de kans op het uitbreken van een allesvernietigend militair konflikt groter maken. De Nederlandse regering aksepteert dit kritiekloos. Het gebruik van kernwapens is een essentieel onderdeel van de NAVO-strategie voor een oorlog in Europa. Het ontwikkelen van steeds verfijndere nucleaire wapensystemen (onder andere neutronenbom) moet bovendien de gedachte onderbouwen dat een kernoorlog winbaar is. De kruisraketten vervullen hierin ook een functie.

De plaatsing van kernwapens voor de middellange afstand, waarmee de Verenigde Staten vanuit Europa de Sovjet-Unie kan bereiken, moet het grondgebied van de Verenigde Staten vrijwaren voor de gevolgen van een uit te vechten kernoorlog. De Amerikaanse regering suggereert dat de nieuwste wapenontwikkeling 'Star Wars' in de toekomst aanvalswapens overbodig zal maken. Zij vergeet er bij te zeggen dat het 'Star Wars'-systeem hoogstwaarschijnlijk niet honderd procent waterdicht zal blijken te zijn, waardoor er aanvullende wapensystemen nodig zullen blijven. Minstens zo belangrijk is echter dat 'Star Wars' ook aanvallend aangewend kan worden, hetgeen voor de Sovjet Unie een nieuw groot gevaar betekent. Zij zal haar bewapenings-inspanning dan ook zeker verhogen. (Als door 'Star Wars' nog maar één op de tien Russische raketten de kans heeft het grondgebied van de tegenstander te bereiken, zal de Russische bewapenings-inspanning tien keer groter moeten zijn dan voor heen om op honderd procent sterkte te blijven.)

De besprekingen over wapenbeheersing in Genève hebben niets te maken met de wil de wapenwedloop terug te draaien. Wapenbeheersing is iets geheel anders dan ontwapening: wapenbeheersing is gecontroleerde bewapening. Voor het doorbreken van de bewapeningswedloop is daadwerkelijke vermindering van de bewapening noodzakelijk door daar eenzijdig mee te beginnen.

De in toenemende mate samenwerkende militaire industrieën in West-Europa eisen van hun regeringen een groter aandeel in de bondgenootschappelijke wapenproductie. Tevens willen producenten overheidssteun ontvangen via de Westeuropese Unie (WEU). Dit alles leidt tot opvoering van de wapenproductie en wapenexporten. Bovendien kan een hierdoor gestimuleerde opleving van de WEU het begin betekenen van West-Europa als derde militaire supermacht. Ook in de Derde Wereld worden autonome ontwikkelingen bemoeilijkt door de strategische belangen van beide blokken en de enorme bewapeningsuitgaven. Bovendien staan verschillende landen, die nu nog geen kernwapens bezitten, op het punt die wel te verwerven. De elites in die landen willen hun nationale en internationale positie verdedigen met dezelfde middelen als de grootmachten.

Eenzijdige ontwapeningsstappen en een ongebonden buitenlandse politiek zijn belangrijke middelen tot het doorbreken van de bewapeningswedloop en vormen een eerste aanzet tot ontwapening op wereldschaal. De PSP wil Nederlandse initiatieven om de bewapeningsspiraal en het blokdenken te doorbreken. Nederland dient verdragen af te sluiten met afzonderlijke Oosteuropese landen, zoals niet-aanvalsverdragen. Die verdragen kunnen afspraken bevatten over wederzijdse vermindering van wapensystemen en/of het uitwisselen van belangrijke militaire gegevens, die aan een beter wederzijds vertrouwen kunnen bijdragen. Daarnaast moet Nederland zelf maatregelen nemen die deze voorstellen kracht bijzetten, zoals bijvoorbeeld het openbaar maken van militaire gegevens.

Hoewel de productie van wapens werkgelegenheid geeft, bestaat er geen twijfel over, dat een gelijke inzet aan kapitaal, onderzoek en ontwikkeling voor de productie van nuttige goederen en diensten een veel grotere werkgelegenheid oplevert. Op die wijze kunnen noodzakelijke voorzieningen (in Nederland woningbouw en sociale voorzieningen, in de Derde Wereld eerste levensbehoeften) tot stand komen. Bij de oplossing van de economische spanningen die ontstaan in de overgangssituatie moeten de arbeiders in de wapenindustrie, en met hen de vakbeweging, intensief betrokken worden. Dat geldt te meer bij concrete voorstellen voor omschakeling van oorlogsproductie op zinvolle productie.

De PSP streeft naar een socialistische, geweldloze maatschappij en bedient zich hierbij van geweldloze middelen. Niet de verdediging van het grondgebied moet centraal staan, maar de verdediging van de organisaties en de democratische en sociale rechten van de mensen zelf. In een geweldloze maatschappij is per definitie geen plaats voor een leger. Een leger zal immers alleen al door zijn aanwezigheid het denken in termen van externe vijanden en gewelddadige konfliktoplossingen in stand houden. Een leger is bovendien maar al te gemakkelijk een instrument om werkelijke democratisering de kop in te drukken. De democratische en sociale rechten kunnen alleen verdedigd worden door bewuste mensen en hun democratische organisaties, niet door legers. Sociale verdediging, als alternatief voor geweld, kan slechts succesvol zijn als de medewerking van de bevolking zeer groot is. Dit vraagt om politieke bewustwording en een zo groot mogelijke democratisering. De PSP beschouwt de vredesbeweging als een onmisbare faktor in de strijd voor vrede en democratie. Zij streeft er naar de onderlinge

samenwerking in die beweging te bevorderen, mede om het denken over geweldloze verdediging te stimuleren.

Het leger, konkreter de kazerne, is één van de plaatsen waar mannen aangezet worden tot allerlei seksistische ideeën en gedragingen waarvan vooral vrouwen en homo's de dupe worden. Voor mannen die zich daaraan willen onttrekken is de dienstitijd een verschrikkelijke periode. Een deel van de dienstplichtigen weigert terecht hieraan mee te doen. Deze mensen, waaronder totaalweigeraars, verdienen geen straf maar ondersteuning. De angst dat het onbeperkt toestaan van dienstweigering tot een vrijwilligersleger leidt is reëel, maar geen reden om dit recht niet te verlenen. Ook nu is het zo dat voor onderdrukkingstaken de meest 'betrouwbare' eenheden worden ingezet, vaak bestaande uit beroepsmilitairen. Anderen verkiezen wel in het leger te gaan om dan van binnenuit strijd te voeren tegen het blind gehoorzamen en het militarisme. Ook zij verdienen ondersteuning.

• **12 Daarom wil de PSP:**

1. Alle kernwapens de wereld uit: Geen plaatsing van nieuwe kernwapens in Nederland; Verwijdering van de aanwezige kernwapens.
2. Opheffing van de militaire blokken:
Verwijdering van alle NAVO-vestigingen uit Nederland;
Verwijdering van alle buitenlandse militairen uit Nederland;
Terugtrekking van Nederlandse militairen uit het buitenland, alsmede het afstoten van patrouilletaken van de Nederlandse marine in internationale wateren;
Verbod op militair transport van mensen en goederen over Nederlands grondgebied;
Nederland verlaat de Westeuropese Unie;
Nederland zegt het NAVO-lidmaatschap op.
3. Daadwerkelijke ontwapening: Nederland neemt het initiatief tot een ontwapeningskonferentie van (liefst alle) Europese landen over:
 - kernwapenvrije zones;
 - zelfverplichting tot ontwapening van afzonderlijke landen;
 - demilitarisering in Europa;
 - uitbreiding van het aantal landen met een ongebonden status;
 - invoering van een systeem van verdragen tussen alle Europese landen, waarvan bovengenoemde punten deel uitmaken;Daarop vooruitlopend neemt Nederland het initiatief tot het sluiten van bilaterale verdragen met andere Europese landen, gericht op bovengenoemde punten;
Afbraak van de bewapeningsuitgaven door eenzijdige Nederlandse maatregelen.
4. Stopzetting van militaire produktie en onderzoek:
Een actief omschakelingsbeleid onder andere door instelling van een konversie-fonds;
Hierop vooruitlopend openbare controle van alle wapenproduktie, alsmede jaarlijkse registratie en publikatie door de regering van alle voorbereidingen op nieuwe wapenprodukties (ook in het buitenland - met name de Verenigde Staten) die voor ons land van belang kunnen zijn; Stopzetting van alle wapenexport, import en doorvoer. Verbod op export van materiaal en kennis op het gebied van de kernenergie;
Volledig recht op werkweigering in de wapenindustrie;
Nederland verzet zich in internationaal verband met klem tegen SDI ('Star

Wars'). Het wordt Nederlandse bedrijven verboden aan het onderzoek ten behoeve van 'Star Wars' deel te nemen.

5. Geen oorlogsvoorbereidingen, maar voorlichting over ontwapening en bestrijding van vijanddenken en militarisme:
Oprichting van een vredesfonds met als doelstelling het ondersteunen en bevorderen van activiteiten die tot minimalisering van geweld leiden. Met name bedoeld voor training in sociale verdediging en bewustmakende activiteiten van de vredesbeweging;
Oprichting van een Nationale Commissie voor Vredesvraagstukken. Meer geld voor instellingen voor vredesonderwijs en vredesonderzoek;
Geen nieuwe atoomschuilkelders en andere vormen van civiele oorlogsvoorbereiding; Afschaffing van militaire propaganda zoals parades, taptoes, open dagen en wapenbeurzen en verbod van militair vertoon bij civiele evenementen als de Vierdaagse van Nijmegen.
6. Afschaffing van het leger. Vooruitlopend op afschaffing van het leger:
Afschaffing van het kazernesysteem, volledige gelijkstelling van soldaten en dienstweigeraars aan burgers, zowel wat inkomen betreft als rechtspositie;
Afschaffing van de militaire rechtspraak en het tuchtrecht;
Volledig recht dienst te weigeren, zonder de verplichting van vervangende dienst;
Volledig recht van soldaten om te weigeren bij specifieke onderdelen te werken of specifieke opdrachten te vervullen;
Afschaffing van de militaire inlichtingendiensten.

Buitenland

• **13** In de wereld overheersen twee tegenstellingen: die tussen Noord en Zuid en die tussen Oost en West. Deze tegenstellingen staan niet los van elkaar. De Noord-Zuid-tegenstelling is zowel economisch, technologisch, cultureel, politiek als militair bepaald, terwijl de Oost-West-tegenstelling daarnaast meer een politiek, ideologisch karakter heeft. De beide grootmachten, de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie, proberen hun machtsoverwicht in de Derde Wereld te vergroten. Veel conflicten in de Derde Wereld worden verhevigd doordat ze in de Oost-West-tegenstelling worden getrokken. Daarnaast haasten de grootmachten zich om de toegang tot vindplaatsen van strategische mineralen voor zich veilig te stellen. Een waanzinnige bewapeningsrace legt een onaanvaardbaar groot beslag op menskracht en grondstoffen, die beter kunnen worden aangewend om de ontwikkeling van de Derde Wereld gestalte te geven. Veel wapenexporten van Oost en West naar Zuid houden bovendien allerlei militaire dictators in het zadel.

Hierdoor worden tegenstellingen binnen staten versterkt: die tussen stad en platteland, tussen armen en rijken, mannen en vrouwen, arbeid en kapitaal, etnische en religieuze verschillen. In veel landen bestaat een kleine, rijke elite. Deze is vaak verbonden met multinationale ondernemingen, die een grote greep hebben op deze landen. Naast het halen van grondstoffen gaat het deze multinationals steeds meer om de goedkope arbeidskrachten in de landen van de Derde Wereld. Veel arbeidsintensieve bedrijven worden naar deze landen verplaatst. Zelfs de toch al slechte plaatselijke wetgeving wordt daarbij nog ontdoken. Vooral vrouwen en kinderen zijn daarvan het slachtoffer. Bestuur, organisatie van handel en technologie blijven hierbij in handen van de multinationals. In feite komt dit neer op een blijvende onderwerping van de Derde Wereld aan het rijke Westen.

Het huidige ontwikkelingsbeleid is vooral gestoeld op economische groeitheorieën: groei van nationale productie, vooral in de industrie, en integratie in de wereldmarkt. Het grote belang van de onbetaalde arbeid, voedselproductie voor eigen gebruik en huishouding, wordt over het hoofd gezien. Zo groeit de kloof

tussen mensen die betaald werk verrichten - meestal mannen - en mensen die onbetaald werk verrichten meestal - vrouwen. Mannen krijgen dan ook nog een voorkeursbehandeling in de exportgerichte landbouw, industrialisatie en scholing.

- **14** *Ontwikkelingssamenwerking*

Eeuwenlang hebben de Europeanen de gebieden in de Derde Wereld bezet, uitgezogen en geterroriseerd. Alles werd in deze gebieden ten dienste gesteld van het 'moederland' en van enig respect voor de achtergronden en gebruiken van de eigenlijke bevolking was geen sprake. De Westerse 'beschaafde' levens stijl werd tesamen met het Christendom opgedrongen. Veel volkeren werden uiteengescheurd door de willekeur bij het trekken van landsgrenzen.

Sinds enkele decennia is het overgrote deel van de Derde Wereldlanden van het juk van het kolonialisme bevrijd. Maar de macht is niet in handen gekomen van de bevolking maar van de rijke grootgrondbezitters en militairen.

Het overgrote deel van de huidige ontwikkelingshulp wordt gebruikt voor Westerse belangen, om de infrastructuur van de Derde Wereld geschikt te maken voor kapitalistische produktie en om meer goederen af te kunnen zetten. De afhankelijke, onderontwikkelde positie van de Derde Wereld blijft daarbij in stand.

De PSP is geen tegenstander van ontwikkelingshulp op zich, integendeel. Maar de PSP wil steun aan landen en organisaties die werken met een beleid dat is afgestemd op de behoeften en mogelijkheden van de eigen bevolking. Dat betekent bevorderen van landbouw en industrie voor binnenlandse behoeften, van energie voorziening via de daar aanwezige bronnen, van technische en economische samenwerking tussen de landen in Zuid. De meeste regeringen in de Derde Wereld streven een dergelijk beleid echter niet na. In die landen moeten goede projekten, die bijdragen aan sociaal-economische bevrijding of anti-imperialistische bewustwording, rechtstreeks worden gesteund. De ontwikkeling van het platteland zal hiervan het belangrijkste onderdeel vormen. Daarbij valt te denken aan ondersteuning van onafhankelijke vakbonden, vrouwen en boerenorganisaties en dergelijke.

In 1984 betaalde de Derde Wereld meer aan rente over en aflossing van hun schulden dan zij aan hulp ontving. De schulden van de armste landen en landen die zich herstellen na een burgeroorlog of een militaire diktatuur moeten in ieder geval worden kwijtgelaten. Meer zeggenschap voor de Derde Wereldlanden in het Internationaal Monetair Fonds (IMF) en de Wereldbank is nodig. Nederlandse steun voor de op te richten Zuidbank van de Beweging van Ongebonden Landen is eveneens geboden. Nederland moet verder de Verenigde Naties en haar regionale en speciale organisaties meer gaan steunen.

- **15** *Mensenrechten*

Er wordt veel geschermd met het begrip 'mensenrechten'. Allerlei regeringen verwijten andere regeringen het niet zo nauw te nemen met die mensenrechten. De PSP hecht veel waarde aan mensenrechten; niet alleen aan politieke rechten maar ook aan sociale rechten, zoals het recht op werk en wonen. De PSP is tegen verdere isolering van landen in Oost-Europa, waar het met de mensenrechten, zoals het recht op vrije meningsuiting en vakvereniging, veelal droevig is gesteld. Dit isoleren heeft meestal een averechts effect. De PSP is solidair met de oppositie in Oost-Europa, die ijvert voor democratisering. De PSP keert zich tegen onderdrukking van andersdenkenden. Een beleid, gericht op meer samenwerking op economisch en cultureel gebied om het blokdenken te doorbreken en gericht op ontwapening, geeft politiek en economisch meer ruimte aan de bevolking om een grotere mate van democratie af te dwingen.

Bij diktatoriale regimes, die afhankelijk zijn van een Westerse economie, ligt dat anders. Politieke en economische druk kan dan bijdragen tot een spoedige val van dergelijke regimes. De PSP vindt dat Nederland een dergelijke druk moet uitoefenen en er bij andere landen op moet aandringen hetzelfde te doen. De PSP is solidair met verzetsbewegingen van onderdrukten en probeert hen met alle mogelijke, niet-gewelddadige middelen te ondersteunen.

- **16** *Nederland in internationale organen*

Nederland loopt voorop bij de integratie van de Europese Gemeenschap (EG), zowel op economisch en technologisch terrein als in het buitenlands beleid. De PSP wijst dat af. De EG blijkt vooral een instrument te zijn om het kapitalisme te versterken binnen de EG-lidstaten zelf en om haar economische en politieke positie op wereldschaal te verstevigen. De EG-landen treden in toenemende mate als blok op, bijvoorbeeld in organen van de Verenigde Naties (VN), meestal ten nadele van de Derde Wereld. Omvorming van de EG tot een economische eenheid kan tot verdieping van de kloof tussen Oost en West in Europa leiden, en tot een derde militaire supermacht. De PSP is daarom voor opheffing van de EG en vervanging van de EG door internationale samenwerkingsverbanden op die terreinen waar die nodig zijn. Deze verbanden dienen democratisch georganiseerd te zijn en niet te diskrimineren ten opzichte van de Derde Wereld en de Oosteuropese landen. De Economische Commissie voor Europa van de VN moet haar activiteiten uitbreiden. Van deze commissie zijn alle Europese landen lid, zodat deze in staat is economische samenwerking binnen geheel Europa te stimuleren. Vooruitlopend hierop is de PSP tegen het overdragen van meer bevoegdheden aan de EG. Wanneer de EG een obstakel blijkt voor socialistische veranderingen, moet Nederland uittreden.

In internationale organen moet Nederland zich meer achter de eisen stellen van de Derde Wereld of van de Beweging van Ongebonden Landen. Nederland moet zich verzetten tegen pogingen, die worden gedaan om de VN af te breken.

- **17** *Daarom wil de PSP:*

1. Ontwikkelingssamenwerking op voet van gelijkwaardigheid en gericht op zelfstandige sociaal-economische en kulturele ontwikkeling. Participatie van vrouwen is daarbij een noodzakelijke voorwaarde.
2. Opschorting van directe en indirecte hulp aan regeringen, die systematisch ernstig de mensenrechten schenden, zoals Indonesië, Chili en de Filippijnen. Ondersteuning van oppositionele democratische groepen.
3. Kwijtschelding van de schulden van in ieder geval de armste landen en van landen die zich herstellen van een burgeroorlog of een militair bewind. Meer kredietfaciliteiten via internationale instellingen, waarin de Derde Wereld meer zeggenschap moet hebben.
4. Hervatting van de steun aan Suriname zodra er zicht is op democratische verhoudingen, onder zodanig herziene voorwaarden dat deze steun ten goede komt aan de Surinaamse bevolking en niet zoals in het verleden vooral aan Nederlandse bedrijven. Rechtstreekse steun aan projecten die bijdragen aan bewustwording en sociaal-economische bevrijding van de bevolking.
5. Hervatting van de steun aan Vietnam en steun aan de wederopbouw van landen als Cambodja, Laos, Mozambique, Angola en Zimbabwe. Bevordering van de handel met Cuba.
6. Erkenning van de Swapo als vertegenwoordiger van het Namibische volk; van het EPLF als vertegenwoordiger van het Eritrese volk; van het Polisario als de vertegenwoordiger van het Westsaharaanse volk en erkenning van de

- Demokratische Arabische Republiek Sahara; van het Fretilin als vertegenwoordiger van het Oosttimorese volk, alsmede OPM als vertegenwoordiger van de bevolking van West Papoea.
7. Erkenning van de PLO als vertegenwoordiger van het Palestijnse volk. Bevorderen dat de PLO betrokken wordt bij alle vredesonderhandelingen over het Midden-Oosten. Druk op Israël om de Golan, Oost-Jeruzalem, Gaza en de Westoever te ontruimen. Erkenning van het recht van het Palestijnse volk op een eigen staat. Ondersteuning en stimulering van initiatieven om de vorming van die staat te bevorderen. Gelijke rechten voor alle ingezetenen van Israël. Een vredesregeling die leidt tot erkende grenzen voor alle staten in het Midden Oosten, inclusief een toekomstige Palestijnse staat.
 8. Stopzetting van de (Franse) atoomproeven in de Stille Oceaan en steun aan het streven naar onafhankelijkheid op de Franse koloniën.
 9. Totale boycot van Zuid-Afrika. Steun aan frontlijnstaten en aan de Zuidafrikaanse bevrijdingsbeweging het ANC en andere tegenkrachten van de apartheid.
 10. Bestrijding van de inmenging van de Verenigde Staten in Midden-Amerika en steun aan het verzet tegen onderdrukkende regimes in Midden-Amerika. Nicaragua moet toegevoegd worden aan de lijst van programmalanden. Steun aan het Contadora initiatief voor vrede in Midden-Amerika. Bevordering van de dialoog in El Salvador.
 11. Erkenning van het recht van de Nederlandse Antillen en Aruba zelf over hun toekomst te beslissen. Steun voor hun sociale, economische, kulturele en politieke ontwikkeling in het perspectief van hun onafhankelijkheid.
 12. Uitbreiding van de bevoegdheden en versterking van de financiële armslag van de Verenigde Naties en haar regionale en speciale organisaties. Daarentegen afschaffing van de Unifil.
 13. Steun aan onderhandelingen in VN-verband over Afghanistan. Vertrek van de Russische troepen uit dit land.
 14. Opheffing van de EG en overheveling van de bevoegdheden van de EG naar nationaal en regionaal nivo. Zonodig uittreding uit de EG.
 15. Stopzetting van de steun aan Europese ruimtevaart-projecten als die leiden tot militarisering.
 16. Nederland keert zich tegen de ontwikkeling van snelle interventiemachten door de Verenigde Staten, Frankrijk en Groot Brittannië en verzet zich tegen 'out of area'-optreden en voorbereiding daartoe in het kader van de NAVO of de WEU.
 17. Nederlandse ambassades moeten elk jaar rapporteren over schending van mensenrechten en de slachtoffers zoveel mogelijk steun verlenen.
 18. Aktieve steun aan het bestrijden van onderdrukking op grond van seksuele voorkeur in andere landen.
 19. De Nederlandse Commissie Ontwikkelingssamenwerking (NCO) moet meer ruimte en middelen krijgen, waar ze zelfstandig over kan beslissen, ook voor projecten op het gebied van de relatie tussen ontwapening en ontwikkeling.

Vrouwenbevrijding

- **18** Naast pacifisme en socialisme is het feminisme een steeds belangrijker uitgangspunt geworden voor de PSP. Vrouwen vormen een onderdrukte groep, doordat ze op alle terreinen minder kansen krijgen en minder rechten hebben. Dat leidt tot een grote machtsongelijkheid waarbij vrouwen het onderspit delven. Er zijn nog steeds weinig vrouwen te vinden op besluitvormende nivo's. Mannen beslissen over vrouwen!

Het patriarchale karakter van deze maatschappij wordt door de PSP aangeduid met de term 'systeem van heteroseksualiteit'. Heteroseksualiteit betekent in de heersende opvattingen niet alleen dat mannen en vrouwen met elkaar vrijen, maar ook dat ze elkaar moeten aanvullen. In de praktijk komt dit erop neer dat vrouwen vooral moeders en mannen vooral de kost verdienen. Met een dergelijke taakverdeling worden vrouwen financieel afhankelijk gemaakt van mannen. Waar nog bij komt dat de taken, die mannen verrichten, over het algemeen hoger worden aangeslagen. Mannelijkheid en vrouwelijkheid zijn gebaseerd op verschillende normen over hoe mannen en vrouwen zich horen te gedragen. Het beeld van de vrouw als lustobject bestaat nog steeds en komt wel het meest schrijnend tot uitdrukking in 'seksueel' geweld tegen vrouwen.

Al jarenlang voeren vrouwen strijd voor een betere maatschappij, waarin onder andere vrouwenonderdrukking niet meer voorkomt; waarin zowel mannen als vrouwen niet alleen gelijke rechten maar ook daadwerkelijk gelijke kansen krijgen om zich te kunnen ontplooien. Het gaat om structurele veranderingen als sociaal-ekonomische onafhankelijkheid en zelfbeschikkingsrecht over het eigen lijf. Maar daarnaast is ook een verandering van de mentaliteit hoogst noodzakelijk. Daarbij zijn acties van groot belang.

De huidige krisispolitiek en bezuinigingen vormen een regelrechte aanslag op verworvenheden van de vrouwenbeweging, omdat vooral vrouwen getroffen worden door de nadelige gevolgen daarvan. Nederland is al een van de landen is met de laagste deelname aan betaalde arbeid van vrouwen. Desondanks wordt door de overheid opnieuw een ontmoedigingsbeleid gevoerd ten aanzien van het aandeel van vrouwen in arbeid en inkomen, bijvoorbeeld door de invoering van de tweeverdienerswet; op de kinderopvang - waarbij juist uitbreiding van noodzakelijk is - wordt sterk bezuinigd; de sterke vermindering van mogelijkheden voor volwassenenedukatie is vooral voor vrouwen nadelig. Een toenemend aantal 'vrouwen in de bijstand' moet zien rond te komen met een uitkering, die niet alleen veel te laag is maar die tevens gepaard gaat met een zeer vergaande aantasting van de privacy. Van samenwonen hoeft niet eens sprake te zijn: soms is het samen boodschappen doen of het samen doorbrengen van een aantal nachten al voldoende om ervan uit te gaan dat de een de onderhoudsplicht heeft voor de ander, die daarop zijn maar meestal haar uitkering kwijt kan raken. Vrouwen worden nog steeds niet beschouwd als personen, die ongeacht hun relatie(s), recht hebben op een eigen inkomen om zelfstandig van te kunnen leven.

De positie van buitenlandse vrouwen is daar een duidelijk voorbeeld van. Vaak worden ze alleen in het kader van het gezin, waar ze toe behoren, in Nederland toegelaten. Een land, waar niet alleen seksisme maar ook racisme bestaat. Initiatieven vanuit organisaties van buitenlandse vrouwen om daarin verandering aan te brengen, moeten gestimuleerd en ondersteund worden.

De PSP wil een maatschappij, waarin ieder mens er één is en niet de helft van een stel. Er moet gebroken worden met het gezinsdenken en met de daaraan gekoppelde onrechtvaardige verdeling van onder andere arbeid en inkomen. Drastische arbeidstijdverkorting moet een eerlijker verdeling van het betaalde werk mogelijk maken. Iedereen moet recht krijgen op een gegarandeerd minimum-inkomen, hoog genoeg om daadwerkelijk zelfstandig van te kunnen leven. Mannen moeten ook van huishoudelijke, verzorgende en opvoedende taken hun deel op zich nemen. Bestrijding van (seksueel) geweld moet een beleidsprioriteit zijn. Meer veiligheidsvoorzieningen, zoals bijvoorbeeld goede straatverlichting en betere opvang door politie en justitie, kunnen daartoe een eerste aanzet geven.

Opheffing van vrouwenonderdrukking kan alleen tot stand komen door de hele maatschappij te feminiseren. Dat heeft niet alleen consequenties voor vrouwen, maar zeker ook voor de positie van mannen.

- **19** *Daarom wil de PSP:*

1. Drastische arbeidstijdverkorting tot een 25-urige werkweek, als noodzakelijke voorwaarde om een eerlijker verdeling van werk, tussen mannen en vrouwen, mogelijk te maken.
2. Afschaffen van het kostwinnersprincipe en individualiseren van inkomens en uitkeringen; ieder mens individueel recht op een gegarandeerde minimum-uitkering, waar zelfstandig van te leven valt.
3. Positieve diskriminatie van vrouwen bij aanname. Vrouwen gaan voor bij voldoende geschiktheid. Voorkomen dat vrouwen die het laatst aangenomen zijn, weer als eerste ontsla gen worden. De overheid heeft daarin een voorbeeldfunctie. In bedrijven en instellingen moeten positieve actieplannen en kwoteringsregelingen ingesteld worden.
4. Invoeren van een recht op werktijdvermindering of een volledig verzorgingsverlof van in totaal een jaar voor één van de verzorg(st)ers bij de geboorte van een kind. Bij ziekte van kinderen, huisgenoten of andere relatiegenoten, kan een van de verzorg(st)ers betaald verlof opnemen.
5. Goede (gratis) kinderopvang moet een basisvoorziening zijn, ook in de vorm van gelijke schooltijden, goede (gratis) over blijfmogelijkheden op scholen en buitenschoolse opvangmogelijkheden. Uitbreiding van kollektieve voorzieningen in de buurt, zoals bijvoorbeeld hulp voor gezinnen, ouderen en zieken, en goedkope was- en eetgelegenheden.
6. Stimuleren en ondersteunen van zelforganisatie en edukatie van buitenlandse vrouwen.
7. Bij ruimtelijke ordening krijgen veiligheidsaspecten speciale aandacht te krijgen.
8. Zelfbeschikkingsrecht van vrouwen over hun eigen lijf dient uitgangspunt te zijn in de wetgeving. Dat wil onder andere zeggen: abortus uit het wetboek van strafrecht en in het ziekenfondspakket, de vrouw beslist, geen verplichte bedenktijd. Goede zwangerschapsregelingen. Voor de opvang van mishandelde en verkrachte vrouwen dient subsidie mogelijk te zijn. Er moeten speciale voorzieningen voor gezondheidszorg voor vrouwen zijn. Aktieve bestrijding van (seksueel) geweld, ook in het gezin, moet een beleidsprioriteit zijn. Daartoe dient de overheid samenwerkingsverbanden tussen hulpverleningsorganisaties te ondersteunen. Bij dit alles is speciale aandacht voor buitenlandse vrouwen vereist.
9. Op korte termijn instellen van vertrouwenpersonen in openbare instellingen en grote bedrijven, die zelfstandige bevoegdheden hebben om tegen ongewenste intimiteiten op te treden. Slachtoffers van aanranding of verkrachting in eigen huis hebben onmiddellijk recht op vervangende woonruimte.
10. Een zelfstandige verblijfsvergunning voor buitenlandse vrouwen. Een huwelijk, van welke nationale samenstelling dan ook, mag de individuele rechtspositie van de betrokkenen niet aantasten.

Relaties en seksualiteit

- **20** De manier waarop mensen hun seksualiteit beleven en relaties aangaan is afhankelijk van de maatschappij waarin zij leven. In deze maatschappij vindt dit plaats binnen het systeem van heteroseksualiteit. Hiermee bedoelen we de manier waarop systematisch vorm en inhoud wordt gegeven aan kontakten en relaties

tussen mensen. De machtsongelijkheid tussen mannen en vrouwen binnen relaties, voortvloeiend uit de taakverdeling, werkt door op het terrein van de seksualiteit. Vrouwen worden maar al te vaak gezien en gebruikt als lustobject, wat in zijn uiterste vorm tot seksueel geweld voert.

De onderdrukking van homoseksuele gevoelens bestaat al eeuwen lang en is diep geworteld in de tegenwoordige maatschappij en cultuur. Het duidelijkst komt het tot uitdrukking in diskriminatie binnen wetgeving, in opvoeding en onderwijs, in de woon-, werk- en recreatie-mogelijkheden en seksueel geweld. Dit alles kan ertoe leiden dat mensen hun homoseksuele gevoelens ontkennen, verbergen en onderdrukken. Gelukkig wordt de groep mensen die voor hun homoseksualiteit uitkomen steeds groter en organiseren zij zich in eigen belangenorganisaties en bestaande maatschappelijke instellingen. Zolang homo-onderdrukking nog bestaat, is het van groot belang dat de homo-identiteit nadrukkelijk naar voren wordt gebracht.

Pornografie kan een bepaalde functie vervullen in de seksualiteitsbeleving van mensen. Daar waar pornografie seksistisch en/of gewelddadig is, moet zij bestreden worden.

Prostitutie dient als een normaal beroep erkend te worden met alle daaruit voortvloeiende rechten en plichten voor werknemers en werkgevers in deze bedrijfstak. Ook wanneer het kleine zelfstandige ondernemers of ondernemers betreft dienen de zelfde regels te gelden als voor zelfstandige ondernemingen in andere werkvormen. Uitbuiting en geweld komen in deze werk vorm voor en dienen dan ook door de overheid fel bestreden te worden. Daarentegen worden prostituees opgejaagd door politie en justitie omdat het wettelijk verboden is om te tippelen. De veiligheid van de prostituée zou een uitgangspunt voor het prostitutiebeleid moeten zijn, zodat er een veel humaner beleid gevoerd kan worden, gericht op verbetering van de arbeidsomstandigheden, gezondheidszorg en op bescherming van de prostituée.

Omdat de man-vrouw relatie maar één van de vele mogelijkheden is, mag die nooit als norm gesteld worden. De PSP pleit dan ook voor afschaffing van het wettelijk huwelijk. Elke diskriminatie op grond van seksuele voorkeur moet bestreden worden.

De PSP wil juist een maatschappij, waarin voor ieder mens de voorwaarden aanwezig zijn om zelf te kiezen hoe en eventueel met wie men door het leven wil gaan: dus niet de woongroep als nieuwe hoeksteen van de samenleving.

- **21** *Daarom wil de PSP:*

1. Afschaffing van het burgerlijk huwelijk. Geen bevoorrechting van wat voor relatievorm dan ook.
2. Kinderen moeten naar keuze de achternaam van de moeder of de vader krijgen. Bij een meningsverschil beslist de meest verzorgende ouder. Op twaalfjarige leeftijd kan het kind kiezen tussen de achternaam van de moeder en die van de vader.
3. Seksistische boeken in het onderwijs moeten vervangen worden door niet-seksistisch lesmateriaal. Het traditionele gezinspatroon en de huidige taakverdeling tussen mannen en vrouwen moeten niet meer als het enige juiste worden voorgesteld. Vanaf de kleuterleeftijd moet over alle vormen van

seksualiteit verplichte, gelijkwaardige voorlichting worden gegeven in het onderwijs.

4. Gewelddadige en/of seksistische porno moet bestreden worden. Bestaande wetten en regels voor de handel moeten verscherpt worden toegepast op de porno-industrie, waarbij een strenge controle op de arbeidsomstandigheden en openbaarheid van alle gegevens een eerste vereiste zijn.
5. Prostitutie-beleid moet gericht zijn op verbetering van de (arbeids)-omstandigheden en op vergroting van de veiligheid en gezondheid van prostituées. Geen politieregistratie van prostituées. Afschaffing van het bordeelverbod en van vervolging door politie en justitie en in plaats daarvan ondersteuning en stimulering van het opzetten van hygiënische voorzieningen.
6. Geen politieregistratie van homoseksuelen en vernietiging van de bestaande gegevens.
7. Mensen die de homo-onderdrukking in eigen land ontvluchten, moeten in Nederland erkend worden als vluchteling.

Volkshuisvesting

- **22** Ruim veertig jaar na de oorlog is er nog steeds sprake van woningnood. Deze heeft steeds meer een kwalitatief karakter; veel mensen wonen in te kleine, te dure of slecht onderhouden oude woningen. Of wonen tegen hun zin niet zelfstandig. Migranten zijn daarbij het meest slachtoffer van de woningnood. Zij staan gemiddeld tweemaal zo lang op wachtlijsten. Ook jongeren krijgen het steeds moeilijker met het vinden van zelfstandige betaalbare woonruimte. Mensen met een handicap kunnen maar al te vaak geen zelfstandige en/of geschikte woonruimte krijgen. De regering heeft de afgelopen jaren tal van maatregelen genomen die de huren fors omhoog jaagden: harmonisatie van de oudbouwhuren, stijging van de aanvangshuren van woningwetwoningen, vermindering van de huursubsidie en een verschuiving van het bouwprogramma in de richting van duurdere huur- en koopwoningen. Bovendien zijn de overige woonlasten (gas, elektra, onroerend goedbelasting en zuiveringsheffing) snel gestegen. Te hoge woonlasten is een van de grote problemen van deze tijd geworden. Steeds meer mensen worden uit hun huis gezet. Het recht op wonen is ondergeschikt aan het eigendomsrecht en aan het winststreven van huisjesmelkers. De volkshuisvesting wordt overgelaten aan het vrije spel der maatschappelijke krachten ten koste van de laagste inkomensgroepen. De regering weigert paal en perk te stellen aan de voortdurende speculatie met grond. In de nieuwe 'leegstandswet', die feitelijk een anti-kraakwet is, krijgen huiseigenaren weer de mogelijkheid tot tijdelijke verhuur. En het voorkeursrecht van gemeenten bij aankoop van grond is geregeld tegen marktwaarde in plaats van gebruikswaarde! Uit allerlei onderzoeken blijkt, dat met name de laagstbetaalden vanwege de opgeschroefde woonlasten moeten bezuinigen op primaire levensbehoeften als voedsel en kleding. Met name de versnelde huurharmonisatie, waardoor de oudbouw-huren nog sneller worden verhoogd tot het nivo van de onbetaalbaar gemaakte nieuwbouw, zal veel mensen verder in de problemen brengen. De individuele huursubsidie lost weinig op. De PSP ziet grote nadelen in dit systeem: het leidt tot een loonstop, niet iedereen verdient de ondergrens, jongeren komen er vaak niet voor in aanmerking. Bovendien lijkt het er op dat mensen individueel tekort schieten, terwijl de overheid faalt bij het bouwen van betaalbare nieuwbouw.

De PSP vindt dat het woningbezit in handen van de gemeenschap moet komen om een rechtvaardige woningverdeling mogelijk te maken en speculatie en huuropdrijving tegen te gaan. De PSP steunt de strijd van buurtgroepen en kraakbeweging tegen de speculatie. De PSP is voor decentralisatie van het volkshuisvestingsbeleid, maar dan wel op een manier waarbij de maximale

invloed van de woonconsument op het beleid gegarandeerd is. Dit in tegenstelling tot het decentralisatiebeleid van de huidige regering dat tot doel heeft de door haar gewenste bezuinigingen af te wentelen op de gemeentebesturen.

De PSP is voorstander van een woonlastensysteem waarbij de huur en andere woonlasten gekoppeld zijn aan het inkomen en de kwaliteit van de woning. De huur moet worden vastgesteld via een kwaliteits-puntensysteem. Voor slechte isolatie moet daarbij bijvoorbeeld punten-af trek komen. Iedere individuele bewoner die meer dan 20 procent tot 25 procent van zijn of haar netto inkomen aan woonlasten betaalt, krijgt een vast percentage van het verschil terug. Omgekeerd moet iedereen die minder aan woonlasten kwijt is, eenzelfde percentage van het verschil bijbetalen. Niet het hele verschil wordt verrekend: wie kiest voor een betere woonkwaliteit, moet daar meer voor betalen. Dit woonlasten-systeem past in het streven van de PSP om mensen als individu te beschouwen en niet als deel van een samenlevingseenheid.

De PSP heeft de overloop vanuit oude steden altijd fel bestreden. Zij kiest voor zo veel mogelijk bouwen binnen de bestaande stad en anders aan de randen daarvan. Op deze manier wordt de woon-werkafstand zo klein mogelijk gehouden. In de saaie nieuwbouwwijken van de jaren zestig en zeventig moeten meer voorzieningen komen, vooral om te voorkomen dat met name vrouwen, ouderen, kinderen, arbeidsongeschikten en werklozen geïsoleerd raken van voorzieningen en werk. Bij nieuw- en verbouwplannen moet rekening gehouden worden met allerlei andere woon- en beheervormen, zoals meer generatie-woningen. De planning moet voorzien in een hoog nivo van gemeenschappelijke en toegankelijke voorzieningen, zoals kinderopvang, gemeenschappelijke keukens en eetgelegenheden, wasserijen, hobby- en ontmoetingsruimten.

- **23** *Daarom wil de PSP:*

1. Verhoging van het bouwprogramma door de bouw van veel meer betaalbare woningwetwoningen, met name voor 1 en 2-persoonshuishoudens. Vermindering van de bouw van koopwoningen, onder andere door het afschaffen van de subsidie daarop. Bevordering van de verbetering van het huidige woningbestand.
2. Oprichting van bouwbedrijven in handen van de gemeenschap, die tegen kostprijs kunnen bouwen, onder controle van arbeiders en bewoners. Onmiddellijke controle op winsten van de partikuliere bouwbedrijven.
3. Banken, verzekeringsmaatschappijen en pensioenfondsen worden wettelijk verplicht een vast percentage van hun vermogen tegen een niet-kommercieel rentetarief uit te lenen ten behoeve van de sociale woningbouw.
4. Overschakeling op een systeem van individuele woonlastensubsidie dan wel -heffing. Zolang dat nog niet het geval is verbetering van de individuele huursubsidie door het ongedaan maken van de norm-huurverhoging. Optrekking van de huursubsidie voor mensen met een inkomen beneden het minimuminkomen. Beperking van de service-kosten.
5. Geen huurverhoging en stopzetting van de huurharmonisatie.
6. Een actief aanschrijvings- en aankoopbeleid door gemeenten mogelijk maken. Gemeenten krijgen een voorkeursrecht bij de aankoop van woningen, tegen gebruikswaarde in plaats van marktwaarde. Er wordt meer geld beschikbaar gesteld voor de aankoop van woningen. Er komt een wettelijke regeling die het mogelijk maakt dat de kosten die de gemeen te bij aanschrijving maakt, bij verkoop van de woning door de eigenaar met voorrang invorderbaar zijn.

7. Tegengaan van speculatie met grond en panden. Voorkeursrecht voor de overheid voor aankoop tegen gebruikswaarde. Verbod op verkoop door de overheid van grond en panden aan particulieren.
8. Afschaffing van de huidige leegstandwet. Vervanging daar van door een wet die daadwerkelijk de leegstand bestrijdt.
9. Toepassen van de Woonruimtetwet 1947 op alle woningen in Nederland, opdat de lokale overheid alle woningen rechtvaardiger kan verdelen. De modelwoonruimteverordening wordt aan alle gemeenten verplicht gesteld. Inschrijving als woningzoekende mogelijk vanaf 16 jaar.
10. Minimumgrenzen bij woningtoewijzing ten behoeve van migranten.
11. Scherpe controle bij de woningtoewijzing door woningbouw verenigingen.
12. Democratisering van het bezit en beheer van woningen. De verenigingsvorm verplicht als beheersvorm. Verenigingen die zelfbeheer willen doorvoeren, moeten toegelaten instellen kunnen worden. Een regeling voor startsubsidies aan projecten van bewoners en woningzoekenden gericht op het kollektief, kleinschalig en democratisch (ver)bouwen en beheren.
13. Subsidiëring door het rijk van organisaties van woonconsumenten. Bij decentralisatie van het huisvestingsbeleid landelijke richtlijnen voor (financiële) ondersteuning van woonconsumenten.
14. Afschaffing van de eigen bijdrage bij het voorleggen van huurgeschillen aan de huurcommissie (het zogenaamde 'Geeltje van Brokx').
15. De invoering van het Norm Kosten Systeem in 1986 mag niet leiden tot een verhoging van de huidige stadsvernieuwingshuren, noch tot een verhoging van de stichtingskosten per woning ten laste van de gemeenten.
16. Verbod op 'horizontale verkoop' van woningen uit de huursektor. Eigen woningbezit wordt niet tegengewerkt waar het eigenaar-bewoners betreft. Grote woningbezitters nationaliseren.
17. Afschaffing van de belastingfaciliteiten, die de eigenaar-bewoners bevoordelen boven huurders. Reële vaststelling van de fiskale huurwaarde. Inperken van de belastingaftrek van hypotheekrente tot het deel van de koopsom onder de bovengrens van premie-B-woningen.
18. Volledige huurbescherming, ook voor kamerbewoners. Geen ontruiming ten behoeve van eigenaar-bewoners.
19. Verbod op commerciële kamerburo's. De overheid moet ideële kamerburo's ondersteunen.
20. Verbod voor kamerverhuurders om hogere huurprijzen te eisen dan volgens het puntensysteem voor woonruimten is toegestaan.
21. Bij nieuwbouw een verplicht percentage woningen, die geschikt zijn voor minder-validen en geïntegreerd in de wijken. Wooncentra voor mensen met een handicap niet via de AWBZ (Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten) financieren.
22. Meer experimenten met nieuwe woon- en bouwvormen en met energie-arme woonvormen.
23. Met spoed aanleggen van voldoende standplaatsen voor woonwagens, in goed overleg met de woonwagenbevolking, inclusief ruimte voor het uitoefenen van een bedrijf. Afschaffing van de bovengrens van het aantal standplaatsen per centrum. Kreëren van meer passantenplaatsen bij woonwagencentra.
24. Voldoende ligplaatsen voor woonschepen.

Ruimtelijke ordening

- **24** In Nederland is de zeggenschap over gebruik en beheer van de grond gekoppeld aan het eigendom ervan. Bij de uiteindelijke bestemming van grond

blijken specifieke economische belangen steeds doorslaggevend te zijn. Dit gaat dan meestal ten koste van milieu, natuur en landschap.

De overheid volgt de door het kapitaal opgelegde ruimtelijke ordening met de aanleg van nieuwe verkeersvoorzieningen en laat ook de lokatiekeuze en omvang van nieuwe woon en recreatievoorzieningen daardoor bepalen. Vanuit economisch opzicht ziet men veelal geen enkel belang in het onderling op elkaar afstemmen en integreren van verschillende vormen van grondgebruik, omdat dat de eigen vrije gebruiks- en/of produktiemogelijkheden kan beperken. Gevolg is een scheiding van gebieden waar recreatie kan plaatsvinden van landbouwgebieden, en een scheiding van woongebieden van werkgebieden.

De economische belangenstrijd om de ruimte vindt zijn weerslag in een sterke verkokering van het overheidsapparaat. De overheid gaat soms zover in het terwille zijn van het kapitaal dat bijvoorbeeld milieunormen wordt aangepast aan de gewenste situaties in de ruimtelijke ordening, in plaats van omgekeerd. Ook de wetgeving op het gebied van de ruimtelijke ordening wordt aangepast om eigentijdse problemen als de lokatiekeuze van kerncentrales en kernafvalopslag soepel te kunnen regelen door middel van directe aanwijzing door het Rijk.

De PSP vindt de afweging van belangen bij het bestemmen van grond en het bepalen van het gebruik ervan een gemeenschapszaak. Economische overwegingen moeten niet allesbepalend zijn, maar slechts een van de aspecten die meegewogen worden. De ruimtelijke ordening, zoals de PSP die voor ogen staat, gaat uit van een dusdanige integratie van wonen, werken, rekreëren, natuur en landschap, dat een minimum aan verkeersruimte en bewegingen nodig is en milieu-, sociale en veiligheidsoverwegingen hoge prioriteit hebben. De zeggenschap van de bevolking over haar eigen leefomgeving staat centraal. Het gaat dan niet om een verder ontwikkelen van vastgelopen inspraakprocedures, maar om werkelijke zeggenschap, waarbij men steeds vanaf het eerste begin bij de planvorming betrokken wordt en zelf met ideeën en alternatieven kan komen.

- **25** *Daarom wil de PSP:*

1. De zeggenschap over het gebruik en beheer van grond in gemeenschaps-handen, losgekoppeld van de eigendom er van. Uiteindelijk moet hiermee het partikuliere grondeigendom verdwijnen. Binnen het kader van democratische vast gestelde landelijke, provinciale en gemeentelijke plannen zoveel mogelijk zeggenschap over gebruik en beheer van gronden door de gebruikers. Als er ook belangen van anderen in het spel zijn, moeten die op gemeentelijk, provinciaal of landelijk nivo worden afgewogen.
2. Uitgifte van grond alleen in huur of tijdelijke erfpacht. Geen verkoop van grond aan partikulieren.
3. Uitgangspunt bij de ruimtelijke ordening moet een streven naar integratie en onderlinge afstemming van wonen, werken, vervoer, rekreëren, natuur en landschap zijn. Het ontstaan van geïsoleerde gebieden met specifieke functies zoals bij cityvorming, slaapsteden, recreatiegebieden, landbouw gebieden, natuurgebieden moet worden tegengegaan, even als de tendens tot leegloop van kleine plattelandskernen. Veiligheids- en milieuoverwegingen hebben bij de ruimtelijke ontwikkeling hoge prioriteit.
4. Het ontwikkelen en toepassen van een stringent vergunningstelsel voor een goede spreiding van bedrijfsvestigingen over Nederland.
5. Een heffingstelsel voor bedrijven die profiteren van maatregelen in het kader van de ruimtelijke ordening, waarbij zij betalen voor de baten die zij hebben van bijvoorbeeld aangelegde infrastructuur.

6. Milieunormeringen moeten maatgevend zijn voor de ruimtelijke ordening en daar niet achteraf aan aangepast worden. Milieunormen moeten niet alleen gevolgen hebben voor nieuwe bestemmingen. Ook bestaande situaties moeten worden getoetst.
7. Zo min mogelijk beslag op het nu nog bestaande landelijk gebied voor stedelijke nieuwbouw. Een paar uitbreidingen aan de randen van de grote steden zijn echter onvermijdelijk.
8. Meer geld voor stadsvernieuwing. Geen verplicht geld naar particuliere woningverbetering. Gemeenten moeten zelf de vrijheid hebben dat geld ook te besteden voor de aankoop en verbetering van het eigen bezit.
9. Geen inpoldering van het Markermeer en stukken langs de Waddenzee en de Noordzee.
10. Zodanig aanpassen van artikel 19 van de wet Ruimtelijke Ordening dat het veelvuldig misbruik van dit artikel wijzigen van de bestemming buiten de procedure van het bestemmingsplan om wordt uitgesloten.

Verkeer en vervoer

- **26** De laatste tientallen jaren is de auto het vervoermiddel bij uitstek geworden. Het openbaar vervoer is teruggebracht tot een restvoorziening voor huisvrouwen, scholieren, ouderen en in het algemeen mensen die zich geen auto kunnen of willen veroorloven.

De nadelen van het autobezit - vier en een half miljoen auto's in Nederland - zijn duidelijk: luchtvervuiling, verspilling van energie, onveiligheid, beslag op schaarse ruimte voor wegen en parkeerplaatsen. Maar de overheid voert nog steeds geen beleid dat voldoende gericht is op bevordering van het openbaar vervoer en terugdringen van het autogebruik. De verhogingen van tarieven veroorzaakten een daling in het gebruik van het openbaar vervoer. De dienstverlening is verlaagd, zoals het laten vervallen van laatste ritten en het opheffen van een aantal lijnen. Het gevolg is dat weer meer mensen een auto gaan gebruiken, waardoor het openbaar vervoer nog meer verlies lijdt.

De PSP wil dat deze vicieuze cirkel doorbroken wordt. Het langzaam verkeer en het openbaar vervoer moeten tot een volwaardig vervoerssysteem ontwikkeld worden. Het aantal voorzieningen voor fietsers, voetgangers en voor openbaar vervoer moeten worden uitgebreid ten koste van de bestaande verkeersruimte voor auto's. De auto moet het leven op straat in de woonwijk niet meer beheersen. Kinderen moeten veilig op straat kunnen spelen.

In de ogen van de PSP is vervoer een sociaal recht van ieder. Uiteindelijk moet het openbaar vervoer 'gratis' worden door het geheel uit de algemene middelen te betalen. Een fijnmazig net van rail- en busverbindingen moet ieder in staat stellen zich met het openbaar vervoer te verplaatsen. Meer gebruik van het openbaar vervoer leidt voor de maatschappij als geheel tot lagere kosten. Bij uitgebreid autogebruik zoals nu zijn de kosten van wegeaanleg, milieumaatregelen, politiekontrolle en ongevallen aanzienlijk hoger.

- **27** *Daarom wil de PSP:*
 1. Als eerste stap naar 'gratis' openbaar vervoer halvering van alle tarieven. Afschaffing van het klassensysteem in treinen. Een drastische uitbreiding van de vervoerscapaciteit.
 2. Openbaar vervoer onder rechtstreekse parlementaire controle. Over het lijnennet, frekwentie en inzet van materieel wordt voor het stadsvervoer door

- gemeenteraden, voor het streek vervoer door Provinciale Staten en voor de Nederlandse Spoorwegen door de Tweede Kamer beslist.
3. Snelle uitbreiding van het spoorwegnet, met name: doortrekking van de lijn Randstad - Lelystad naar Groningen; invoering van een intercity-dienst op het traject Roermond - Nijmegen - Zwolle; op dit traject in zijn geheel dubbel spoor en elektrifikatie. Aanleg van dubbel spoor tussen Leiden en Woerden. Reaktivering van de lijn Amersfoort - Rhenen - Nijmegen.
 4. Snelle uitbreiding van het streekvervoer, zowel wat betreft het lijnennet als de vervoerscapaciteit.
 5. Handhaving van alle grensoverschrijdende bus- en treinverbindingen.
 6. Het goederenvervoer zoveel mogelijk via spoor- en waterweg. Geen sluiting van goederenstations. Afwijzing van de zesbaks-duwvaart en handhaving van de evenredige vracht verdeling.
 7. Voldoende financiële middelen voor gemeenten om een sterke uitbreiding van het openbaar vervoer mogelijk te maken. Steun aan plannen om in binnensteden het partikulier autogebruik terug te dringen.
 8. Vereenvoudiging van de wettelijke procedures om overlast van auto's, zoals stoepparkeren, tegen te gaan. De opbrengst van parkeerbonnen aan gemeenten ten goede laten komen.
 9. Afschaffing van de zonegrenzen binnen de steden.
 10. Uitbreiding van het nachtvervoer via treinen, trams en bussen.
 11. Geen verdere aanleg van autosnelwegen, behalve ringwegen waardoor het doorgaande verkeer uit de bebouwde kom wordt geweerd. Aanwending van het Rijkswegenfonds voor de vermindering van de knelpunten in het spoorwegnet, voor andere voorzieningen in het openbaar vervoer en voor fietsroutes.
 12. Bij gelijkwaardige wegen alle verkeer van rechts voorrang.
 13. Bevordering van het fietsverkeer door aanleg van veilige fietsroutes, afschaffing van eenrichtingsverkeer voor fietsers, mogelijkheid tot rechts-afslaan bij rood licht, betaalbaar fietsenvervoer door de NS en waar nodig per bus, meer bewaakte stallingen.
 14. Meer financiële middelen voor gemeentelijke verkeersveiligheidsbeleid. Als norm wordt binnen de bebouwde kom een maximumsnelheid van 30 km ingesteld.
 15. Prioriteit aan verbetering van de toegankelijkheid van het openbaar vervoer en openbare gebouwen voor mindervaliden ook mensen met een rolstoel ouderen en mensen met kinderwagens.
 16. Bevorderen dat voet- en fietspaden worden vrijgehouden van obstakels voor blinden en invalidenwagens (bijvoorbeeld fietspaaltjes tenminste 1,20 meter uit elkaar; looproutes voor blinden aangeven).
 17. Aanleg van lifthaltes bij opritten van snelwegen.
 18. Scherpere veiligheidseisen en meer controle op de naleving daarvan bij het beroepsgoederenvervoer. Geen vervoer van gevaarlijke stoffen door en langs woonwijken.
 19. Strengere eisen aan vervoersmiddelen wat betreft energieverbruik, milieuvervuiling en geluidsoverlast.
 20. Terugdringen van het vliegverkeer op kortere afstanden. Opheffen van de binnenlandse lijndiensten. Het verbod op nachtvluchten van vliegtuigen niet opheffen.
 21. Wederopbouw van een industrie voor rollend materieel voor het openbaar vervoer.
 22. Geen inkrimping van veerdiensten en hervatting van uit bezuinigingsoverwegingen gestaakte veerdiensten, met name over de grote rivieren. Veerdiensten in handen van de betreffende wegbeheerder (gemeente of provincie).

23. Invoering van een landelijke pleziervaartuigenbelasting voor motorboten.
24. Vervanging van de motorrijtuigenbelasting door een verhoging van de benzine-aksijns, zodat de kosten van het openbaar vervoer meer concurrerend worden met de variabele kosten van autogebruik.
25. Stimulering van 'carpooling'.

Milieu

- **28** Sinds vijftien jaar bestaat er een breed besef van de nadelige effecten van bepaalde economische activiteiten voor het milieu. De overheid heeft gereageerd met milieuwetgeving zonder echter de problemen bij de wortel aan te pakken. De strijd van de milieubeweging, waaraan de PSP vanaf het begin deelneemt, botst met economische belangen zolang de zeggenschap over de productie in handen blijft van ondernemers en de spelregels van het kapitalisme gelden.

Ondernemers verzetten zich tegen milieumaatregelen, omdat een schoon milieu voor hen geen directe economische waarde heeft. Slechts maatregelen waar de industrie zelf direct baat bij heeft worden ondersteund. Deze tegenwerking betekent slechte arbeidsomstandigheden voor de arbeiders en overlast en gezondheidsrisiko's voor de omwonenden. De gemeenschap draagt de lasten.

De overheid stemt haar normen en maatregelen af op wat ondernemers 'haalbaar' vinden. Regering en ondernemers stellen dat bij strengere maatregelen de internationale concurrentiepositie wordt aangetast en daarmee veel arbeidsplaatsen verloren gaan. Onder het mom van de EG-verplichtingen wordt bovendien geweigerd strenge maatregelen te nemen. Het 'no-nonsense' beleid van de regering-Lubbers heeft de situatie verergerd. De deregulering van het milieubeleid moet de lasten van het bedrijfsleven verlichten. Urgente milieuproblemen als zure regen en bodemvervuiling worden wel aangepakt, maar slechts voor zover dat aanvaardbaar is voor het bedrijfsleven. De schuldigen (industrie, landbouw, verkeer) worden niet nadrukkelijk genoeg aangewezen, waardoor de kosten op de gehele gemeenschap kunnen worden afgewenteld.

Voor een effectief milieubeleid is zeggenschap van de bevolking over de productie en planning, kortom socialisme, een voorwaarde. Pas dan is een kringloop-economie, beheersing van het gebruik van natuurlijke produktiemiddelen en afvalbehandeling als maatschappelijk doel mogelijk. Belangen van ondernemers zijn dan geen stoorzenders meer. Toch is het niet verstandig daarop te gaan zitten wachten. De strijd voor een schoon milieu moet nu gevoerd worden. Daarbij kunnen resultaten worden geboekt, zoals bescherming van natuur en landschap, betere veiligheidsmaatregelen en een grotere milieuhygiëne voor arbeiders en omwonenden.

De PSP vindt dat milieunormen en -maatregelen gericht moeten zijn op het beëindigen van lozing van schadelijke en milieuvreemde stoffen. Alles dat nu als afval wordt beschouwd moet zoveel mogelijk opnieuw gebruikt worden. Niet afbreekbare of opnieuw te gebruiken stoffen moeten worden verboden, tenzij er sprake is van duidelijke maatschappelijke noodzakelijkheid en nu geen vervanging bestaat. In dat geval moeten veilige opbergvoorzieningen getroffen worden. Voorts dient er onderzoek plaats te vinden en dan wel gestimuleerd te worden naar milieuvriendelijke vervanging van deze stoffen.

Openbaar onderzoek naar de invloed van menselijke activiteiten op het milieu moet gestimuleerd worden. De milieubeweging moet daarin een belangrijke rol spelen. De gevolgen op lange termijn en op wereldschaal moeten hierbij speciale aandacht krijgen.

• **29** *Daarom wil de PSP:*

1. Aanpak van de zure regenproblematiek op alle fronten tegelijk: tegengaan van de overbemesting; reductie in 1990 van de uitstoot van SO₂ tot 25 procent van het huidige nivo; in 1995 hetzelfde voor NO_x; volledige rookgas-ontzwaveling bij raffinaderijen en elektriciteitscentrales binnen twee jaar; terugdringen van het autogebruik en bevorderen van het openbaar vervoer; katalysatoren en loodvrije benzine verplicht voor auto's in 1989; bevorderen van de ontwikkeling van schonere motoren.
2. Verbetering en uitbreiding naar industriële productie van de Wet Milieu Effect Rapportage (MER). De MER moet gedaan worden door een provinciale dienst, met controle van milieu- en vakorganisaties. Recht op tegenonderzoek voor milieugroepen, omwonenden en vakbondsafdelingen.
3. Bij verlening van vergunningen aan bedrijven toepassing van het principe van de 'beste technische mogelijkheden' en per bedrijf streven naar maximale beperking van schadelijke uitstoot of lozing.
4. Openbaarheid van meetgegevens en van uitstoot-rapporten van alle mogelijk verontreinigende bedrijven.
5. Strengere controle op de handhaving van de milieuwetgeving. Openbaarheid van gegevens, ondersteuning actiegroepen die onderzoek willen doen.
6. Aanpassing van de Arbeidsomstandigheden Wet zodat arbeiders het recht op controle krijgen op de naleving van milieu- en veiligheidseisen, en op gratis deskundige bijstand daarbij. Recht op werkweigering bij twijfel over de naleving van veiligheidsvoorschriften tot het bedrijf het tegendeel heeft aangetoond.
7. Aanscherping van de Wet Milieugevaarlijke Stoffen tot een toelatingsstelsel voor nieuwe stoffen, inclusief alle tussenstoffen. Alle niet-afbreekbare schadelijke stoffen op de zwarte lijst van stoffen die niet in het milieu geloosd mogen worden.
8. Registratie door bedrijven van inkomende en uitgaande vervuilende stoffen. Alleen de overheid mag gevaarlijk chemisch afval vervoeren en verwerken. Strenge controle op materialen die gebruikt worden bij het bouwrijp maken van terreinen. Aanpassing van de Wet Chemische Afvalstoffen zodat het onmogelijk wordt deze wet te ontlopen door de concentraties van afvalstoffen terug te brengen door ze te mengen met andere. Verbod op export van chemisch afval.
9. Versnelde aanpak van de bodemsanering, verhoging van het budget daarvoor door instelling van een heffing op chemische basisproducten. De op- en omwonenden moeten een belang rijke stem in de saneringsprocedure krijgen. Uitgangspunt moet zijn het weghalen van gevaarlijke lagen. Ter plekke isoleren alleen bij uitzondering, en in ieder geval niet in woonwijken.
10. Zoveel mogelijk gescheiden inzameling van afval en recycling of kompostering ervan door gemeentelijke of regionale bedrijven. Overblijvende stoffen worden - indien mogelijk - door verbranding gebruikt voor opwekking van energie.
11. Strikte handhaving in het milieuwetgeving van het principe dat de vervuiler betaalt.
12. Instelling van een heffing op verspillende of vervuilende producten naar hun aard en de manier waarop ze geproduceerd worden, zolang er geen goede vervangingsmiddelen zijn. Daarna een verbod ervan.
13. Verbod op wegwerpverpakkingen van plastics en aluminium met een ontheffingsmogelijkheid voor noodzakelijke gevallen. Statiegeldverplichting

- bij glazen verpakkingen. Bevordering van duurzaamheid van gebruiksgoederen door middel van wettelijke voorschriften.
14. Milieubelasting voor partikuliere huishoudens afschaffen; verhoging voor lozende bedrijven en instellingen.
 15. Bij aanleg van industrie-eilanden worden dezelfde normen aangelegd als op het vasteland.
 16. Geen opheffing van het verbod op nachtvluchten voor vliegtuigen. Geen laagvliegend verkeer boven woon en natuurgebieden. Verbod op reclamevluchten.
 17. Extra steun aan programma's van de Verenigde Naties ter bestrijding van woestijnvorming en ter bescherming van tropische regenwouden.
 18. Zorg voor het milieu, ook in de Tweede en Derde Wereldlanden. Geen dumping van afval in andere landen en een terughoudend importbeleid van onvervangbare grondstoffen.

Energie

- **30** De energie voorziening neemt in de maatschappij een belangrijke plaats in. De huidige welvaart is grotendeels gebaseerd op een omvangrijk gebruik van goedkope energie. Macht over deze sektor geeft veel macht in andere sectoren van de economie. Het is dan ook niet verwonderlijk dat juist hier de macht bij enkele grote ondernemingen gekoncentreerd is. Het energiebeleid van de overheid staat onder sterke invloed van deze grote energiekonzerns. In Nederland zijn dat vooral Shell en Esso.

De energieopwekking vindt in Nederland voor bijna 95 procent plaats door verbranding van aardgas, olie en steenkool. Schadelijk is vooral de daardoor veroorzaakte luchtverontreiniging (Zure regen!). Verbranding van steenkool gaat bovendien met afvalproblemen gepaard. Als 'oplossing' voor deze problemen en voor de te verwachten energieschaarste wordt voor kernenergie gepleit, als een 'goedkope en veilige' energiebron. Maar kernenergie brengt al bij toepassingen van geringe omvang gevaren met zich mee voor mens en milieu over een zeer lange periode. De veiligheidsmaatregelen bij kernenergie kunnen leiden tot een autoritaire staat, die de individuele vrijheid en democratische verworvenheden aantast. De mogelijkheid om de kerntechnologie te gebruiken voor militaire doeleinden vormt bovendien een ernstige bedreiging voor de wereldvrede.

Onder druk van een heftig en breed verzet werd enkele jaren geleden de Brede Maatschappelijke Diskussie georganiseerd. De konklusie van deze BMD leek sterk op de eisen van de energiebeweging: geen kernenergie, meer energie besparen, ruim baan voor decentrale opwekkingsmethoden en stromingsbronnen. De regering-Lubbers heeft de resultaten van de BMD echter genegeerd. Kernenergie staat opnieuw op de agenda, kolen zullen in toenemende mate worden ingezet. De problemen van het radio-actieve afval worden doorgegeven aan volgende generaties. Decentrale en gelijktijdige opwekking van elektriciteit en warmte, en ook wind en zonne-energie, waterkracht en biogas krijgen geen echte kansen. Ook de verdeling van onderzoeksgelden ten behoeve van opwekking van energie weerspiegelt deze opstelling.

Op het gebied van energiebesparing blijft Nederland achter bij bijvoorbeeld Skandinavië, waar de isolatienormen in de woningbouw veel scherper zijn. Grootverbruikers van energie betalen nog altijd veel minder per eenheid energie dan kleine verbruikers. Dat werkt verspilling in de hand.

De regering onderneemt niets om het patroon van produktie en konsumptie te veranderen. Energieverslindende produktie van wegwerpverpakkingen en andere eenmalige of aan snelle slijtage onderhevige produkten wordt niet tegengegaan.

Automobilisten wordt opgeroepen om loodvrije benzine te gaan tanken, maar een beleid om het autogebruik af te remmen ontbreekt. De afbraak van het openbaar vervoer gaat verder.

In een maatschappelijk zo belangrijke sektor als de energievoorziening moet juist van democratische besluitvorming sprake zijn. Dat is niet het geval. In de Gasunie voeren Esso en Shell samen met het Ministerie van Economische Zaken een beleid dat puur gericht is op het maken van miljarden-winsten. De olie en kolenmarkt is vrijwel geheel in particuliere handen. De elektriciteitssector wordt zodanig gereorganiseerd dat provincies en gemeenten nóg minder te vertellen krijgen, het Ministerie van Economische Zaken des te meer. De formele democratische controle van het parlement, Provinciale Staten en gemeenteraden schiet bij een dergelijke machtsconcentratie tekort. Temeer daar adviesraden, onderzoeksinstellingen en dergelijke eenzijdig zijn samengesteld.

De PSP vindt dat dit wanbeleid zo snel mogelijk moet worden omgebogen. Kernsplijting voor energiedoeleinden is, waar ook ter wereld, levensgevaarlijk en dus onaanvaardbaar. De miljardenverslindende ontwikkeling van kernfusie moet stopgezet worden. Het levert voor een deel soortgelijke problemen op als kernsplijting.

De inzet van steenkool moet beperkt worden vanwege de milieuproblemen. Een zo groot mogelijk deel van de energievoorziening moet komen uit bronnen die niet opraken zoals zon en wind. Het plan van de Bezinningsgroep Energiebeleid (1984) is daarvoor een goede leidraad. Met dit plan wordt bereikt dat in 2000 reeds de helft van de elektriciteitsproductie op decentrale, milieuvriendelijke wijze plaatsvindt, samen met een deel van de warmteproductie. De bouw van grote elektriciteitscentrales is tot die tijd overbodig.

Daarnaast moeten de investeringen in energiebesparing worden opgevoerd en energiebesparende (bouw)voorschriften worden verscherpt. Energiebesparing moet ook bevorderd worden door verschuivingen in de productie en consumptiestructuur. De energiesector moet ingrijpend worden gedemocratiseerd, en gedecentraliseerd als dit de energiebesparing ten goede komt. Een en ander moet worden vastgelegd in een nationaal energieplan. Daarin worden de bijdragen van verschillende energiebronnen, het energieonderzoek en de structuur van de energievoorziening geregeld.

- **31** *Daarom wil de PSP:*

1. Geen kernenergie. Nederland uit de Kalkar en Super-Phenix projecten. Onmiddellijke sluiting van de kerncentrales te Borssele en Dodewaard en het Ultra-Centrifuge-komplex te Almelo. Verwijdering van het Delftse Interuniversitair Reaktor Instituut. Stopzetting onderzoek in Petten met betrekking tot kernenergie voor de opwekking van energie. Geen nieuwe kerncentrales.
2. Geen bovengrondse opslagplaatsen voor nieuw radio-actief afval van kerncentrales. Datgene wat reeds in de kerncentrales geproduceerd is, wordt bij de kerncentrales zelf bovengronds opgeslagen. Radio-actief afval van buiten de energiesector (bijvoorbeeld ziekenhuizen) wordt apart opgeslagen. Productie van dergelijk afval tot het uiterste beperken door strenge eisen bij vergunningen. Geen proefboringen voor permanente opslag van radio-actief afval.
3. Verzet van de Nederlandse regering tegen kernenergie(plannen) in andere landen, met name de buurlanden. Geen uitvoer van nucleair materiaal en

- kennis op nucleair gebied. Geen invoer van elektriciteit wanneer dat in het buitenland kerncentrales rendabeler maakt.
4. Krachtige bevordering van energiebesparing, zowel in huishoudens, instellingen, vervoerssector als in productiebedrijven. Invoeren van de Scandinavische normen voor isolatie van woningen.
 5. Stimulering van toepassing van warmte-krachtkoppeling, wind en zonne-energie, waterkracht en bio-gas. Nutsbedrijven krijgen hiervoor dezelfde steun bij investeringen als particuliere ondernemingen. Aardgas voor warmtekrachtinstallaties wordt tegen dezelfde prijs geleverd als aan de grote elektriciteitscentrales.
 6. Energiebronnen, energieproductie en -distributie zoveel mogelijk in gemeenschapshanden, zodat de baten geheel aan de gemeenschap komen. De NAM en de Gasunie worden als eerste genationaliseerd. De elektriciteitssector wordt ingrijpend gedemocratiseerd. KEMA, ECN en SEP komen onder directe controle van het parlement.
 7. Lokale en regionale energiediensten gaan een belangrijke rol spelen bij distributie, opwekking in kleinere eenheden en activiteiten met betrekking tot doelmatig energieverbruik. Zij moeten zelf het initiatief nemen tot de bouw van decentraal vermogen. De openbare nutsbedrijven mogen in principe geen winst maken. Voor zover dit toch gebeurt, dienen de winsten in energiebesparing, decentrale opwekking en voorlichting gestoken te worden. Verzet tegen de reorganisatie van de elektriciteitsvoorziening zoals die momenteel plaats vindt, vanwege het ondemocratisch karakter daarvan.
 8. geen tegenwerking van milieuvriendelijke eigen opwekking van elektriciteit door individuen en instellingen wanneer het nutsbedrijf niet hetzelfde kan bieden. De teruglever-tarieven worden opgetrokken tot 85 procent van de tarieven die de leverancier zelf moet betalen voor ingekochte elektriciteit.
 9. Verminderen van het gebruik van steenkool. Bovendien ,strengere milieunormen, zodat de verontreiniging met stof, NO_x, en SO₂ aanzienlijk afneemt. Strengere controle op hergebruik van vliegass.
 10. Voor grootverbruikers wordt levering en prijs van aardgas en elektriciteit voor produktiedoeleinden bepaald aan de hand van de maatschappelijke noodzaak en de wenselijkheid van de betreffende produktie. Vooruitlopend hierop opheffing van de tariefverschillen tussen klein en grootverbruik. Afschaffing van het vastrecht. Verlaging van de aardgasprijzen voor kleinverbruik.
 11. Invoer van LPG uit de Noordzee per pijpleiding vanaf een daarvoor aangelegd eiland. Vervoer van LPG zoveel mogelijk per pijpleiding. Weren van LPG-stations uit de bebouwde kom. Beperking van het kleingebruik, concentratie van toepassing in de petrochemie en de opwekking van elektriciteit.

Wetenschap

- 32 De ontwikkeling van de wetenschap is door de eeuwen heen een elite-aangelegenheid geweest. De machtigste groepen, in deze tijd met name het bedrijfsleven, oefenen er grote invloed op uit en daarmee ook op de maatschappelijke ontwikkelingen. Het grote bedrijfsleven en het militair-industrieel kompleks zitten op de voorste rij om de nieuwste wetenschappelijke resultaten in technologie om te zetten. Hierbij spelen slechts commerciële en militaire overwegingen een rol. De ontwikkeling van de sociale wetenschappen maken - naast positieve gevolgen - ook het vermogen van bedrijfsleven en overheid groter om gewone mensen te manipuleren.

Eind van de jaren zestig is deze ontwikkeling door een democratiseringsbeweging aan de kaak gesteld. Er kwam een kritische wetenschap op; er werd geprobeerd de beoefening van de wetenschap meer in dienst te stellen van sociale groepen die

doorgaans niet aan bod komen. De universiteit werd enigszins gedemocratiseerd en later zijn bijvoorbeeld de wetenschapswinkels en Instituten voor Maatschappelijk Gericht Onderzoek (IMGO's) ontstaan.

Dit dreigt momenteel weer teniet gedaan te worden. De overheid probeert wetenschap weer nadrukkelijker te richten op de behoeften van de ondernemers. De positie van de wetenschappers wordt daaraan aangepast; zij krijgen steeds vaker tijdelijke contracten. De democratisering wordt gedeeltelijk weer teruggedraaid.

De PSP vindt dat de wetenschap er voor iedereen moet zijn en niet voor de winst van enkelingen. Wetenschap moet in dienst komen te staan van democratiserings- en emancipatie-processen, van rechtvaardiger internationale verhoudingen, van het behoud van de wereld in plaats van de vernietiging.

- **33** *Daarom wil de PSP:*

1. Democratisering van alle (door de overheid gefinancierde) wetenschappelijke instellingen. Openbaarheid van wetenschappelijke resultaten en methodieken.
2. Onder gemeenschapscontrole brengen van technologisch onderzoek bij de grote industriële laboratoria.
3. Geen gemeenschapsgeld voor onderzoek naar de ondernemers, wanneer daar geen duidelijk maatschappelijk belang mee gemoeid is. Onderzoek betaald door de overheid bij voorkeur aan universiteiten, universitaire en andere gedemocratiseerde instituten en overheidsbedrijven. Alle contracten worden openbaar. Onderzoek voor militaire doeleinden wordt stopgezet.
4. Ruime mogelijkheden voor onderzoek in opdracht van vakbonden, ondernemingsraden, buurtgroepen, milieu-organisaties en dergelijke. De financiering van wetenschapswinkels en Instituten voor Maatschappelijk Gericht Onderzoek (IMGO's) wordt aanzienlijk uitgebreid. Geen pogingen van bovenaf de IMGO's samen te voegen met wetenschapswinkels.
5. Experimenten met bio-technologie, met name rekombinant DNA-onderzoek, alleen onder de scherpst mogelijke veiligheidsnormen voor werkers en omgeving. Openbare discussie over de wijze waarop voorkomen kan worden dat de ontwikkeling van wetenschap en technologie de integriteit van het menselijk bestaan bedreigt.
6. Meer ruimte voor samenwerkingsprojecten met wetenschappelijke instellingen in Derde Wereldlanden.

Onderwijs

- **34** Het huidige onderwijs is te eenzijdig gericht op kennisontwikkeling. Deze is afgestemd op de eisen van de arbeidsmarkt en gaat weinig uit van de ervaringswereld van leerlingen. Het is dan ook niet zo vreemd dat velen zich niet thuis voelen in het onderwijssysteem. Veel leerlingen verlaten de scholen vroegtijdig. Door nog al wat scholieren wordt gebruik gemaakt van het overbekende protestmiddel: spijbelen.

Onderwijsplannen die hierin verandering willen aanbrengen en die meer inhoud willen geven aan de gedachte 'gelijke kansen voor iedereen' zijn de laatste jaren weer teruggedraaid. De middenschool is op een zijspoor gezet. In de lyceum-nota worden selectiedrempels voor het voortgezet, en dus ook voor het hogere onderwijs bepleit. Mede door het nieuwe studie-financierings-stelsel wordt het tweede kans onderwijs voor veel volwassenen een onbetaalbare zaak. Door het arbeidsmarkt-denken sluipt het profijtbeginsel het onderwijs binnen als volwassenen hun eigen beroepsonderwijs moeten gaan betalen. Er dreigen vormen van privatisering als instituten zelf de kosten van cursussen niet kunnen dekken.

De prioriteit ligt in het huidige beleid niet bij het stimuleren van een kritische kijk op de samenleving. De aandacht is nu gericht op de wensen van ondernemers: een brede algemene opleiding, gevolgd door een korte, gespecialiseerde beroepsopleiding. Er is dan ook gewerkt aan verkorting van de studieduur in het wetenschappelijk en hoger beroepsonderwijs. Daarbij vindt tevens een verscherpte selectie plaats. Ondanks de grote werkloosheid onder docenten wordt er niets gedaan aan klassenverkleining en weinig aan stimulerende ondersteuning van leerlingen in achterstands-situaties.

De PSP wil vergaande veranderingen in de inhoud en organisatie van het onderwijs. Het onderwijs moet leerlingen de kennis, het inzicht en de vaardigheden doen verwerven, die zij nodig hebben om de wereld te begrijpen en te veranderen. De ervaringswereld van leerlingen moet daarom een belangrijk uitgangspunt worden in het onderwijs. Projektmatig en themagericht onderwijs zijn daarvoor geschikte middelen. Zij doorbreken de scheiding tussen de vakken en vormen een alternatief voor het opsplitsen in nivogroepen. Het onderwijs moet daarbij gericht zijn op het doorbreken van de traditionele rolverdeling tussen de seksen en de dominante witte cultuur.

De PSP wil een achtjarige basisschool (vanaf de leeftijd van vier jaar), met een soepele overgang naar een vierjarige midden school. Daarna komt een stelsel van geïntegreerd beroeps- en wetenschappelijk onderwijs. Dit moet nu gericht zijn op het signaleren en oplossen van maatschappelijke problemen, en het aanleren van de daarvoor nodige kennis en vaardigheden. Een mens is nooit te oud om te leren. De PSP pleit daarom voor een leerrecht voor iedereen. Prioriteit moet daarbij gegeven worden aan voorzieningen voor mensen in achterstands-situaties.

De PSP vindt dat gekozen raden van leerlingen, opvoeders en personeel de onderwijsinstellingen moeten besturen. Binnen door het parlement of gemeenteraad vastgestelde grenzen moeten zij zelf de inhoud en vorm van het onderwijs kunnen bepalen.

• **35** *Daarom wil de PSP:*

1. Onderwijs dat aansluit bij de ervaringswereld van leerlingen en dat het kritisch denken en zelfstandig handelen bevordert.
2. Volledige invoering van de middenschool als enige onderwijs vorm na de basisschool. Nadruk op projektmatig en thema-gericht onderwijs. Beperking van de omvang van scholengemeenschappen.
3. Na de middenschool doorstroming naar een schooltype (de bovenschool) waarbinnen een gevarieerd aanbod van algemeen vormende en beroepsgerichte leermogelijkheden. Geen aparte scholen (lycea) voor het voorbereidend hoger onderwijs.
4. Opheffing van de tweefasenstructuur en van de verscherpte selectiekriteria in het wetenschappelijk onderwijs. Een redelijke studieduur met ruimte voor nevenactiviteiten.
5. Opheffing van de studiestops in het hoger en wetenschappelijk onderwijs.
6. Democratisering van alle onderwijsinstellingen. Gekozen raden die scholen besturen, en een zeggenschapsraad waar leerlingen en op de basisschool en soortgelijk onderwijs opvoeders meebeslissen over de gang van zaken op school, over keuze van thema's en over aanstelling van docenten. Bestuursleden in het hoger onderwijs worden gekozen zonder onderscheid te maken naar de geleding: ieder een gelijke stem. Democratisering van het bijzonder onderwijs als voorwaarde voor subsidiëren.
7. Vervanging van alle verzuilde overlegorganen door adviesorganen van het openbaar onderwijs, zoals bijvoorbeeld de Onderwijsraad. De Grondwet zo

- wijzigen dat de overheid zorg dient te dragen voor voldoende openbaar onderwijs op alle nivo's. Oneigenlijke "financiële gelijkstelling" van openbaar en bijzonder onderwijs opheffen.
8. Blijvende experimenten ten behoeve van vernieuwing in het onderwijs. Voorrang voor experimenteerscholen uit het openbaar onderwijs.
 9. Invoeren van vredesopvoeding als geïntegreerd onderdeel van het onderwijs.
 10. Vervanging van leermiddelen die de heteroseksuele norm en de traditionele rolverdeling tussen mannen en vrouwen bevestigen.
 11. Vervanging van leermiddelen die racistische vooroordelen bevestigen. Ontwikkeling van inter-kulturele leermiddelen waarin niet langer de cultuur van de witte Nederlandse samenleving centraal staat.
 12. Versterken van de positie van het onderwijs in eigen taal en cultuur aan kinderen van migranten. Kinderen uit elke migrantengroepering hebben recht op onderwijs in eigen taal en cultuur. Een actief beleid gericht op uitbreiding van opleidingen voor voldoende gekwalificeerde leerkrachten en de ontwikkeling van leermiddelen voor het onderwijs aan kinderen van migranten.
 13. Invoeren van het esperanto als keuzemogelijkheid in het voortgezet onderwijs.
 14. Invoeren van onderwijs in informatietechnologie vanaf het basisonderwijs. Dit onderwijs mag niet eenzijdig gericht zijn op het bedienen van computer-apparatuur, maar moet ook aandacht schenken aan het hanteren van informatiesystemen in het algemeen.
 15. Afschaffen van alle school- en kollegegelden. Invoeren van een studieloon, op het nivo van een bijstandsuitkering voor elke student.
 16. Leerplicht tot 16 jaar. Daarna een algemeen recht op leren, ook op latere leeftijd, door middel van permanente edukatie en edukatief verlof. Vrijheid voor ouderen om aan alle vormen deel te nemen.
 17. Partiële leerplicht vervangen door arbeidservarings-leren, waarin het zelf verantwoordelijk zijn en het kritisch denken bevorderd worden. Ondersteunen van projecten waar arbeidservarings-leerplaatsen worden gecreëerd. Hierbij voorrang voor initiatieven van vrouwen.
 18. Scholen omvormen tot edekatieve centra om de daar aanwezige onderwijsvoorzieningen optimaal te kunnen benutten.
 19. De mogelijkheden voor basisedukatie moeten uitgebreid worden en dichter bij de mensen staan. Initiatieven vanuit mensen zelf, gericht op emancipatie, zelforganisatie en ervarings-leren, krijgen extra ondersteuning. Geen invoering van het profijtbeginsel.
 20. Meer onderwijs voorzieningen voor mensen in achterstandssituaties, zoals vrouwen, mensen met een handicap en migranten.
 21. Behoud van basisscholen in kleine kernen en geïsoleerde woonwijken.
 22. Basis- en vervolgonderwijs in beginsel toegankelijk maken voor kinderen met een handicap door daarvoor de noodzakelijke technische en andere voorzieningen te treffen. Vergroting van het aantal arbeidsplaatsen ten behoeve van de zorgbreedte van dit onderwijs.
 23. Verkleining van de klassengrootte. Meer faciliteiten voor regelmatige her en bijscholing van docenten. Her en bijscholing binnen de werkuren.
 24. Een drastische arbeidstijdverkorting in het onderwijs gekoppeld aan voorkeursbehandeling van vrouwen bij benoeming, met name in leidinggevende functies. Koppeling van arbeidsduurverkorting aan verlaging van de normbetrekking.
 25. Gescheiden overheidssubsidies voor salarissen en exploitatie.

Welzijn

- **36** Ons welzijn wordt in belangrijke mate bepaald door de maatschappelijke omstandigheden waarin we leven. De PSP wil dan ook vooral dat welzijnswerk ondersteunen, dat zich niet beperkt tot individuele hulpverlening maar dat zich richt op ondersteuning van mensen bij de strijd voor verbetering van de omstandigheden. Dit uitgangspunt staat haaks op het regeringsbeleid. Was er in de tijd van economische groei nog ruimte voor 'leuke dingen', nu wordt het welzijnswerk steeds meer beperkt tot de opvang van de ergste nood. Bezuinigingen worden verkocht met de ideologische termen mantel- en zelfzorg. Daarmee worden voorzieningen als wijkverpleging en gezinszorg afgebroken. Ouderen en mensen met een handicap worden zo weer afhankelijk gemaakt van de 'vrijwillige' zorg, die traditiegetrouw vooral van vrouwen wordt verwacht.

Decentralisatie, een op zich wenselijke ontwikkeling, wordt gebruikt om de gevolgen van de bezuinigingen af te wentelen op de schouders van provincie en gemeente. Het sociaal-kultureel werk krijgt hierdoor zware financiële klappen te verduren.

De PSP wijst de botte bezuinigingen op het welzijnswerk af. Dat betekent nog niet dat alle verworvenheden op welzijnsgebied in stand moeten blijven. Welzijnswerk, dat de mensen aanpast aan de maatschappelijke (wan)orde en mensen de mogelijkheid tot eigen handelen ontnemt, werkt juist anti-emancipatoir.

De PSP wil meer steun voor initiatieven uit de hoek van bijvoorbeeld ouderen, vrouwen en migranten zelf, die gericht zijn op emancipatie, zelforganisatie en maatschappelijke veranderingen. Mensen, die nu vaak als 'improductief' worden beschouwd, zoals ouderen en mensen met een handicap, behoren niet 'weggestopt' te worden. Zij hebben recht op zelfstandigheid en op alle mogelijkheden om volwaardig aan de samenleving deel te nemen. Naast eigen voorzieningen per buurt is het ook nodig, dat voor hen in de algemene voorzieningen veel meer rekening gehouden wordt. Welzijnswerk moet, net als onderwijs en gezondheidszorg, een basisvoorziening worden, waar iedereen recht op heeft.

- **37** *Daarom wil de PSP:*

1. Invoering van een welzijnswet, die welzijnsvoorzieningen - volgens de criteria in de inleiding van dit programma en dus in maatschappij-kritische zin - garandeert als een basisvoorziening. Deze welzijnswet zal een brede wet moeten zijn en de waarden moeten scheppen voor een geïntegreerd werken op wijk en buurtniveau van vele soorten welzijnswerk: maatschappelijke dienstverlening, kruiswerk, gezinsverzorging, huisartsen, bibliotheken, sociaal-kultureel werk, opbouwwerk, wijkverpleging, ouderenwerk.
2. Ontzuiling en democratisering van alle welzijnsinstellingen. Vastleggen van de rechten van gebruikers. Een wet op het cliëntenrecht vergelijkbaar met het patiëntenrecht in de volksgezondheid. In op de buurt of wijkbewoners gerichte welzijnsvoorzieningen krijgen de bewoners zeggenschap over het beleid. Ouderen beslissen zelf over de gang van zaken in bejaardentehuizen. Mensen met een handicap dan wel hun rechtsvertegenwoordigers beslissen over de gang van zaken in daarvoor in aanmerking komende voorzieningen als wooncentra, gezinsvervangende tehuizen, dagverblijven en dergelijke.
3. Meer financiële middelen voor het toegankelijk maken van voorzieningen voor ouderen en mensen met een handicap, zodat zij zelfstandig in hun buurt kunnen blijven wonen.

4. Voorzieningen om initiatieven vanuit een bevolkingsgroep zelf op te kunnen starten. Groepen houden zelf zeggenschap over de eventuele ondersteuning door beroepskrachten.
5. Voorzieningen voor achtergestelde groepen, zoals voor vrouwen, ouderen en migranten, in de buurthuizen. Daarnaast ondersteuning van kategoriale voorzieningen.
6. Meer kollektieve voorzieningen in de woonomgeving, zoals kinderopvang, wijkverpleging en goedkope was en eetgelegenheden.
7. Betere rechtspositie en betaling van gezinsverzorgsters, alfa-hulpen en dergelijken.
8. Betere rechtspositie en opvangmogelijkheden voor jongeren die van huis weglopen.
9. Een betere opvang en begeleiding van jongeren door middel van wijkgerichte en stedelijke voorzieningen, waar rekreatieve en vormende activiteiten ontwikkeld worden.
10. Voorzieningen voor jeugdhulpverlening dienen ondergebracht te worden in de brede welzijnswet.
11. Er dient een plan ontwikkeld te worden voor de opvang van ex-verslaafden, waarbij ook voorwaarden gekreëerd dienen te worden voor hun (hernieuwde) participatie in de samenleving.

Volksgezondheid

• **38** De huidige maatschappij kent zijn specifieke gezondheidsproblemen die veroorzaakt worden door grote werkloosheid; geestdodende arbeid, slechte woonomstandigheden, het systeem van heteroseksualiteit met als gevolg het huisvrouwen-syndroom, blootstelling aan gevaarlijke stoffen, vervuiling van water, bodem en lucht.

Een gezondheidszorg die geen oog heeft voor maatschappelijke oorzaken van ziekten verhult de tekortkomingen van de huidige maatschappij. Zij werpt gezondheidsproblemen ten onrechte op het individu terug. De oorzaken dienen juist opgespoord en aangepakt te worden. In deze visie past een actieve preventie. Deze moet meer zijn dan voorlichting over ongezonde leefwijzen, maar ook de gezondheid-bedreigende factoren in de maatschappij terugdringen. Daartoe moet de basisgezondheidszorg versterkt worden.

De klachten over onheuse bejegening, over seksisme of racisme in de hulpverleningsrelatie, en over gedwongen behandelingen in a met name de geestelijke gezondheidszorg zijn legio. Veel patiënten blijven onnodig lang onder medische behandeling, moeten onnodige behandelingen ondergaan, of hebben nauwelijks invloed op beslissingen over deze behandelingen . De rechtspositie van de patiënt dient daarom wettelijk verbeterd en vastgelegd te worden.

De keuzevrijheid van de patiënt ten aanzien van behandelingen moet gerespecteerd. Het gaat tenslotte om je eigen lijf. Alternatieve behandelingen die hun nut bewezen hebben, moeten daarom financieel mogelijk gemaakt worden en opgenomen in het aanbod. Ook zelfhulp- en bewustwordings-activiteiten zoals patiëntenverenigingen, medicijnenwinkels en vrouwengezondheidscentra verdienen steun. Mensen kunnen desgewenst door iemand van de eigen sekse geholpen worden.

Alle instellingen moeten worden gedemocratiseerd en bestuurd worden door verenigingen waarvan zowel gebruikers als hulpverleners lid kunnen worden. Daarnaast moet de klachtenprocedure sterk verbeterd worden. Patiënten moeten geholpen worden in het uitzoeken en formuleren van hun klacht door onafhankelijke regionale ombuds-instellingen.

Ziek worden is een risico dat iedereen loopt. Zij die vaker ziek worden of door hun ziekte meer hulp nodig hebben dan anderen, moeten niet méér hoeven betalen dan anderen. Eigen risico's en eigen bijdragen wijst de PSP daarom af. De PSP wil een algemene volksverzekering voor alle ziektekosten met een premie naar draagkracht en op den duur bekostigd uit de algemene middelen. Een basisvoorziening als de gezondheidszorg behoort niet commercieel georganiseerd te zijn. De industrie voor geneesmiddelen en medische apparatuur maakt grote winsten. De inkomens van met name medisch specialisten veelal vrije ondernemers zijn buiten alle proporties. Genoemde industrieën moeten gesocialiseerd worden. Alle hulpverleners in de gezondheidszorg moeten in loondienst komen. Daarmee kan een einde komen aan de abnormale werktijden en inkomens. Ook kunnen dan de nog sterk hiërarchische verhoudingen worden doorbroken, die nu bestaan tussen hulpverleners onderling bijvoorbeeld tussen artsen en verpleegkundigen; mannen en vrouwen en tussen hulpverleners en patiënten.

De overheid dient aids te benaderen als een algemene, ernstige ziekte en dus los te koppelen van homoseksualiteit. Er dienen voldoende financiële middelen beschikbaar te blijven voor medisch onderzoek gericht op genezing van aids en voorkoming daarvan via het ontwikkelen van een vaccin. Wanneer dit vaccin ontwikkeld is, dient het in het basispakket van de ziekenfondsen opgenomen te worden of gratis op overheidskosten beschikbaar te komen. Verspreiding van aids dient voorkomen te worden via op wetenschappelijk onderzoek gebaseerde methoden. Ieder individu moet op grond hiervan zelf beslissen welke consequenties hij of zij hieruit trekt voor het seksueel gedrag. Overheidsmaatregelen in de verbodssfeer, zoals sluiting van homotrefplaatsen en bordelen of verplichte testen, wijst de PSP af. Diskriminatie van mensen met aids of van mensen die positief op testen reageren dient wettelijk onmogelijk gemaakt te worden. Zo mag het geen problemen voor die mensen opleveren bij het afsluiten van ziektekostenverzekeringen of bij medische keuringen voor beroepen.

- **39** *Daarom wil de PSP:*

1. Invoering van een algemene volksverzekering voor ziektekosten, met op den duur financiering uit de algemene middelen. Afschaffing van eigen risico's en eigen bijdragen.
2. Het vestigings- en vergunningenbeleid onder politieke controle. Alle werkers in de gezondheidszorg in loondienst van de instellingen met nivellering van inkomensverschillen. De normen ten aanzien van het aantal werkers in een instelling worden zodanig vastgesteld dat elders gebruikelijke werktijden en werkdruk mogelijk worden.
3. Socialisatie van de industrie voor geneesmiddelen en medische apparatuur.
4. Een verbod op de uitvoer naar arme landen van geneesmiddelen die verouderd, niet deugdelijk dan wel gevaarlijk zijn of hier verboden zijn.
5. Meer invloed van de gebruikers op de planning van de gezondheidszorg op alle nivo's van planning.
6. Democratisering van de gezondheidsvoorzieningen door het verplicht stellen van de verenigingsvorm voor instellingen,
7. Versterking van de eerstelijns- en basisgezondheidszorg, onder andere ten behoeve van preventie, ten opzichte van de tweedelijnszorg. Oprichting van eerstelijnscentra in buurten en dorpen waar ze nog niet bestaan.
8. Onafhankelijke bedrijfsgezondheidszorg met grotere inspectiebevoegdheden ten aanzien van de arbeidsomstandigheden.

9. Alle behandelvormen worden voortdurend geëvalueerd door onafhankelijke instanties. Opstellen van protocollen die dienen als richtlijnen voor behandelingsplannen. Ruimte voor experimenten met alternatieve geneeswijzen. Waar deze effectief zijn gebleken worden ze opgenomen in het verstrekkingspakket.
10. Vastleggen van de rechten van patiënten in een Wet op het patiëntenrecht, zoals recht op informatie, inzage in eigen gegevens, privacy-bescherming, toestemming in behandeling en een onafhankelijke klachtenprocedure. Afschaffing van het medisch tuchtrecht. Instelling van regionale ombudsinstututen.
11. Subsidie voor patiëntenverenigingen, zelfhulpactiviteiten en gezondheidswinkels.
12. Verruiming van de mogelijkheden tot ambulante geestelijke hulpverlening via de RIAGG's, zoals dagbehandeling, crisisinterventie en in de thuiszorg. Psychiatrische ziekenhuizen worden op termijn gesloten, terwijl de mogelijkheden voor begeleide woonvormen sterk worden uitgebreid. Verbod op isolatie en elektroshock. Steun aan zelfhulp-initiatieven.
13. Een wettelijke regeling voor euthanasie, waarin de persoonlijke keuzevrijheid wordt gerespecteerd en hulp onder - voorwaarden - niet strafbaar is.
14. Abortus opnemen in het verstrekkingspakket. De vrouw beslist. Geen verplichte bedenkdagen.
15. Beperking van dierproeven tot die absoluut noodzakelijk zijn voor onderzoek op het gebied van de volksgezondheid. Invoering van een wet waarin duidelijk geregeld wordt waar, wanneer, door wie en de hoe dierproeven uitgevoerd mogen worden.
16. Verbod op roken in openbare gebouwen.
17. Gezondheidsvoorlichting en -opvoeding op alle scholen. Mogelijkheden voor bijscholing via gezondheidscentra.
18. Het creëren van mogelijkheden van verzorgingsverlof om zieke partners of huisgenoten te verzorgen.
19. Bevorderen van onderzoek naar aids, juiste voorlichting om 'hysterie' te voorkomen en veroordelen ten aanzien van homoseksualiteit teniet te doen. Afwijzing van een repressief beleid rond deze ziekte, zoals sluiting van homo-onthoetingsplaatsen, verplichte testen, verplichte gedragsveranderingen.

Multi-kulturele samenleving

- **40** Migranten nemen een ondergeschikte positie in. Zij worden gekonfronteerd met diskriminatie, een permanent verschijnsel in deze samenleving. De kansen van migranten op de arbeidsmarkt en bij de woningdistributie zijn aanmerkelijk geringer dan gemiddeld. Het betaalde werk dat door hen wordt verricht is doorgaans eentonig of smerig en laag betaald. Hun cultuur wordt verdrukt. De rechtspositie van migranten is slechter. Aan vrouwelijke migranten wordt in veel gevallen geen zelfstandige verblijfsvergunning verstrekt, maar uitsluitend in het kader van het gezin waartoe zij behoren. De overheid bevestigt dit structureel racisme door de tweederangs positie van migranten in stand te houden. Vrijwel dagelijks hebben migranten last van handelingen en uitingen van racisme, van veroordelen en superioriteitsgevoelens. Joden worden nog steeds gekonfronteerd met anti-semitisme.

De sociaal-ekonomische crisis is op zich geen oorzaak van het toenemen van racisme. In tijden van ekonomische groei en bloei zijn ook racistische geluiden waar te nemen. Wel ontstaat er tijdens een sociaal-ekonomische crisis een klimaat van angst, agressie en perspectiefloosheid, waardoor de diskriminatie kan

toenemen en scherpere vormen kan aannemen. Het georganiseerd racisme speelt daarop in door aan te zetten tot vreemdelingenhaat met een daadwerkelijke praktijk van bedreigingen, geweld en diskriminatie ten opzichte van migranten en andere groepen.

Nederland is een multi-kulturele samenleving geworden. Dat wil niet zeggen dat er sprake is van gelijkwaardigheid tussen de verschillende kulturen. In de wijze waarop de verschillende kulturen zich tot elkaar verhouden neemt de witte Nederlandse cultuur een dominante positie in. Het gaat in de strijd voor een rechtvaardige multi-kulturele samenleving dan ook om het opheffen van de structurele ongelijkheid tussen migranten en witte Nederlanders.

Dat vereist van ieder een omschakeling in denken en handelen, hetgeen met spanningen en problemen gepaard gaat, maar uiteindelijk een verrijking voor allen betekent. De principiële gelijkwaardigheid van alle mensen moet uitgangspunt van beleid zijn.

De PSP wil toe naar een verdraagzame samenleving, waar groepen met verschillende kulturen naast en met elkaar leven, en op basis van gelijkwaardigheid hun identiteit en cultuur kunnen ontwikkelen.

Bestrijding van racisme, fascisme en anti-semitisme is een wezenlijk onderdeel van een democratische politiek en dus ook van de linkse strijd.

Er is een actief overheidsbeleid nodig om de tweederangs-positie van migranten op te heffen: gelijke sociale en politieke rechten voor iedereen die in ons land woont. Migrantten moeten gelijkelijk als iedereen toegang hebben tot betaald werk op alle nivo's, woningen en kollektieve voorzieningen.

Voor het opheffen van de structurele achterstanden is juist positieve in plaats van negatieve diskriminatie nodig. De actieve opsporing van illegaal in ons land verblijvende buitenlanders dient te worden gestaakt.

De laatste jaren wordt er steeds meer gesproken over remigratie. De wens om terug te keren naar het land van herkomst is vooral bij oudere migranten aanwezig. Ten onrechte gebruiken de overheid en veel politieke partijen remigratie als 'oplossing' voor de achterstelling waarin migranten in Nederland verkeren. Men laat na te ijveren voor gelijke juridische en economische rechten. Het is daarbij wrang te moeten constateren dat deze regering met een regeling voor remigratie kwam die nauwelijks mogelijkheden biedt om in het thuisland een menswaardig bestaan op te bouwen.

Volgens de PSP moet de Nederlandse overheid niet alleen mogelijkheden creëren voor remigranten om terug te gaan naar het land van herkomst. Zij heeft ook de verantwoordelijkheid voorzieningen te treffen om in de herkomstlanden een bestaan op te bouwen.

• **41** *Daarom wil de PSP:*

1. Een gelijke rechtspositie voor iedereen die in Nederland woont.
2. Intrekking van de Wet Arbeid Buitenlandse Werknemers.
3. Migrantten moeten meer kans krijgen op de arbeidsmarkt. Daarom een wettelijke kwoteringsregeling om de achtergestelde positie van migranten op de arbeidsmarkt op te heffen.
4. 4. Actief en passief kiesrecht bij alle verkiezingen voor alle ingezetenen van 16 jaar en ouder, ook indien men de Nederlandse nationaliteit niet bezit. Geen misbruik van dit kiesrecht om 'illegaal' verblijvende mensen op te sporen. Actieve opsporing en vervolging van werkgevers die illegalen in dienst hebben of werven.

5. Na een jaar verblijf in Nederland voor elk persoon een verblijfsvergunning op individuele basis zonder inkomenseisen.
6. Geen belemmeringen bij gezinshereniging. Bij vertrek uit Nederland geen belemmeringen om terug te keren naar Nederland. Behoud van de opgebouwde rechten voor sociale zekerheid. Bij remigratie moet het mogelijk gemaakt worden te kiezen tussen afkoop en of behoud van uitkering.
7. Terugkeerprojecten moeten daarom worden gehandhaafd, respectievelijk verbeterd en uitgebreid. Remigranten krijgen desgewenst al voorafgaand aan hun terugkeer begeleiding.
8. Speciale aandacht voor de positie van vrouwelijke migranten. Organisatie van onder andere taalkursussen, aantrekken van vrouwelijke tolken en opvang voor verlaten en mishandelde vrouwen. Zelfstandige verblijfstitel voor buitenlandse vrouwen.
9. Naast kategoriale voorzieningen ook het toegankelijk maken van algemene voorzieningen voor migranten. Faciliteiten voor democratische-organisaties van migranten en migrantes. Waar het gaat om subsidiëring van activiteiten door de overheid komen alle migranten organisaties daarvoor in aanmerking, met uitzondering van eng-nationalistische, fascistische organisaties en organisaties die uitgaan van de fundamentele ongelijkwaardigheid van mannen en vrouwen.
10. Steun aan initiatieven ter bestrijding van racisme en vooroordelen.
11. In het basis en middelbaar onderwijs moet aandacht geschonken worden aan aspecten van de multi-kulturele samenleving.
12. Voldoende faciliteiten voor bevolkingsgroepen met een eigen cultuur en taal. Betere verspreiding van de faciliteiten zoals opleidingsmogelijkheden en landelijke gerichte organisaties.
13. Verscherpte wetgeving en een actiever vervolgingsbeleid op basis waarvan de rechter racistische organisaties kan verbieden en ontbinden. Politie en openbaar ministerie dienen prioriteit te geven aan de opsporen en vervolgen van overtredingen van de anti-diskriminatie wetgeving. Groepen of individuen moeten aangiften kunnen doen bij onafhankelijke meldpunten. Mensen die zich bij de uitoefening van hun functie duidelijk diskriminerend uitlaten of zo optreden, dienen vervolgd en uit hun functie gezet te worden.

Justitie en politie

- **42** In een werkelijk democratische samenleving moeten ingezetenen zich verzekerd weten van gelijke rechten en plichten. Zelfs op papier hebben nu niet alle mensen dezelfde rechten en plichten, denk bijvoorbeeld aan de Wet Arbeid Buitenlandse Werknemers. Het geldende rechtssysteem houdt de bestaande ongelijkheid, die deze maatschappij kenmerkt, in stand. Zo bevordert het partikulier eigendomsrecht van produktiemiddelen juist de ongelijkheid tussen mensen. Ook in de uitvoering van de bestaande wetgeving komt die ongelijkheid tot uiting. De kans om gepakt of vervolgd te worden is hoger naarmate je lager op de maatschappelijke ladder staat. De PSP vindt de huidige rechtsorde de onze niet.

Het rechtssysteem dient, in eerste instantie, ieders democratische rechten te waarborgen. Dat betekent ook, dat diskriminatie op grond van huidskleur, sekse of seksuele voorkeur niet kan worden getolereerd. De PSP is voorstander van een actief vervolgingsbeleid in deze, ook bij geweldsdelikten tegen vrouwen, homoseksuelen en migranten.

Daarnaast moeten mensen kunnen rekenen op bescherming tegen inbreuken op hun rechten. Het bestaan van inlichtingen- en veiligheidsdiensten acht de PSP principieel in strijd met de democratie, omdat de staat daarmee enkelen de

bevoegdheid geeft velen in het geheim en ongelimiteerd in de gaten te houden en te diskwalificeren.

Het nationalistisch denken - rechten koppelen aan het Nederlands staatsburgerschap - dat ten grondslag ligt aan de Vreemdelingenwet, de Kieswet, de Wet op het Nederlanderschap, de Wet Arbeid Buitenlandse Werknemers, wordt door de PSP verworpen, omdat dat het maken van onderscheid tussen ingezetenen met en zonder Nederlands paspoort vooronderstelt, rechtvaardigt en aktiveert.

De afgelopen jaren zijn vooral de kleine kriminaliteit en het vandalisme toegenomen. Veel mensen voelen zich door deze ontwikkeling bedreigd. Repressief optreden en het opentrekken van een blik agenten helpt niet om deze ontwikkeling te keren. Vooral in de preventieve sfeer zullen er maatregelen genomen moeten worden.

Zowel het op grote schaal gebruiken van harddrugs als het illegale karakter daarvan houden de verwerpelijke handel met bijbehorende randverschijnselen als georganiseerde misdaad, vrouwenhandel en gedwongen prostitutie in stand. Verscherping van de opiumwetgeving, harde opsporing en vervolging hebben een negatief effect op elementaire beginselen van het straf(proces)recht en veroorzaken verschijnselen als veelsoortig druggebruik. Drugs zouden een zaak van volksgezondheid moeten zijn en niet van justitie.

In het strafrecht moeten zo snel mogelijk alternatieven komen voor vrijheidsstraffen. Veel meer delikten moeten in de sfeer van overtredingen worden gebracht. Daartegenover zal een aantal handelingen, anders dan nu het geval is, als strafbaar aangemerkt moeten worden, zoals bijvoorbeeld het spekuleren met woonruimte.

De PSP vindt dat de organisatie van de politie meer op hulpverlening gericht moet zijn. Ook de opleidingsinstituten van de politie zullen daartoe moeten worden aangepast, maar ook het democratisch karakter van de politie moet daarop afgestemd zijn. Een politie op gemeentelijke leest biedt daarvoor de beste garanties.

- **43** *Vluchtelingenbeleid*

Op papier (wetten en cirkulaires) is Nederland een van de meest ruimhartige landen wat toelating en opvang van vluchtelingen betreft. In de praktijk worden mensen zonder verder onderscheid van Schiphol naar gevaarlijke situaties teruggestuurd, duren de procedures eindeloos, worden sommige vluchtelingen in deze wachtperiode allerlei beperkingen opgelegd en krijgen slechts weinigen de echte status van vluchteling. Dat moet snel verbeterd worden. In internationaal verband moet Nederland de samenwerking met de Hoge Commissaris voor de Vluchtelingen van de Verenigde Naties herstellen. De opvang van asielzoekers in de landen van West-Europa moet gekoördineerd worden onder de strikte voorwaarde dat dit een ruimhartig asiel en opvangbeleid bevordert.

- **44** *Daarom wil de PSP:*

1. Schrappen van de bijzondere noodwetgeving die opschorting van burgerrechten en militaire bijstand aan politieoptreden mogelijk maakt.
2. Wettelijke regeling van de bescherming van de privacy. Daar naast een Wet op de persoonsregistratie, zodat het registreren van persoonsgegevens alleen kan met een openbare vergunning, waarin aard en gebruik van gegevens is bepaald en het toezicht is geregeld. Geen invoering van identiteitsbewijzen.
3. Opheffen van de BVD en andere politieke en militaire inlichtingendiensten.

4. Afschaffen van alle vormen van tuchtrecht.
5. Versterken van openbare parlementaire controle op de politie. De gemeenteraad moet in plaats van de burgemeester aan het hoofd van de politie staan.
6. Afschaffen van het dragen van vuurwapens bij de surveillancedienst. Strenge en openbare voorschriften voor het gebruik van vuurwapens door de politie.
7. Meer nadruk op de hulpverlenende taak van de politie. Geen decentralisatie van de beheerstaak naar wijkagenten. Geen medewerking aan burger en buurtwachten.
8. Opheffen van de marechaussee en tot die tijd geen bijstand daarvan aan gemeente en rijkspolitie. Een verbod op partikuliere bewakings- en veiligheidsdiensten.
9. Geen aparte gespecialiseerde of gemilitariseerde politie-eenheden met vergaande bevoegdheden, zoals arrestatieteams en anti-terreur-brigades. Opheffen van de Mobiele Eenheid.
10. Een wettelijke regeling van een klachtenprocedure tegen politie-optreden bij een onafhankelijke instantie. Invoeren van het dragen van een plaatje met dienstnummer door politie ambtenaren, met vermelding van het dienstonderdeel van de betrokkene.
11. Terugdringen van vrijheidstraffen en het ontwikkelen van alternatieven voor de vrijheidsstraf. Inkrimpen van gevangenskapaciteit. Uitbreiding van open en half-open strafinrichtingen ten koste van de gesloten inrichtingen. Geen opsluiting van verslaafden en dienstweigeraars.
12. Verbeteren van de rechten van patiënten in psychiatrische inrichtingen. Rechten van gedetineerden moeten wettelijk worden vastgelegd, zoals het recht op twee verlofdagen per week, bezoek zonder bewaking, vrije briefwisseling, vrij telefoonverkeer, opleiding, arbeid, normaal loon en handhaving kiesrecht. Verbetering van de beklagprocedures. Verdergaande beperkingen aan de mogelijkheden tot het opleggen en verlengen van voorlopige hechtenis. Hierbij kan alleen bij afzonderlijk besluit en in uitzonderlijke gevallen, zoals kans op herhaling van geweldsdelikten, van afgeweken worden.
13. Erkenning van niet-justitiegebonden vrijwilligers-organisaties met optimale toegang en recht op faciliteiten.
14. Naast een advocaat kunnen bij insluiting ook andere hulpverleners toegang tot de cel krijgen. Uitbreiding van dergelijke vormen van vroeghulp. Het recht van een (piket)advocaat om bij een politieverhoor aanwezig te zijn. Met name bij mensen, die voor het eerst worden ingesloten of in aanraking komen met justitie, moet gezocht worden naar oplossingen buiten de justitiële sfeer.
15. Waarborgen voor onafhankelijkheid van advocaten en vrije advocatenkeuze. Geen eigen bijdragen bij zogenaamde pro deo-advokatuur. Het uitbouwen van een landelijk netwerk van sociale rechtshulp.
16. Hulpverlening aan slachtoffers van geweldsmisdrijven en hun nabestaanden of directe relaties. Hierbij extra aandacht voor de opvang van verkrachte vrouwen en mannen, slachtoffers van incest en poten- of pottenrammerij. De PSP is ervoor dat op het politieburo onafhankelijke buro's met hulpverleners voor slachtoffers van geweldsdelikten gevestigd worden.
17. Verkrachte vrouwen dienen aangifte te kunnen doen bij en verhoord te kunnen worden door een vrouwelijke agente. Meer vrouwelijke agenten.
18. Een actief beleid van de Nederlandse regering, waarbij politieke vluchtelingen, die asiel vragen, zoveel mogelijk steun krijgen. Daartoe worden geldende internationale verdragen onverkort uitgevoerd, criteria met betrekking tot het zogenaamd eerste land van ontvangst niet verscherpt. Vluchtelingen krijgen de gelegenheid de uitslag van eventueel aangespannen beroepsprocedures tegen de weigering om hen als vluchteling te erkennen, in ons land af te wachten.

19. Het administratieve deel van de 'vreemdelingen'dienst, zoals verstrekking van verblijfsvergunningen, weg bij de politie en ondergebracht bij de gemeentesekretarie. Afschaffing van de vreemdelingenwetgeving. De Vreemdelingenwet is een instrument waarmee eerste- en tweede-rangs-burgers worden gekreëerd. Zolang deze wet niet is afgeschaft, op korte termijn legalisering van alle illegaal in ons land verblijvende buitenlanders. Aktieve opsporing van werkgevers die illegalen in dienst hebben. Afschaffing van de zogenaamde vreemdelingenbewaring.
20. Snelle realisatie van een Wet gelijke behandeling. Verscherping van wetgeving over en strafbaarstelling van diskriminatie op grond van sekse, seksuele voorkeur, burgerlijke staat, ras, huidskleur of etnische afkomst. Een aktiever vervolgingsbeleid als gevolg waarvan uitsluitend de rechter organisaties die zich in doelstelling of praktijk schuldig maken aan dergelijke diskriminatie kan bestraffen, verbieden en ontbinden.
21. Het wettelijk vastleggen van rechten van minderjarigen zoals het recht om een opleiding, eigen hulpverlener, arts of advocaat te kiezen en vanaf het twaalfde jaar een ouder/voogd te kiezen bij ontbinding van de relatie tussen de ouders. Het wettelijk vastleggen van rechten van minderjarigen in tehuizen. Erkennen van de Belangenvereniging Minderjarigen als vertegenwoordiger van tehuisbewoners met optimale toegang en faciliteiten.
22. Versnelde uitbouw van nieuwe vormen van (zelf)hulpverlening aan jeugdigen. Onderbrengen hiervan bij het Ministerie van WVC.
23. Legalisering van cannabisprodukten. De opiumwetgeving vervangen door een warenwet onder controle van de volksgezondheid. Uitbreiding van opvang en (aanbod van) hulpverlening aan verslaafden.
24. Het ongedaan maken van de anti-kraakwet; geen uitbreiding van de bevoegdheden van de politie. Geen huisuitzettingen of afsluitingen van gas en licht, maar een politieke oplossing van de te hoge woonlasten.
25. Volledige stakingsvrijheid. Geen beperkende regulering bij wet.
26. Instellen van een constitutioneel hof dat alle wetten, verdragen en dergelijke toetst aan de Grondwet, met bindende uitspraak. Tegen uitspraken van dit hof moet beroep mogelijk zijn.

Binnenlands bestuur

- **45** Nederland is slechts gedeeltelijk gedemocratiseerd. Met name in de economie is geen sprake van democratie. Vanuit de economie wordt ondemokratische druk uitgeoefend op de besluitvorming van bestuurders. Ondanks dat ze door het volk gekozen zijn ontwikkelen veel vertegenwoordigers zich tot bewuste belangenbehartigers van machtige groepen, ten koste van de grote meerderheid van de bevolking. De parlementaire democratie (Tweede Kamer, Provinciale Staten, gemeenteraad) is volstrekt onvoldoende om de bevolking zeggenschap te kunnen geven over zaken die haar aangaat. In plaats van verdergaande democratisering van besluitvorming wordt de bevolking de fopspeen van de inspraak voorgehouden. De afloop van de Brede Maat schappelijke Diskussie is een wrang - maar helaas niet het enige voorbeeld - van de manier waarop bestuurders hiermee omgaan: de bevolking denkt invloed te hebben, de bestuurders weten wel beter. Op deze manier wordt de parlementaire democratie misbruikt als legitimering van autoritaire beslissingen die de bestaan de machtsverhoudingen bestendigen.

Bovendien probeert de landelijke overheid - maar al te vaak met sukses - gemeenten en provincies tot een willoos verlengstuk te maken van haar politiek. Dat gebeurt met name door enorme bezuinigingen op de financiële middelen en door sterk gedetailleerde voorschriften op punten, die naar lagere overheden

worden gedecentraliseerd, zonder de daarbij noodzakelijke financiële middelen te leveren. Daarnaast gebeurt dat nog altijd door de zo langzamerhand archaïsch geworden regeringsbenoemingen van burgemeesters en van kommissarissen van de koningin. Daarmee komt het werkelijke bestuur verder van de mensen af te staan, wordt ondoorzichtiger en nog minder beïnvloedbaar.

De parlementaire democratie moet volgens de PSP worden uitgebreid met vormen van directe democratie en democratisering van de economie. Decentralisatie waar dat mogelijk is en volledige openbaarheid moet het bestuur doorzichtiger en meer door sociale strijd beïnvloedbaar maken. De autonomie van gemeenten en provincies moet worden uitgebreid. Zij moeten in staat zijn hun inwoners een hoog peil van kollektieve voorzieningen en een zo groot mogelijke zeggenschap te bieden. In het gemeentelijk beleid moet ruimte zijn voor directe democratie in buurten. Gemeenten en provincies moeten een eigen werkgelegenheidsbeleid kunnen voeren, ook door het oprichten van eigen bedrijven. Ze moeten in maatschappelijke conflicten openlijk partij kunnen kiezen voor de loonafhankelijken en uitkeringsgerechtigden, de huurders, de slachtoffers van milieuverontreiniging.

De PSP verzet zich tegen het voortbestaan van de monarchie. Het koningshuis is een in wezen autoritaire bestuursvorm die niet past in een democratische samenleving. Als nationalistisch symbool veronderstelt de monarchie een niet bestaande eenheid van het volk en depolitiseert en bestendigt daarmee de huidige machtsverhoudingen.

• **46** *Daarom wil de PSP:*

1. Maximale actieve en passieve openbaarheid van bestuur, waarbij de privacy van mensen wel beschermd dient te worden. Het parlementaire enkèterecht wordt drastisch uit gebreid (ook in gemeenteraden en Provinciale Staten).
2. Ongedaan maken van de bezuinigingen op het gemeente- en provinciefonds. Honderd procent compensatie van de bijstandskosten door het rijk aan gemeenten.
3. Gemeentelijke belastingen en tarieven moeten naar draag kracht geheven kunnen worden.
4. Geen belemmeringen voor het oprichten en handhaven van gemeentelijke en provinciale bedrijven. Regelmatig terugkerende werkzaamheden in opdracht van bestuurslagen mogen niet om redenen van bezuiniging worden uitbesteed aan partikuliere bedrijven.
5. Decentralisatie van beslissingsbevoegdheden naar een zo laag mogelijk nivo met garanties voor vrijheden en rechten van minderheden. Binnen-gemeentelijke decentralisatie door overdracht van bevoegdheden aan organen van betrokkenen, zoals buurtgroepen die hun buurt in zelfbeheer nemen en aan buurtvergaderingen verantwoording afleggen. Bij overheveling van rijkstaken naar lagere overheden volledige financiële compensatie.
6. Geen vierde bestuurslaag. Bij gemeentelijke of provinciale grenswijzigingen en herindeling zijn zowel sociaal-ekonomische als kulturele samenhang en decentralisatie uitgangspunt. Een laag inwonertal is op zich geen reden voor herindeling van een gemeente. Een gemeente moet voldoende bestuurskracht hebben om zelfstandig een minimumtakenpakket te kunnen vervullen en reële inhoud kunnen geven aan de gemeentelijke autonomie.
7. Aktief en passief kiesrecht voor alle ingezetenen vanaf 16 jaar, uitgezonderd buitenlanders in dienst van een vreemde mogendheid.

8. Afschaffen van het verbod op last en ruggespraak voor afgevaardigden. Zetels horen toe aan de politieke partijen. Die partijen kunnen hun afgevaardigden desgewenst tussentijds vervangen.
9. Belangen en actiegroepen worden opgenomen in advieslichamen op hun terrein voor zover zij dat willen.
10. Democratisering van de ambtenarenapparaten, gericht op verbeteren van de doorzichtigheid voor het publiek en het afbreken van de hiërarchie en bureaucratie binnen deze apparaten.
11. Afschaffen van de monarchie. Regering en voorzitter van de Tweede Kamer nemen de representatieve en formele taken (voor zover nodig) over.
12. Afschaffen van de functies van burgemeester en kommissaris van de koningin. Voorzitters van raden en Staten worden uit hun midden gekozen, maar mogen geen deel uitmaken van het dagelijks bestuur.
13. Afschaffen van de Eerste Kamer. Uitbreiding van de Tweede Kamer tot 225 leden.
14. Tegen iedere vorm van distriktenstelsel. De vertegenwoordigende organen worden gekozen op basis van evenredige vertegenwoordiging zonder kiesdrempel.

Natuur, landschap en recreatie

- 47 De erkenning van de negatieve effecten van bepaalde economische ontwikkelingen op milieu, natuur en landschap heeft niet geleid tot een structureel ander economisch beleid. Het verdwijnen van planten- en diersoorten, en de afname van de verscheidenheid in de natuur en het verlies van variatie en herkenbaarheid van het landschap is zichtbaar en aantoonbaar.

De kwaliteit van natuur en landschap in de zin van rijkdom aan soorten, variatie, gebruiksmogelijkheden, samenhang, cultuur-historische ontwikkeling en dergelijke is niet eenduidig in waarden uit te drukken. Volgens de PSP is het een politieke keuze welke waarde men aan natuur en landschap toekent.

In een economisch systeem waarbij zeggenschap over de grond gekoppeld is aan eigendom, gaat de hoofdactiviteit van de natuurbescherming zitten in het in eigendom verwerven van gronden waaraan men bepaalde natuurlijke en/of landschappelijke waarden toekende. Die opstelling is uitermate defensief, richt zich niet op de oorzaken van de gekonstateerde achteruitgang en past daarom prima in het heersende economische denken waarbij het scheiden van wonen, werken en rekreëren als het meest rendabel wordt gezien. Deze strategie tot natuurbehoud loopt echter stuk, doordat buiten de beschermde gebieden de ontwikkelingen onbelemmerd doorgaan, natuur en landschap daar min of meer vogelvrij verklaard zijn en de milieuvervuiling niet bij de grenzen van natuurgebieden stopt.

Vanaf het begin van deze eeuw hebben natuurbeschermingsorganisaties en later de overheid zich met natuur- en landschapsbescherming bezig gehouden. Zij richten zich echter niet op de oorzaken, maar verdedigen voornamelijk een aantal daarvoor aangewezen en aangekochte beschermingsgebieden. Schuchtere pogingen om tot een (beperkte) integratie van maatschappelijke en economische activiteiten met natuur en landschap te komen, zoals beheersovereenkomsten met boeren en nationale landschappen, worden in het huidige bezuinigingsbeleid als eerste weer teniet gedaan.

De PSP vindt dat natuur en landschap geen zaken zijn die zich gescheiden van menselijke activiteiten moeten ontwikkelen en waar mensen alleen in de vrije tijd naar toe kunnen. Natuur en landschap moeten een integraal onderdeel uitmaken van het dagelijks bestaan van mensen, zowel waar zij wonen en werken als waar zij rekreëren. De natuurbescherming moet zich niet alleen richten op de natuur die zij

waardevol vindt, maar op alle natuur en landschap, en bovendien onderzoeken hoe een nieuwe in deze tijd passende functionele natuur kan worden ontwikkeld.

Juist omdat rekreëren iets is dat een mens op elk moment van de vrije tijd moet kunnen doen, is er grote behoefte aan zowel kleinere recreatievoorzieningen dicht bij de grote steden als aan grotere voorzieningen wat verder weg. Het gaat dan om sport- en spelmogelijkheden (overdekt en in de open lucht) en om mogelijkheden om buiten in de natuur te zijn. Met het opzetten van goede voorzieningen kan de druk op de meest kwetsbare natuurgebieden verminderd worden. Voorkomen moet worden dat commerciële exploitatie van recreatiemogelijkheden leidt tot schade aan natuur, landschap en milieu. Het opzetten en exploiteren van toeristische voorzieningen moet niet, zoals nu dreigt te gebeuren, overgelaten worden aan het partikulier initiatief, maar aan provinciale toeristische bedrijven.

- **48** *Daarom wil de PSP:*

1. Doorbreking van de sektorale en defensieve benadering van natuur en landschap. Een geïntegreerde aanpak van de bescherming van natuur en landschap met andere maatschappelijke en economische activiteiten, die zich in elke plaats en situatie in andere verhoudingen kunnen voordoen.
2. Minder prioriteit voor de aankoop van nieuwe natuurgebieden, maar het richten van de aandacht en financiën op beheer en gebruik van alle natuur en landschap binnen en buiten reservaten
3. Stopzetten van de verkoop van domeingronden om het natuur- en landschapsbeleid te financieren, maar daarvoor weer een aparte begrotingspost opnemen.
4. Het weer instellen van de gelden voor nationaal landschapsbeleid en vervolgens omzetting daarvan in een provinciaal beleid, waarbij deze gelden in het hele provinciale grondgebied kunnen worden ingezet.
5. Alleen toestaan van bestrijding van planten en verjagen of – indien strikt noodzakelijk - afschieten van dieren bij aantoonbare overlast en/of ziekteverschijnselen. Het instellen van een algeheel jachtverbod.
6. Zorgdragen voor een grote variëteit in milieutypen, in bebouwingsvormen en gebruik van materiaal.
7. Stimuleren van veelvormige gebruiksmogelijkheden van de natuur in stad en landelijk gebied. Extra aandacht voor de toegankelijkheid van natuurgebieden voor mensen met een handicap.
8. Het geven van een wettelijke basis aan de afstemming van maatschappelijke en economische activiteiten met de natuurlijke en landschappelijke ontwikkelingen. Prioriteit daarbij heeft de totstandkoming van een Waddenwet.
9. Het stimuleren van nieuwe natuur- en landschapsontwikkelingen, mits niet gebruikt als alibi voor grootscheepse ingrepen zoals nieuwe wegen en inpolderingen.
10. Het bevorderen en subsidiëren van het afsluiten door partikulieren en instanties van beheers- en onderhouds-overeenkomsten voor landschapselementen.
11. Het opzetten van provinciale toeristische bedrijven die plannen moeten maken voor recreatievoorzieningen om die vervolgens te exploiteren. Het stimuleren van gemeenten om voor voldoende, veilige en goed bereikbare groenvoorzieningen te zorgen in bestaande en nieuwe wijken.

Landbouw

- 49 Vorig jaar is het Europese landbouwbeleid op verschillende punten helemaal vastgelopen. In de melkveehouderij is de superheffing ingevoerd om de poeder- en boterbergen niet volledig tot de hemel te laten groeien. In de akkerbouw worden de graanprijzen tot onakseptabel nivo afgebroken omdat er ook al te veel graan is. De bodem, grond en oppervlaktewateren blijken in een aantal gebieden al grotendeels vergiftigd door overbemesting. Dat was reden om de uitbreiding van de intensieve veehouderij via een interimwet aan banden te leggen. Maar met het trekken aan de noodrem is er nog geen ander landbouwbeleid.

De Nederlandse landbouw wordt gekenmerkt door verdergaande mechanisatie, schaalvergroting en intensivering. Dit gaat samen met het wegsaneren van bedrijven, een drastische afname van het aantal werkenden in de landbouw, een uiterst dieronvriendelijke intensieve veehouderij en een overmatige belasting en vervuiling van het milieu door hoog energieverbruik, overbemesting en gebruik van bestrijdingsmiddelen.

Het tot nu toe gevoerde beleid heeft dit proces versterkt en de boeren gedwongen om steeds meer hun kosten per eenheid produkt te verlagen en hun opbrengsten te verhogen. Om de kosten te verlagen worden lange werkweken gemaakt en worden op de meeste bedrijven de meewerkende echtgenote en kinderen ingezet als onbetaalde arbeidskrachten. De netto-inkomens op de landbouwbedrijven lopen sterk uiteen. Voor het gemiddelde bedrijf zijn de landbouwprijzen te laag om een redelijk uurloon te verkrijgen.

Bedrijfsvergroting en specialisatie hebben geleid tot een steeds grotere afhankelijkheid van banken en industrie. Zij maken de boeren in feite steeds minder een zelfstandige ondernemer(ster). De risico's van een groot gespecialiseerd bedrijf leiden ertoe dat de boeren bovendien in hun bedrijfsvoering steeds meer voorschriften en richtlijnen krijgen vanuit die industrie.

Het landbouwbeleid heeft niet alleen gevolgen voor de boeren in Nederland en de EG. Dumping van de structurele overschotten op de wereldmarkt leidt tot scherpe daling van de prijzen. Landen in de Derde Wereld, van wie de export voor een groot deel uit zo'n overschot-produktie bestaat, zijn hiervan rechtstreeks de dupe. Ook het gebruik van krachtvoer uit de Derde Wereld heeft ertoe geleid dat in een aantal landen de verbouw van deze gewassen voor de export de produktie van voedsel voor de eigen bevolking verdrongen heeft.

De PSP wil een beleid dat structureel anders is en dat geen noodsprongen behoeft om de opgeroepen overproduktie en milieuvervuiling in zijn excessen enigszins aan banden te leggen. Het beleid moet gericht zijn op een milieuverantwoorde planmatige produktie, op goede arbeidsomstandigheden en arbeidstijden en een verruiming van de werkgelegenheid in de landbouw. Voor de afgesproken produktie moeten prijzen vastgesteld worden, waarmee een redelijk inkomen verdiend kan worden. Dat moet gekoppeld worden aan een gegarandeerd minimuminkomen. De huidige gezinsbedrijven-structuur waarbij gebruik wordt gemaakt van onbetaalde arbeidskrachten mag geen uitgangspunt van beleid zijn.

Het gaat erom voor boeren en boerinnen een gelijkwaardige positie op het bedrijf mogelijk te maken en om tot samenwerkingsverbanden te komen waarbij elke deelnemer een eigen inkomen kan verwerven. De produktie moet meer gericht worden op zelfvoorziening per regio. De grootte van die regio's hangt samen met het soort produkt. Internationale afspraken moeten voor een evenwicht in de wereldmarkt zorgen, waarbij de Derde Wereld een eigen onafhankelijke positie heeft. Een van de basisvoorwaarden voor het beleid is dat (de zeggenschap over het gebruik en beheer van) de grond in gemeenschapshanden komt, met zeggenschap van de gebruiker. Het is voor de boeren bovendien goedkoper om grond van de gemeenschap in gebruik te hebben. Belangrijk hierbij is dat er een vestigingsbeleid

komt, waarbij met name de boeren zelf een grote stem hebben. Verder is het voor boeren van belang dat de overheid hen steunt bij het overnemen van bedrijven.

Het wordt langzamerhand wijd en zijd duidelijk hoe schadelijk de huidige landbouw is voor het milieu. Een voorbeeld is de bijdrage die de intensieve veehouderij met zijn mestoverschotten levert aan de vervuiling van het grondwater en de zure neerslag. De vruchtbaarheid van de bodem loopt terug en de kans op ziekten in de veehouderij loopt op.

De PSP vindt deze landbouwmethoden de verkeerde kant op gaan. Er moet gezocht worden naar mogelijkheden van de ontwikkeling van een milieuvriendelijke landbouw die zowel voor de boer als voor het milieu toekomst biedt en de belangen van de Derde Wereld mede prioriteit geeft. Daarvoor zijn al aanzetten aanwezig, zowel in ideevorming over een geïntegreerde landbouw als in de praktijk. Op verschillende plaatsen zijn boeren en natuurbeschermers in een soort bondgenootschap bezig samen te zoeken naar een goed samengaan van landbouw en natuur. De PSP wil dat er krachtig werk wordt gemaakt van het ontwikkelen van een geïntegreerde landbouw.

- **50** *Daarom wil de PSP:*

1. Een planmatige produktiebeheersing, met niet alleen afspraken over de omvang van produktie, maar ook over prijzen die de mogelijkheid moeten bieden voor een redelijk inkomen voor een gemiddeld bedrijf.
2. Een gegarandeerd individueel minimuminkomen voor de land- en tuinbouw.
3. Grond in gemeenschapshanden. Over gebruik en beheer van de grond zoveel mogelijk zeggenschap door gebruikers. Een vestigingsbeleid waarin de boeren een grote stem hebben.
4. Doorbreking van de sektorale belangenstrijd tussen landbouworganisaties en natuurbeschermingsorganisaties door een gerichte stimulering en ontwikkeling van de geïntegreerde landbouw. Ondersteuning en bevordering van plaatselijke samenwerkingsverbanden van boeren en natuurbeschermers.
5. Bevordering van een coöperatieve bedrijfsvoering, waarbinnen alle deelnemers, met name de meewerkende echtgenoten, een eigen inkomen kunnen verwerven.
6. Het bevorderen van een gemeenschappelijk gebruik van landbouwwerktuigen.
7. De landbouwproduktie in principe richten op zelfvoorziening.
8. Terugdringing van de vleeskonsumptie.
9. Beperken invoer van krachtvoer uit de Derde Wereld.
10. Geen afzet van hier verboden bestrijdingsmiddelen en produkten in de Derde Wereld.
11. Totaal verbod op invoer van produkten behandeld met hier verboden (bestrijdings-)middelen.
12. Bevordering en uitbreiding van biologische teelt en bestrijdingsmethoden en een drastische beperking van chemische bestrijdingsmiddelen, overbemesting en gebruik van kracht voer.
13. In de landbouwvoorlichting aandacht voor alternatieve oplossingen voor landbouwproblemen van boeren.
14. Het terugdringen van de greep van de agribusiness (land bouw-industrieel komplot LIK) op de boeren.
15. Het stellen van wettelijke minimum-eisen voor het houden van vee gericht op het welzijn van dieren. Toetsing van nieuwe veehouderij-systemen aan het welzijn van dieren. Een verbod op het houden van kippen in legbatterijen, kalveren in individuele, smalle boxen, het vastleggen van zeugen, het houden van mestvarkens op volledige roostervloeren, enzovoort.

16. Verbod op pelsdierfokkerijen.
17. Zo spoedig mogelijk verbod op de sportvisserij.
18. Prioriteit voor administratieve ruilverkavelingen boven verkavelingen die gepaard gaan met verregaande ingrepen in een gebied.
19. Het verplicht stellen van een milieu-effekt-rapportage bij land inrichtingsprojecten.
20. Meer geld beschikbaar stellen voor beheers- en onderhoudsovereenkomsten met in principe voor elke boer het recht om zo'n overeenkomst af te sluiten.

Kunst en cultuur

- **51** Grote delen van de kunst kunnen in de huidige maatschappij slechts plaatsvinden onder voorwaarden van de vrije ondernemingswijze productie: de film, video en platenindustrie. De rol van de overheid is aanvullend door het verstrekken van subsidies aan die delen van de kunst, die voor de kommercie (nog) niet interessant zijn. Scheppende en vernieuwende kunst wordt echter maar mondjesmaat gesteund. De bezuinigingen op kunst werken vernieuwingen tegen en versterken de kommercialisering.

De PSP vindt dat het maken en beleven van kunst mogelijk moet zijn voor iedereen. Groepen die nu weinig toegang tot de kunst hebben, moeten kunnen optreden als opdrachtgever of zelf aan kunst kunnen deelnemen. Gelukkig ontwikkelt zich in de marge een alternatief cirkwiel, waarin creatieve vernieuwing en maatschappijkritiek vorm krijgt. De PSP wil juist kansen geven aan dergelijke ontwikkeling en nieuwe kunstvormen zoveel mogelijk toegankelijk maken.

Een belangrijke voorwaarde hiervoor is dat kunstenaars zich volledig kunnen uiten, los van commerciële invloed. Daartoe is het nodig dat kunstenaars bestaanszekerheid wordt verschaft. Het beleid in de sector kunst en cultuur dient daarom te worden gebaseerd op wetgeving. Zo ontstaan ook eerder voorwaarden voor een creatieve kunstbeleving. Kunst kan dan ook meer gaan dienen als middel om inzicht te krijgen in de maatschappij.

- **52** *Regionale cultuur*

Zoals in alle landen waar een minderheid het voor het zeggen heeft, overheerst ook in Nederland de cultuur van de heersende klasse. Dat komt onder andere tot uiting in de taal. Datgene dat als 'Algemeen Beschaafd Nederlands' geldt, is oorspronkelijk de streektaal van de Kennemer regenten in Holland, het rijkste gewest van de Nederlanden. Elke streektaal in Nederland die afwijkt van het 'Algemeen Beschaafd Nederlands' wordt dan ook gediskrimineerd. Zij krijgt een zeer lage status toebedeeld. Het onderwijs wordt bij voortduring misbruikt om deze schrijnende situatie te laten voortduren.

De PSP wijst deze onderdrukking op cultureel gebied radikaal af.

De bevrijding van de cultuur van het volk is niet te verwezenlijken zonder de bevrijding van de onderdrukte groepen. Maar ook nu al moeten we werken aan de culturele bevrijding.

In Friesland heeft de Friese beweging na honderd jaar strijd het voor elkaar gekregen dat een klein aantal rechten, zoals wij die voorstaan, werkelijkheid zijn geworden. Dit moet ook gebeuren in andere regio's en het moet verder worden uitgebouwd. De PSP vindt dat regionale taalbewegingen volledige steun van de rijksoverheid verdienen. Hierbij moet er echter voor worden gewaakt dat er bijvoorbeeld geen 'Algemeen Beschaafd Fries' gaat ontstaan, dat de onderdrukkende rol kan overnemen.

• **53** *Daarom wil de PSP:*

1. Bevorderen van en vergroten van de toegankelijkheid van kulturele manifestaties (festivals, workshops, enzovoort) met behulp van financiële steun en aandacht in media, vooral op scholen en dergelijke.
2. Uitbannen van kommercie in de kunst. Om voor subsidie in aanmerking te komen moet voldaan zijn aan een democratisch statuut, waarin zeggenschap van de kunstenaars is geregeld.
3. Meer steun aan kleine, vernieuwende gezelschappen en kunstenaars-kollektieven. Meer steun aan niet-kostendekkende uitvoeringen. Geen censuur op kunstuitingen bij het toekennen van subsidies.
4. Een inkomensregeling die scheppende kunstenaars een reële bestaanszekerheid biedt. In ieder geval verlaging van de eigen inkomenstoets in de BKR, zonder belemmeringen voor vrouwelijke kunstenaars (zoals materiaalvergoeding gekoppeld aan kostwinnerschap). Kunst die door deze regeling tot stand komt moet voor iedereen toegankelijk gemaakt worden, bijvoorbeeld via artotheken.
5. Een regeling waarbij in de begroting van alle door de overheid gefinancierde voorzieningen en bouwprojekten van enige omvang minstens één procent aan kunst of het betrekken van kunstenaars uitgegeven wordt. Daardoor kunnen kunstenaars werkzaam zijn in opdracht van bijvoorbeeld welzijnsinstellingen.
6. Steun aan projecten waarin professionele kunstenaars begeleiding geven aan en samenwerken met amateurgroepen.
7. Stimuleren van kunstuitingen van migranten.
8. Democratisering en openbaarheid van alle overheidslichamen op het gebied van kunst en cultuur, met recht op vertegenwoordiging van kunstenaarsbonden.
9. Afschaffen van de staatsprijzen en zolang ze blijven bestaan, onderbrengen bij onafhankelijke commissies of instellingen.
10. De toegang tot musea gratis. Elk groot museum een edukatieve dienst.
11. Gratis abonnement op de openbare bibliotheek. Terugdraaien van de bezuinigingen. Uitbreiding van brochure-afdelingen. Benutten van de mogelijkheden van nieuwe media (zoals Viditel en video). Voor het uitlenen van boeken, platen en banden krijgen de auteurs leenvergoeding.
12. Snelle invoering van een wet tot regeling van de verticale prijsbinding van boeken. Uitbreiding van het net van openbare artotheken.
13. Kunst op straat vrij. Bevordering van muurschilderprojecten. Uitbreiding van oefenruimten en presentatiepodia.
14. Theaters, musea, bibliotheken en dergelijke ook letterlijk toegankelijk maken voor iedereen, dus ook voor mensen met een handicap.
15. Opneming in de Grondwet van het recht de eigen taal te gebruiken. Nadere uitwerking van dit grondrecht in de regio's wat betreft onderwijs, wetgeving, rechtspraak, openbaar bestuur en dergelijke.
16. Financiële en andere steun aan eigentalige kranten en tijdschriften. Oprichten dan wel stimuleren van volwaardige regionale omroepen, betaald door het rijk.
17. Volledige integratie van de regionale taal als voertaal op het punt van bestuur, rechtspraak en dergelijke. Invoering van de regionale taal in het onderwijs.
18. Erkenning en gebruik door PTT, ANWB en NS en dergelijke van de regionale vormen als officiële namen voor geografische benamingen (straten, plaatsen, wateren en dergelijke).

Media

- **54** Er bestaat in Nederland vrijheid van meningsuiting. Toch hebben niet alle maatschappelijke groepen dezelfde toegang tot informatiedragers, zoals kranten, radio en TV.

De invloed van journalisten op het redactionele beleid is vaak gering. Bij de meeste media is het uitgangspunt het maken van ledenwinst en niet een optimale informatievoorziening. Het gevolg is kleurloze middelmaat en bevestiging van bestaande vooroordelen.

Door de toename van de technische mogelijkheden en via de sateliet komt er straks een aanzienlijk vergroot aanbod op het beeldscherm. Voor de informatievoorziening zou zo'n ontwikkeling gunstig kunnen zijn. Maar nu heeft de kommercie de over hand.

De PSP vindt het een democratisch recht dat iedereen goede informatie kan geven en krijgen over wat maatschappelijk van belang is. Een pluriform en breed mediastelsel is daarvoor noodzakelijk. Alle media-vormen moeten kunnen bestaan zonder afhankelijk te zijn van commerciële belangen. Er zullen voorwaarden geschapen moeten worden voor meer diepgang en verscheidenheid van aanbod op schrift, beeld en geluid.

- **55** *Daarom wil de PSP:*

1. Afschaffing van kijk en luistergelden. De kosten van het lidmaatschap van een omroepvereniging moeten symbolisch worden. Gratis aansluiting op de kabel met in ieder geval de zenders die met een normale antenne op te vangen zijn. Zolang kabeltelevisie niet gratis is, opheffing van de bestaande antenneverboden. Een gratis basispakket oproepbare tekstinformatie en gratis abonnement op de bibliotheek. Bekostiging naar draagkracht door financiering uit algemene middelen.
2. Geen privatisering van het facilitair bedrijf van de NOS en oprichting van lokale/regionale facilitaire bedrijven. Omvorming van het bedrijfsfonds voor de pers tot een subsidie fonds voor de media.
3. Voor zendtijd en subsidie komen alleen omroepen en bladen in aanmerking die een democratisch statuut hebben dat zeggenschap toekent aan redactie, personeel en leden/abonnees.
4. Ontkoppeling van lidmaatschap van de omroep en het abonnement op de programmagids. Algemene omroepen krijgen evenveel zendtijd als ze meer dan 100.000 leden hebben en een specifieke identiteit vertegenwoordigen.
5. Uitbreiding van radio- en TV-zendtijd ten bate van verdieping en verbreding van het informatieve en kulturele aanbod. Toewijzing van zendmachtigingen aan een vrouwenomroep en migrantenorganisaties, zolang deze niet evenredig vertegenwoordigd zijn via de bestaande of nieuw op te richten algemene omroepen. Bevordering en uitbreiding van lokale en regionale omroepen die door de rijksoverheid gefinancierd worden.
6. Kabelnetten in gemeenschapshanden. Tegengaan van commerciële exploitatie van kabels. Gebruik van mogelijkheden van kabel voor plaatselijke programma's met ruime toegang voor belangengroepen.
7. Afbreken van de monopolie-positie van westerse persburo's en daadwerkelijke steun aan een persburo voor de Derde Wereld.
8. Concentratie van mediadragers moet worden tegengegaan door middel van anti-trustbepalingen in de wetgeving.
9. Het uitbannen van commerciële reclame. Vooruitlopend hierop het bevorderen van onafhankelijke konsumentenvoorlichting en ideële reclame. Instellen van een algemeen niet-partikulier klachtenkollege voor alle reclame.
10. Ten behoeve van mensen met een gehoorstoornis forse uitbreiding van teletekst ondertiteling bij Nederlands gesproken programma's.

Gehandikaptenebeleid

- **56** Mensen met een handicap nemen in deze maatschappij een ondergeschikte positie in. Zij vormen een onderdrukte groep, krijgen op alle terreinen minder kansen en worden dus gediskrimineerd. Velen gaan naar speciale scholen, wonen in aparte woonvormen of instellingen en moeten verplicht naar activiteiten centra of werken in WSW-verband. Openbare gebouwen, woningen, onderwijsinstellingen enzovoort zijn meestal niet toegankelijk voor mensen met een handicap. In de afgelopen kabinetsperiode is gebleken dat de politieke wil ontbreekt om het openbaar vervoer toegankelijk te maken; men weigert de knielbus in te voeren.

Dit alles leidt ertoe dat mensen met een handicap geen vrije woonkeuze hebben, geen vrijheid van onderwijs en zich niet vrij kunnen verplaatsen. De bezuinigingen hebben mensen met een handicap het hardst getroffen. Uitkeringen zijn gekort, de eigen bijdrage voor het wonen in een AWBZ-instelling is verhoogd en de eisen om in aanmerking te komen voor voorzieningen uit de AAW (bijvoorbeeld een aangepaste auto) zijn verscherpt. De werkloosheid onder mensen met een handicap is aanzienlijk hoger dan gemiddeld en die werkloosheid treft vrouwen met een handicap nog eens dubbel.

In deze maatschappij worden mensen met een handicap gezien als afhankelijk, zielig en a-seksueel. Seksualiteit gaat in deze maatschappij samen met jong, recht van lijf en leden, aantrekkelijk. Aangezien mensen met een handicap zichtbaar en hoorbaar afwijken van het vanzelfsprekende beeld vallen zij op en dat wordt meestal niet positief beoordeeld. Het bestaande beeld van mensen met een handicap wordt in stand gehouden en verscherpt door de media. Dit komt het slechtst naar voren in liefdadigheids-acties. Bepaald geen goed uitgangspunt voor de emancipatie van mensen met een handicap.

De PSP wil een maatschappij waarin mensen met een handicap een volwaardige plaats innemen. De overheid moet op het terrein van emancipatie voorop lopen. Door een beleid te voeren waarin als vanzelfsprekend rekening wordt gehouden met mensen met een handicap, wordt diskriminatie voorkomen. Bij voorbaat moet rekening gehouden worden met aspecten als toegankelijkheid, bruikbaarheid en bereikbaarheid, zowel voor gebouwen en woonwijken als voor wetgeving en bestuurlijke maatregelen. Specifieke voorzieningen en regelingen moeten een vanzelfsprekend recht zijn als er op algemeen nivo geen oplossing gevonden kan worden. Die voorzieningen moeten niet afhankelijk zijn van bezuinigingen en kollektes. Ook ten aanzien van de beeldvorming dient de overheid een voorbeeldfunctie te vervullen.

- **57** *Daarom wil de PSP:*

1. De verworven sociale rechten in de sfeer van uitkeringen, voorzieningen en verstrekkingen voor mensen met een handicap handhaven en verder uitbreiden.
2. De eerstelijns-gezondheidszorg uitbreiden tot 24-uur-service, zodat mensen met een handicap zelfstandig kunnen wonen.
3. Het onderwijs op zich en de onderwijsgebouwen toegankelijk maken voor mensen met een handicap.

4. Positieve diskriminatie op de arbeidsmarkt van mensen met een handicap, met name vrouwen; mensen met een handicap gaan vóór bij voldoende geschiktheid.
5. Alle woningen moeten bereikbaar zijn, toegankelijk en op essentiële punten bruikbaar zijn voor mensen met een handicap. Aangepaste woningen op voorraad bouwen.
6. Het openbaar vervoer volledig toegankelijk maken voor mensen met een handicap.
7. De eigen bijdrage aan geneesmiddelen afschaffen en de verhoging van de AWBZ-bijdrage ongedaan maken.
8. Meer financiële mogelijkheden creëren om organisaties van mensen met een handicap en individuen in staat te stellen om optimaal gebruik te maken van voorlichting en vorming.
9. Voor jongeren met een handicap meer ruimte scheppen om te experimenteren. Bijvoorbeeld in "begeleid-wonen-situaties" waar ze ook leren relaties aan te gaan.
10. Stimulering van onderzoek dat een bijdrage levert aan de emancipatie van mensen met een handicap.

Jongerenbeleid

- **58** Minderjarig zijn betekent nog steeds rechteloos zijn op allerlei terreinen. De ouderlijke macht strekt zich uit tot de meerderjarigheids-grens en ontnemt daarmee aan jongeren de mogelijkheid om over wat dan ook in hun leven zelf te beslissen. Er wordt óver hen beslist.

De afgelopen jaren is onder achtereenvolgende kabinetten de financiële positie van jongeren verder aangetast. Zestien- en zeventienjarigen hebben geen recht meer op een RWW-uitkering en de WWV-uitkering is voor jongeren tot 23 jaar afgeschaft. De hoogten van jeugdlonen en uitkeringen zijn zover gedaald dat daarvan niet meer zelfstandig te leven valt.

Jongeren hebben nog steeds geen vastgelegde rechtspositie. Dat betekent bijvoorbeeld dat jongeren niet zelf kunnen kiezen wat voor opleiding ze willen volgen, waar ze willen wonen en welke relatie ze willen hebben. Eigen seksualiteit voor jongeren is nog steeds taboe, terwijl steeds meer bekend wordt over kindermishandeling. Daaruit blijkt maar weer eens dat het gezin voor vele jongeren helemaal niet zo veilig is als vaak wordt beweerd. Jongeren moeten beschermd worden tegen seksueel misbruik zonder dat het hun eigen recht op seksualiteit ondermijnt.

Een specifieke positie nemen jongeren in de kinderbescherming in. Zij komen buiten hun schuld vaak terecht in een spiraal van steeds strengere, onpersoonlijke tehuizen en hebben helemaal geen rechten meer. Het bestaan van isoleercellen is daar de schokkende uitwas van.

Alhoewel de rechtspositie van buitenlandse jongeren de laatste jaren wel verbeterd is, hebben buitenlandse jongeren nog steeds niet dezelfde rechten als jongeren met een Nederlandse nationaliteit. De 1445-gulden-maatregel staat buitenlandse jongeren alleen dan toe te trouwen met iemand uit het buitenland, als ze minstens 1445 gulden netto in de maand verdienen. Voor Nederlandse jongeren geldt dit niet.

- **59** *Daarom wil de PSP:*

1. Een beter omschreven rechtspositie van minderjarigen, onder andere een eigen rechtsingang. Erkenning van het recht van seksualiteit van jongeren.

2. Uitbreiden van de hulpinstanties zoals de kinderrechtswinkel, kindertelefoons, vertrouwensartsen, JAC, enzovoort om kindermisbruik aan te kunnen pakken.
3. Recht om je in te schrijven voor een zelfstandige woonruimte vanaf 16 jaar. Uitbreiding van betaalbare woonmogelijkheden voor jongeren.
4. Het recht voor minderjarigen vanaf 12 jaar om hun eigen verblijfplaats te kiezen.
5. Jeugdstrafrecht en de jeugdhulpverlening scheiden. De jeugd hulpverlening moet weg bij het Ministerie van Justitie. Geen gedwongen hulpverlening, maar uitsluitend op basis van vrijwilligheid en met het recht om de hulpverlener zelf te kiezen.
6. Sluiting van de grote kinderbeschermingstehuizen. In plaats hiervan wijk-gerichte voorzieningen, zoals crisiscentra, begeleid-wonen-projecten en enkele kleinschalige tehuizen. Afschaffen van isoleercellen of een andere vorm daarvan. Afschaffen van de tuchtschoolstraf.
7. Rapportage in kindertehuizen moet het eigendom zijn van degene over wie het gaat.
8. Afschaffen van wetten die minderjarigen diskrimineren op grond van hun minderjarigheid, bijvoorbeeld het minimum jeugdloon.
9. Buitenlandse jongeren krijgen dezelfde rechten als Nederlandse jongeren. Onder andere afschaffing van de 1445-maatregel.
10. Steun aan zelforganisaties van buitenlandse jongeren.
11. Verblijfsvergunningen van minderjarige buitenlandse jongeren moeten los komen te staan van die van hun ouders.
12. Buitenlandse jongeren moeten vanaf 16 jaar hun eigen nationaliteit kunnen kiezen.
13. Roldoorbrekend onderwijs met aandacht voor gelijkwaardige beroeps-perspektieven voor jongens en meiden.
14. Leerplicht tot 16 jaar, daarna leerrecht. Algehele regeling voor studie-financiering. 32